

ELÇİN

“Bir daha
hokku
haqqında”

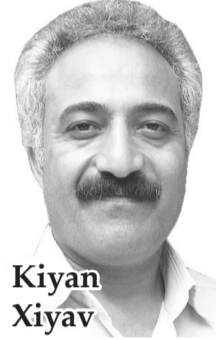
» sahifə 8

Azərpaşa
Nemət

“Səviyyəsizlik
hər yerdə var,
amma...”

» sahifə 12-13

Kiyan
Xiyav

“Balaca bir
qızcığazı al
qan içində
görəndə...”

» sahifə 20

Azərbaycanda mart qırğını

(1918-20-ci illərdə Bakı və digər şəhərlərdə müsəlmanların soyqırımı)

» sahifə 19

Quran
Avropaya
necə
yayıldı?

» sahifə 17

“Titanik”in
səsi -
Selin
Dion

» sahifə 23

ANONS

*Bişkekdə Azərbaycan
musiqisinin geniş
təqdimatı*

» sahifə 3

*“Zirvə”də olanlar
mükafatlandırıldı*

» sahifə 4

*İran şahının anası
Bakılı Tacülmülükün
xatirələrinin davamı*

» sahifə 5

*Sadəlikdə müdriklik -
Fridrix Nitsşe*

» sahifə 6

*Tərcümənin pragmatik
məsələləri*

» sahifə 7

*Əsir düşərgəsində
müdafiə və ya sağ
qalmaq dərsləri*

» sahifə 10

*Dirilərin ölümlə həyat
məşqi*

» sahifə 11

*Xaqani Qayıblının
yeni şeirləri*

» sahifə 14

*Həsənəliyə xan
Qaradaği və “Vətən dili”*

» sahifə 18

*Rembrandt Harment:
“Əbədiyyət və fənilik”*

» sahifə 22

*Qələbədən imtina
edən qalib*

» sahifə 24

Dövlət başçılarının geniş tərkibdə görüşü olub

○ Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Məmnun Hüseynin geniş tərkibdə görüşü olub.

Azərbaycan Prezidenti İlham ƏLİYEV çıxış edərək deyib:

- Hörmətli cənab Prezident, nümayəndə heyətinin üzvləri. Sizi Azərbaycanda bir daha salamlamaq istərdim. Öminəm ki, Sizin səfəriniz ikitərəfli əlaqələrimizin gücləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək. Ölkələrimiz arasındakı qaradəşliq əlaqələri iki müsəlman ölkəsinin əməkdaşlığının yaxşı nümunəsidir. Öminəm ki, səfərinizin çox yaxşı nəticələri olacaq.

Bu gün ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın dərinləşməsinə təmin edəcək mühüm sənədlər imzalanacaq. Bizim aramızda çox yüksək səviyyəli əməkdaşlıq mövcuddur. Bu əməkdaşlığın əsasını xalqlarımız arasında qaradəşliq əlaqələri təşkil edir. Sizin səfəriniz siyasi, iqtisadi, mədəniyyət, elm, texnologiya, müdafiə sənayesi sahələrində tərəfdaşlığımızın gücləndirilməsində mühüm addım olacaq. Biz bütün sahələrdə ölkələrimiz arasında daha geniş əməkdaşlığın olmasını istəyirik.

Əlbəttə ki, biz Sizin Azərbaycanın mövqeyini beynəlxalq təsisatlarda dəstəkləməyinizi yüksək qiymətləndiririk. Biz bütün beynəlxalq təsisatlarda Pakistana dəstəkləyirik. Bu, bizim səmimi əməkdaşlığımızın və əlaqələrimizin yaxşı nümunəsidir.

Dəvətə qəbul edib Azərbaycana səfərə gəldiyinizə görə Sizə olduqca minnətdaram. Bilirəm ki, Sizi böyük nümayəndə heyəti müşayiət edir. Ümidvaram ki, müvafiq hökumət rəsmilərinin də bir-biri ilə danışıqlar aparacağı və birgə gələcək fəaliyyəti planlaşdırmağa vaxtı olacaq. Öminəm ki, yaxşı nəticələr əldə etmək üçün səfəriniz nəticəsində bizi birləşdirən bütün sahələrdə konkret planımız olmalıdır və sonra onlar bizim təlimatlarımızı necə yerinə yetirdikləri barədə bizə məruzə edəcəklər.

Cənab Prezident, bir daha xoş gəlmisiniz. Öminəm ki, Azərbaycanla özünüzdəki kimi hiss edəcəksiniz.

Pakistan Prezidenti Məmnun HÜSEYN çıxış edərək deyib:

- Çox sağ olun, cənab Prezident. Məni qaradaş ölkəyə - Azərbaycana dəvət etdiyiniz üçün Sizə bir daha təşəkkür etmək istəyirəm. Azərbaycanla gəldiyim andan, elə hava limanından mənə göstərilən səmimi qəbula görə xüsusi təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bununla belə, bir çox beynəlxalq məsələlərdə bizimlə apardığınız tərəfdaşlıq, bizə göstərdiyiniz dəstəyə görə təşəkkürümü bildirirəm. Məsələn, Cəmmu və Kəşmir məsələsi kimi mövzularda bizi daim dəstəkləyirsiniz və prinsiplial mövzularda gəldikdə, onların əvvəlki illərdə qəbul edilmiş BMT qətnamələrinə uyğun olaraq həll edilməsini hər zaman dəstəkləmişiniz.

Hələlə əmin edirik ki, biz Dağlıq Qarabağ məsələsində Sizi dəstəkləyirik və bunu gələcəkdə də, inşallah, davam edəcəyik. Bəzi "qonşular" tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bir sıra zorakılıqları pisləyirik. Xocalı qətliamını qətiyyətlə pisləyirik. Sizi əmin edirəm ki, hər bir çətin və ya yaxşı məsələlərdə sizinlə birlikdəyik.

Cənab Prezident, Sizinlə müzakirə etdiyimiz kimi, ölkələrimizdə gözəl imkanlar var. İndi müsəlman dünyası bilməlidir ki, bir-birimizə kömək edərək, bəlli sahələrdə bir-birimizin təcrübəsindən istifadə edərək daha güclü olmalıyıq.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Kənan Hacı, Mövlud Abdullayev, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fədai

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 918

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05. E-mail: aydinvol.az@gmail.com

Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevaya Pakistanın "Hilal-e-Pakistan" ordeni təqdim olunub

Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Məmnun Hüseyn tərəfindən Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevaya Pakistanın ali dövlət mükafatı - "Hilal-e-Pakistan" ordeninin təqdim edilməsi mərasimi olub.

Əvvəlcə Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevanın "Hilal-e-Pakistan" ordeni ilə təltif edilməsi barədə müvafiq qərar oxunub.

Qərarda deyilir: "Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva 2004-cü ildə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti təyin edilmişdir. Fond təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, idman, ətraf mühit və digər sahələrdə müxtəlif layihələr həyata keçirərək Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına töhfələr verir. Fondun fəaliyyəti tədricən dost ölkələri, o cümlədən Pakistana da əhatə etməyə başladı. 2005-ci ilin oktyabrında Pakistanda zəlzələ baş verdikdən sonra Fond 2007-ci ildə Müzəffərabadın Rara qəsəbəsində zəlzələ nəticəsində dağılmış qızlar məktəbinin tikintisi kimi müxtəlif humanitar layihələrdə fəal iştirak etmişdir. 2011-ci ildə daşqınlar nəticəsində zərər çəkmiş məktəb 2012-ci ildə tam şəkildə yenidən qurulmuş, təmir və təchiz edilmiş, davamiyyəti ilə seçilmiş tələbələrə isə təqaüdlər verilmişdir. 2012-ci ildə hepatit B peyvəndi İslamabadda Edhi və KPK kimsəsiz evlərinə çatdırılmış, 40 min nəfərə yaxın şəxsə həmin peyvənd vurulmuşdur. Fond, həmçinin qanqöçürmə məqsədilə Həməzə Fonduna tam təchiz edilmiş təcili tibbi yardım maşını və 2000 qan paketini çatdırmış, Peşəvərdə Xayber Göz Fondunun klinikasının yeni blokunun tikintisinə maliyyə yardımını ayırmışdır. 2013-cü ildə isə Fond Azərbaycanın 12 nüfuzlu universitetində pakistanlı tələbələr üçün sosial elmlər üzrə universitetlərarası konsorsiuma 36 təqaüd ayırmışdır.

Pakistanda göstərdiyi xidmətlərə, eləcə də verdiyi böyük töhfəyə görə Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanı "Hilal-e-Pakistan" ordeni ilə təltif etməkdən məmnundur".

Pakistan İslam Respublikasının Prezidenti Məmnun Hüseyn Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyevaya Pakistanın ali dövlət mükafatı - "Hilal-e-Pakistan" ordenini təqdim edib.

Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban ƏLİYEVA çıxış edərək deyib:

- Cənab Prezident, birinci xanım, əziz dostlar,

Pakistan İslam Respublikasının ali dövlət mükafatı - "Hilal-e-Pakistan" ordeni ilə məni təltif etdiyinizə görə, cənab Prezident, Sizə dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Azərbaycan ilə Pakistana tarixi və mədəni köklərə əsaslanan möhkəm dostluq, əməkdaşlıq və strateji tərəfdaşlıq münasibətləri birləşdirir. Ölkələrimiz bir çox sahələrdə əməkdaşlıq edir və əminəm ki, Azərbaycana etdiyiniz səfər bu əlaqələrimizin gələcək inkişafında mühüm rol oynayacaq.

Çox şadam ki, Heydər Əliyev Fondu xalqlarımızın iradəsini ifadə edən dostluq münasibətlərimizin, ölkələrimiz arasındakı mövcud humanitar əlaqələrin daha da genişləndirilməsi istiqamətində ardıcıl sayələr göstərir. Bir sıra mühüm layihələr və xeyriyyə proqramları Pakistanın müxtəlif

yerlərində icra olunur. Çox fərhlənirik ki, birinci layihəmiz - Müzəffərabadda 2005-ci ilin oktyabrında güclü zəlzələ nəticəsində dağılmış qızlar məktəbinin tikintisi çox uğurlu olmuş və gələcək əməkdaşlığımız üçün yaxşı əsas yaratmışdır.

Fond təhsil, səhiyyə və sosial sahələrdə layihələr həyata keçirir. Pakistanın müxtəlif yerlərində bütün layihələrin icrası zamanı biz yerli əhalidən güclü dəstək aldığımızı və beləliklə, ikitərəfli münasibətlərimizin ayrılmaz hissəsi olan insanlar arasında təmasların geniş formatını qurduq.

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti olaraq fəxrənlənirəm ki, Fondumuz ölkələrimiz arasında qaradəşliq münasibətlərimizin gücləndirilməsinə töhfə verir. Ümidvaram ki, hər iki Prezidentin dəstəyi ilə Pakistandakı fəaliyyətimiz davam edəcək.

Bu fürsətdən istifadə edərək ölkəmizin xalqına böyük hörmətimizi ifadə etmək istəyirəm. Bütün bu illər ərzində ölkəmizdə çoxlu sayda yaxşı dost qazanmışıq. Cənab Prezident, fəaliyyətimizə verdiyiniz bu cür yüksək qiymətə görə bir daha minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm.

Əziz dostlar, bir daha Azərbaycana xoş gəlmisiniz, sizə böyük uğurlar arzulayıram. Çox sağ olun.

Mərasimin sonunda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, xanımı Mehriban Əliyeva, Pakistan Prezidenti Məmnun Hüseyn və xanımı Bequm Sahiba xatirə şəklində çəkdiriblər.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva bir sıra uşaq evlərində olub

Martın 11-də - Novruz bayramı ərəfəsində Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva Bakıdakı bir sıra uşaq evlərinin sakinləri ilə görüşüb.

Şağın qəsəbəsindəki 3 nömrəli internat evində Leyla Əliyeva əvvəlcə uşaqların əl işlərindən ibarət sərgiyə baxıb. Internat evində yaradılmış şəraitlə tanış olan Leyla Əliyeva burada yaşayan 168 uşağın təlim-tərbiyəsi ilə maraqlanıb.

Internat evi Heydər Əliyev Fondunun "Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı" Proqramı çərçivəsində yenidən qurulub.

Sonra Leyla Əliyeva Nizami rayonundakı Daun Sindromlu Şəxslərin Reabilitasiya Mərkəzində olub, Daun Sindromlu Şəxslərin Assosiasiyasının nəzdində fəaliyyət gös-

tərən "Dəcəllər" teatrının hazırladığı rəqs nümunələrini izləyib.

Nizami rayonundakı 1 nömrəli uşaq evinə də baş çəkən Leyla Əliyeva burada uşaqlarla söhbət edib, onların arzu və istəklərini dinləyib.

Daha sonra Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Nərimanov rayonunda yerləşən Uşaq Psixonevroloji Mərkəzində olub, burada müalicə alan uşaqlar üçün təşkil edilmiş bayram şənliyinə qatılıb.

Leyla Əliyeva Nəsimi rayonunda yerləşən 1 nömrəli körpələr evinə də baş çəkib. Bu körpələr evində 4 yaşnadək 52 uşaq yaşayır. Burada ötən ilin noyabrında başlanmış əsaslı təmir işləri nəticəsində müəssisədə müasir standartlara uyğun şərait yaradılacaq.

Uşaq evlərinin sakinlərinə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən hədiyyələr təqdim olunub.

Heydər Əliyev Mərkəzində IV Beynəlxalq Muğam Festivalının açılış mərasimi olub

Martın 11-də Heydər Əliyev Mərkəzində "Muğam aləmi" IV Beynəlxalq Muğam Festivalının açılış mərasimi olub.

AzərTAC xəbər verir ki, dövlət və hökumət rəsmilərinin, mədəniyyət, incəsənət və ictimaiyyət xadimlərinin iştirak etdikləri tədbirdə Heydər Əliyev Fondunun icraçı direktoru Anar Ələkbərov Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın "Muğam aləmi" IV Beynəlxalq Muğam Festivalının iştirakçılarna müraciətini oxuyub.

Müraciətdə qeyd olunur ki, hər bir xalqın və millətin ən böyük sərvəti onun mədəni irsidir: "Azərbaycan xalqını əsrlər boyu bir millət kimi qoruyub saxlayan onun zəngin mədəniyyəti, dili, ədəbiyyatı, poeziyası və musiqisi olub. Bu gün bu irsi qorumaq, saxlamaq, təbliğ etmək hər birimizin mənəvi borcudur. Milli-mədəni irsimizin bir sıra qiymətli nümunələrinin, o cümlədən Azərbaycan muğamının, aşiq, xalçaçılıq, tar ifaçılığı, kələğayı sənətinin və Novruz bayramının UNESCO-nun "Bəşəriyyətin qeyri-maddi mədəni irsi üzrə Repräsentativ Siyahısı"na daxil edilməsi bizim mədəni irsimizə, onun qorunmasına dünya miqyasında göstərilən diqqət və qayğının təzahürüdür.

Azərbaycan həm milli mədəni irsinin, həm də bəşəriyyətin mədəni irsi xəzinəsinin nadir incələrinin qorunması və təbliğinə dair beynəlxalq miqyaslı bir çox layihələr həyata ke-

çirir. Muğam sənəti də artıq tək-cə bizim yox, bütün dünyanın sərvətidir. Muğam aləmi hüduzsuz, sərhədsiz bir məkandır və bu məkanı yaşadan insanların artıq daimi bir görüş yeri var – bu, ənənəvi olaraq Bakıda keçirilən "Muğam aləmi" Beynəlxalq Muğam Festivalıdır. Artıq dördüncü dəfədir ki, qədim muğam sənəti dünyanın müxtəlif ölkələrindən gələn incəsənət xadimlərini, sənətkarları, alimləri Bakıda bir araya toplayır və musiqisəvərlərə xoş anlar bəxş edir".

Müraciət bu fikirlərlə tamamlanıb: "İnanıram ki, IV Beynəlxalq Muğam Festivalının proqramına daxil edilmiş beynəlxalq simpozium, gənc xanəndələrin müsabiqəsi, muğam ənənələrinin yayıldığı müxtəlif yerlərdən Bakıya gəlmiş ifaçıların çıxışları bütövlükdə muğam aləminin

daha da zənginləşməsinə xidmət edəcəkdir. Mən festivalın bütün iştirakçılarna uğurlar arzu edirəm. Əminəm ki, tamaşaçılara maraqlı və rəngarəng musiqi proqramı təqdim olunacaq bilki festival qonaqlarımızın yaddaşında, Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində mənalı səhifələrdən biri kimi qalacaqdır".

"Muğam aləmi" IV Beynəlxalq Muğam Festivalının ilk günü tamaşaçılara Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin və Dövlət Xor Kapellasının ifasında konsert təqdim olunub. Orkestrə Fəxrəddin Kərimov dirijorluq edib.

Heydər Əliyev Fondu, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı tərəfindən keçirilən festival martın 18-dək davam edəcək.

Festival çərçivəsində həm Bakıda, həm də ölkəmizin bir sıra bölgələrində Azərbaycanın və xarici musiqiçilərin iştirakı ilə konsertlərin, habelə beynəlxalq elmi simpoziumun, beynəlxalq muğam müsabiqəsinin keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Festivala Türkiyə, İran, İraq, Özbəkistan, Tacikistan, ABŞ, Fransa, İngiltərə, Livan, İspaniya, Almaniya, İordaniya, Rusiya, Çin, Hindistan, Tunis, Belçika, Sloveniya və Niderlanddan dünya şöhrətli musiqiçilər və musiqi qrupları dəvət olunub. Konsertlərdə xarici musiqiçilərlə yanaşı, Azərbaycanın görkəmli muğam ustaları Arif Babayev, Mənsüm İbrahimov, Zabit Nəbizadə, Nəzakət Teymurova, Gülyaz Məmmədova, Aqil Məlikov, Elnarə Abdullayeva, Təyyar Bayramov, Səbuh İbayev və istedadlı gənc ifaçılar - Arzu Əliyeva, Babək Niftəliyev, İlkin Əhmədov, Güllü Muradova, Mirələm Mirələmov və başqaları çıxış edəcəklər.

Bişkekdə Azərbaycan musiqisi bayramı keçiriləcək

МУЗЫКА – ДУША НАРОДА:

Azərbaycanın Qırğızıstandakı səfirliyi "Roza Otunbayeva Təşəbbüsü" Fondu ilə birgə martın 17-də Bişkek şəhərindəki Kalyı Moldobasanov adına Milli Konservatoriyada "Musiqi xalqın ürəyidir" adlı Azərbaycan musiqisi bayramı keçiriləcək.

Tədbirdə Qırğızıstan Prezidenti aparatının yüksək vəzifəli təmsilçiləri, hökumətin üzvləri, deputatlar, bu ölkədə akkreditə olunmuş diplomatik nümayəndəliklərin rəhbərləri, ictimai-siyasi xadimlər, Azərbaycan diasporunun üzvləri, jurnalistlər iştirak edəcəklər.

Musiqi bayramında Azərbaycanın və Qırğızıstanın tanınmış müğənnilərinin, Bişkek Opera və Balet Teatrı solistlərinin çıxışları planlaşdırılır. Konsertlərdə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan" operetasından duetlər ifa olunacaq, Bişkekdəki "Azəri" Mədəniyyət Mərkəzinin nəzdində fəaliyyət göstərən ansambllar, Qırğız-Türk "Manas" Universitetinin Türk dünyası orkestri milli mahını və rəqslərimizi ifa edəcək.

Tədbir iştirakçılarna, həmçinin Novruz bayramı haqqında məlumat verəcək, bununla bağlı səhnəciklər göstəriləcək, video materiallar nümayiş olunacaq.

Bayram tədbiri Qırğızıstan İctimai Televiziya və Radio Verilişləri Korporasiyası (KTRK) tərəfindən birbaşa yayımlanacaq.

Parisdə azərbaycanlı rəssamın əsərləri sərgilənir

Fransada rəsm əsərlərinin sərgisini təşkil edən Stella Beynəlxalq İncəsənət Cəmiyyətinin dəstəyi ilə Parisin məşhur "İsveçrə şəhərciyi"nin Beynəlxalq İncəsənət Qalereyasında azərbaycanlı rəssam Nigar Nərimanbəyovanın fərdi sərgisi açılıb.

Sərginin açılışında Fransa ictimaiyyətinin nümayəndələri, tanınmış incəsənət xadimləri, Azərbaycanın bu ölkədəki səfirliyinin əməkdaşları və diasporumuzun təmsilçiləri iştirak ediblər.

Sərgidə rəssamın yağlı boya ilə ağ kətan üzərində ərsəyə gətirdiyi 14 əsəri nümayiş olunur. Sevimli "Uşaqlıq yuxuları" və "Bütün həyat-teatr" mövzularına sadıq qalan N.Nərimanbəyova fərdi sərgisində də həmin mövzularla bağlı

yeni əsərlər təqdim edib. Bu əsərlərdə uşaqlıq arzularının mənalı çalarları müxtəlif rənglərdə öz əksini tapıb. Əsərlərə tamaşa edənlər bir anlıq olsa da unudulmaz, saf və ecazkar uşaqlıq illərinə səyahət edirlər. Məhz bu baxımdan rəssamın əsərləri tamaşaçılar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanıb.

Nigar Nərimanbəyovanın sərgidə ümumilikdə 20 rəsm əsəri nümayiş etdirilir. Sərgi iştirakçılarının əksəriyyəti azərbaycanlı rəssamın fırçasın-

dan çıxan "Sınımsız qanadlar", "Uçuş illüziyası", "Gecə səhri", "Nostalgiya" və "Arlekin və balerina" tablolarına xüsusi maraq göstərirlər.

Fransanın "İncəsənət qəzeti"nin əməkdaşı Şantal Gionne sərgi ilə bağlı verdiyi müsahibəsində deyib: "Nigar Nərimanbəyovanın rəsm əsərləri çox maraqlı olmaqla yanaşı, böyük rəmzi mənə daşıyır. Rəssamın rəng seçimi onun bu sahədə böyük təcrübəsindən xəbər verir".

Qalereyanın əməkdaşı Jorj Levi isə müsahibəsində bildirib ki, sərgidə nümayiş etdirilən əsərlər kövrək bir dövrü- insanların yaddaşlarında əbədi iz salan uşaqlıq yuxularının tam əksidir. Tablolardakı rənglərin hər biri müəyyən çağı xatırladır.

Sərgi martın 16-dək davam edəcək.

ELAN

Ölkə üzrə və xaricdə fəaliyyət göstərən tərcüməçilərin nəzərinə!

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin Məlumat Reyestrinə daxil olmaq istəyən tərcüməçilərdən aşağıdakı sənədlərin Ə.Topçubaşov küçəsi 74, yaxud info@aztc.gov.az elektron ünvanına göndərilməsi xahiş olunur.

- 1 Şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti
- 2 ədəd fotosəkil
- 3 Diplomun surəti
- 4 Əlaqə telefonu
- 5 Elektron ünvan

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Milli Teatr Günü"nin təsis edilməsi haqqında 1 mart 2013-cü il tarixli sərəncamından sonra bu əlamətdar tarix artıq daha böyük təntənə ilə qeyd edilir. Martın 10-da peşəkar milli teatrımızın yaranmasının 142-ci ildönümündə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrında baş tutan mərasim də bunun əyani göstəricisi olub.

Milli teatrın tarixi düz 142 il əvvəl səhnələşdirilmiş ilk tamaşadan başlayır. Belə ki, 1873-cü ilin martında Mirzə Fətəli Axundovun "Lənkəran xanının vəzir-i" və "Hacı Qara" əsərləri səhnələşdirilib.

Mərasimdə çıxış edən mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev teatr ictimaiyyətini, sənətsevərləri bayram münasibətilə təbrik edib, 142 illik zəngin tarixə malik Azərbaycan peşəkar teatrının yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyduğunu deyib: "Bu gün milli teatrımız dünya teatr meydanında özünə layiqli yer tutmaqdadır. Ölkəmiz beynəlxalq teatr konfransına, festival və toplantılara ev sahibliyi edərək bu mənada da öz sözünü deyir. Bu gün elə bir beynəlxalq teatr qurumu yoxdur ki, Azərbaycan orada təmsil olunmasın".

Milli teatrımızın nümunələrinin bir çox ölkələrin səhnələrində uğurlu quruluş həllini tapdığını deyən Əbülfəs Qarayev bildirib ki, məhz bunun sayəsində teatr xadimlərimiz, öz təcrübələrini bölüşməklə yanaşı, dünyada gedən teatr prosesinə

"Zirvə" mükafatı sahiblərinə təqdim edildi

də nüfuz etmək imkanı qazanır: "Müxtəlif ölkələrdə Azərbaycan teatrının gənc təmsilçiləri təhsil alır, ustad dərslərində iştirak edir. Biz sevinirik ki, teatrlarımız öz daxili mühitlərindən kənara çıxaraq beynəlxalq təcrübəni də uğurla tətbiq edirlər. Azərbaycanda səhnəyə qoyulan bir sıra tamaşalara xaricdən rejissorlar, rəssamlar, bəstəkarlar, artistlər dəvət olunur və bu zəmində maraqlı, uğurlu layihələrə imza atılır".

Son illər Azərbaycan teatrının intibah dövrü yaşadığını vurğulayan nazir bunun ölkə rəhbəri İlham Əliyevin teatrın inkişafı ilə bağlı imzaladığı sənədlərin icrasının nəticəsi olduğunu bildirib. Qeyd olunub ki, "Azərbaycan teatru 2009-2019-cu illərdə" Dövlət Proqramına əsasən, teatrlarımız yenidən qurulur, onların maliyyə-iqtisadi əsası təkmilləşir, maddi-texniki bazası möhkəmlənir. Nazir mədəniyyətimizin, o cümlədən teatr sə-

nətimizin inkişafında, təbliğində Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, ölkənin birinci xanımı Mehriban Əliyevanın xidmətlərini xüsusi vurğulayıb.

Bildirilib ki, milli mədəniyyətimizin qorunması, zənginləşdirilməsi və tərəqqisinə xidmət edən, teatr, kino, musiqi, təsviri sənət sahələrində xüsusi nailiyyətlər qazanan istedadlı şəxslərin bədii axtarışlarını dəstəkləmək və yaradıcılıq fəaliyyətləri üçün zəmin yaratmaq məqsədilə 2007-ci ildə

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən "Zirvə" mükafatı təsis edilib. Bu mükafatın, habelə nazirliyin "Fəxri mədəniyyət işçisi" döş nişanının belə əlamətdar gündə sahiblərinə təqdim olunması mədəniyyətimizin tərəqqisində töhfələri olmuş insanların əməyinə verilən qiymətdir.

Sonra teatr sahəsində çalışan 20-dək şəxsə "Fəxri mədəniyyət işçisi" döş nişanı təqdim edilib. Həmçinin nazirliyin "Zirvə" mükafatının 7 nominasiya üzrə laureatları elan edilib. "Milli sərəvət" nominasiyasında Xalq artisti, bəstəkar Xəyyam Mirzəzadə, "Musiqi" nominasiyasında Xalq artisti, dirijor Yalçın Adıgözəlov, "Teatr" nominasiyasında Şəki Dövlət Dram Teatru, "Kino" nominasiyasında "Nabat" bədii filminin yaradıcı qrupu, "Təsviri sənət" nominasiyası üzrə Teymur və Mahmud Rüstəmov qardaşları, "Debüt" nominasiyasında Əməkdar artist Şövqi Hüseynov,

"Azərbaycan mədəniyyətinə dəyərli töhfə" nominasiyasında "YARAT" Müasir İncəsənət Məkanının təsisçisi və rəhbəri Aida Mahmudova "Zirvə" mükafatı ilə təltif olunublar. Qaliblərə mükafatın rəmzi simvolu, diplom və pul mükafatı verilib.

Mərasimdə Dövlət Pantomima Teatru aktyorlarının ifasında təqdim edilən səhnəciklər maraqla qarşılanıb. Tədbir iştirakçıları peşəkar teatrımızın 142 illiyinə həsr olunmuş sərgi ilə də tanış olublar.

Gənc Tamaşaçılar Teatrının yaradıcı heyəti məktəblilərin qonağı olub

Martın 11-də Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrının bir qrup yaradıcı heyəti Bakıdakı 49 nömrəli "İntellekt" məktəb-liseyinin qonağı olub.

Teatrın mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, məktəbin müəllim və şagird heyətinin Azərbaycan Milli Peşəkar Teatrının 142-ci ildönümü münasibətilə hazırladığı tədbir böyük maraq doğurub.

Belə ki, şagirdlər hazırladıqları Azərbaycan korifey aktyorlarının fotolarından ibarət sərgi, eləcə də "Arşın mal alan", "Meyvələrin söhbəti", "Vaqif", "Kərpickəsən qocanın nağılı" və digər əsərlərdən parçalarla teatrın kollektivini özünəməxsus şəkildə təbrik ediblər.

Sonda teatrın aktyoru İlham Əsədov şagirdlərin müşayiəti ilə "Azərbaycan" mahnısını səsləndirib.

Azərbaycan milli kino və teatr səhnəsində təkrarolunmaz obrazlar yaratmış, görkəmli sənətkar, xalq artisti Bəşir Səfəroğlunun anadan olmasından 90 il ötür. AzərTAC xəbər verir ki, martın 11-də Fəxri xiyabanda Bəşir Səfəroğlunun xatirəsi yad edilib.

Mərasimdə çıxış edən mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Ədalət Vəliyev görkəmli sənətkarın həyat və yaradıcılığına nəzər salıb. Bildirib ki, Azərbaycan mədəniyyəti tarixində silinməz izlər qoymuş Bəşir Səfəroğlu qısa və mənalı ömrü ərzində yadda qalan obrazlar yaratdı. İndinin özündə də elə bir azərbaycanlı tapılmaz ki, Bəşir Səfəroğlunun oynadığı filmləri, teatr tamaşalarını görəndə üzünə sevinc, təbəssüm çökməsin.

Ədalət Vəliyev diqqətə çatdırıb ki, bu il Bəşir Səfəroğlunun 90 illik yubileyi münasibətilə həm Azərbaycanda, həm də bir sıra xarici ölkələrdə çoxlu sayda tədbirlərin keçirilməsi planlaşdırılır.

Bu gün Azərbaycan teatrının inkişafına dövlət tərəfindən böyük diqqət və qayğı göstərildiyini qeyd edən nazir müavini deyib: "Mən inanıram ki, bu gün Bəşir Səfəroğlunun ruhu şaddır. Ona görə ki, onun çalışdığı Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatru dünyanın ən yaxşı teatrları ilə müqayisə oluna biləcək səviyyədə təmir olunub. Artıq 142 yaşlı Azərbaycan teatru zəngin ənənələri ilə öz fəaliyyətini davam etdirir".

Vurğulanıb ki, Bəşir Səfəroğlu ocağının yadigarı olan Afaq Bəşirqızının Bəşir Səfəroğlu çıraqını yandırması, onun

Həmişəcavan Bəşir Səfəroğlu

sənət yolunu şərəflə davam etdirməsi və məzarı önündə belə mərasimi təşkil etməsi hər bir övlad üçün, hər bir sənətkar üçün örnəkdir.

Mərasimdə çıxış edən Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının direktoru Əliqismət Lalayev, Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqının sədri, xalq artisti Azərpaşa Nemətov, əməkdar jurnalist Flora Xəlilzadə, xalq artisti Tariyel Qasımov, C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" Kinostudiyasının direktoru Müşfiq Hətəmov və başqaları Bəşir Səfəroğlu haqqında fikirlərini bölüşüblər. Onun xatirəsinin daim əvəzolunmaz bir sənətkar kimi Azərbaycan tamaşaçısının qəlbində yaşayacağını söyləyiblər.

Xalq artisti Afaq Bəşirqızı atasının xatirəsinə göstərilən hörmət və ehtiramı görə hər kəsə dərin minnətdarlığını bildirib: "Bəşir Səfəroğlu Tanrının ona verdiyi böyük istedadla yaratdığı obrazları ilə daim yaşayacaq. O, 44 yaşında dünyadan getdi, amma indi onun 90 yaşını qeyd edirik. Bəşir Səfəroğlu mənim üçün həmişə gəncdir və həmişə də belə olaraq qalacaq".

Afaq Bəşirqızı vurğulayıb ki, bu il Bəşir Səfəroğlunun 90 illik yubileyi ilə əlaqədar "90 yaşında cavan" adlı silsilə tədbirlər keçiriləcək.

Sonda böyük aktyorun xatirəsi alqışlarla yad olunub.

Iran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında azərbaycanlılar, xüsusən də azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Badkubeyi isə pəhləvilərin hakimiyyətinin möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu günədək məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu-Yorkda və elə həmin ildə Tehranda çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldım.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Pişəvəri mərhum ərimdən xüsusi ehtiramla danışırdı və dedi ki, Rza şah bu məmləkətə xeyli xidmət edib. Onun ən böyük xidməti İranın parçalanmasının qarşısını almaq olub. Pişəvəri deyirdi ki, o və onun yoldaşları yerli hökumət təşkil edib, yazıq və çarəsiz xalqın vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün Azərbaycana muxtariyyət istəyirlər.

Əlbəttə, qısa müddətdən sonra vəziyyət dəyişdi, Pişəvəri tutulmaqdan ehtiyat edərək Tehrana gəlmədi. Orada Məşvərət hökuməti yaradaraq ərəblərin torpaqlarını müsadirə edib, kəndlilərlə arasında böldü. Hətta Zəncan torpaqlarını da fəhlə və rəiyyətlə payladı.

Yadımdadır ki, Məhəmmədrza ilə yaxşı münasibətdə olan Zəncan ərəbləri onun yanına gedərək ondan ordu göndərməyi və əkinçiləri onların torpaqlarından çıxarmağı xahiş etdi. Zəncan bölgəsinin ən böyük mülkədarı olan Zülfiqari dedi: "Allah atandan razı olsun. O, bu meydan oxuyanların və yağların başlarını bədənləri üstündə qoymazdı. Sən həmin atanın oğlusan. Niyə yağlara yenidən baş qaldırmağa icazə verirsiniz?" O, bunu deyib ağlamağa başladı. Başa düşdüm ki, Ağayı-Pişəvərinin Məşvərət Hökumətinin tufəngçiləri mülkədarları Azərbaycan mənəqəsindən boş əllə qovub çıxarıblar. Həmin Zülfiqarilərin əlləri o qədərdə boşda qalıb ki, hətta özünü Tehranda qalmağın pulunu da ödəyər bilmir.

Biz belə bir vəziyyətdə idik.

Azərbaycandan əlavə, Kürdüstan mənəqəsində də inqilablar başlamış və yeni hökumət təşkil olunmuşdu. Xorasanda da vəziyyət beləydi. Bir çox başqa bölgələrdə də həyəcan və çaxnaşma var idi.

Dünya müharibəsi başa çatmış, bəzi dövlətlər, ümumiyyətlə, məhv edilmiş, bəziləri qüvvətlənib, fitnəkarlıqla məşğul olurdular. Siz əgər coğrafiya xəritəsinə baxsanız, Əfqanıstan, İran və Türkiyənin bir sədd kimi Sovetlərin yolunda dayandığını görəcəksiniz. Yəni əgər Sovet İttifaqı İngiltərə və Avropaya daxil olmaq istəyəydi, bu üç ölkədən birindən keçməli olacaqdı.

İngilislər vaxtında sədləri qaldırdılar, Əfqanıstanda Əmənullaxanı hakimiyyətə gətirdilər, Türkiyədə Kamal Atatürk iqtidarına yol açdılar, İranda isə zəif İran dövlətini (bilmirəm, baş nazir Vüsuqüd-dövlə və ya bir başqası idi) bir kənara qoyub, Seyid Ziyaya dövləti təşkil etməyi əmr etdilər.

nın şah olması üçün heç bir qərar qəbul edilməmişdi. Rzanın əmri altında qüvvələrin Tehrana doğru hərəkətindən kazak rəhbərlərinin və məmurların xəbəri var idi. Dövlətə qarşı bir etiraz var idi, Rzanın təzyiqi və ingilislərin himayəsi ilə dövlət ləğv olundu və Seyid Ziya sədr-əzəm oldu. Ortada Əhmədşahı kənarlaşdırmaq planı yox idi.

Əhmədşah ir-

Mən bilmirəm, siz taleyə inanırsınız, ya yox. Mən təqdirə, şansa, iqbala çox inanıram. Dünyada bilmədiyimiz və bizi əhatə edən çox saylı güclər var. Biz onları tanıyıram, amma onlar bizə hakim kəsilib. Bəzən bizim əlimizlə baş verən, bizi uğura, ya uğursuzluğa aparən bir əməl, bir hərəkət, bir rəftar, başqa bir yerdə bizə yol göstərir, bizim isə onda heç bir payımız olmur. Rzanın həyatında qəzavü-qədərin rolu aydın görünür. O, hər dəfə mənə deyirdi:

- Tacı can, heç vaxt inanmazdım ki, mən İranın şahı ola bilərəm.

və xarici səfirliklərlə yaxşı əlaqələri olduğundan öz ordusunu avtomat silahlar, dayandoldurular və ağır toplarla təchiz edə bilmişdi. Bu böyük İran qoşununda həqiqətən yeganə abırılı hərbi hissə idi, şahın da bu nizamlı dəstədən qorxması barədə xəbərlər ona çatırdı. Heç kəsin haqqında bilmədiyini və mənə də görmədiyimi, ancaq tarix kitablarında işarə olunan hadisə Məhəmmədəli və Əhmədşah zamanında Rzanın Rəştə, Urmiyada, Xürrəməbadda, İranın uzaq rayonlarında qiyamçılarla döyüşüdür.

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

(Qeyd: Tacülmülük dolayısı ilə Rza şahın ingilislər tərəfindən hakimiyyətə gətirildiyini etiraf edir. Baxmayaraq ki, ülyahəzrət ərinin yox, Seyid Ziyanın ingilis agenti kimi təqdim edir və onun baş nazir kimi kabinetinin qısa ömürlü olmasının səbəbini onun ingilislərlə bağlılığında görür. Bu, təbii ki, ikinci dərəcəli məsələdir.)

Pəhləvi ailəsinin birinci dərəcəli nümayəndəsinin və keçmiş rejimin başçılarının birinin xatirələrinin nəşri Rza şahın ingilislərin adamı olması faktının inkaredilməzliyini təsdiq edir. Bütün bunlara baxmayaraq, səltənət arzusunda olanlar hələ də Rza şahı milli şəxs adlandıırırlar.)

Seyid Ziyanın ingilislərlə münasibətindən narazı olan Rza bir ay sonra onu kənara qoyub, Qəvamüs-səltənəni dövlət məmuru elədi.

Başqa bir məsələni də deyim, Rzanın ordu komandanı olub, öz gücünü və qüdrətini bir qrup ötkün siyasətçiyə göstərməsi Əhmədşahın xoşuna gəlmiş və onun tərəfindən razılıqla qarşılanmışdı. Əhmədşah özü də kommunistlərin təbliğatından qorxuya düşmüşdü. Çünki avam camaat arasında şeyiə gəzirdi ki, kommunistlər şahların düşmənidir, onların əlləri şahlara, onların ellərinə, tayfalarına çatsa boyunlarını qıracaqlar.

Bunun da səbəbi Rusiya inqilabından sonra çar və onun ailə üzvlərinin, hətta saray xidmətçilərinin güllələnməsi olmuşdu.

Bilmirəm nədən danışırıdım, bura gəlib çıxdım.

Xülasə, mənə xatirələrim daha çox mərhum ərimin ilk siyasətçilik dövrü ilə bağlıdır. Macaraların xırda detalları yadımdan çıxsın da, tez-tez həmin əyyama düşürəm, o günlərin xatirələri bir film kimi gözümün qarşısından keçir. Rzanın şah olması bizim üçün qətiyyən inandırıcı görünmürdü. Rza-

dəcə zəif adam idi və bir az da qorxaq idi. Özü gəlmədi Fransada qaldı. Öz adamlarına demişdi ki, mən şah olmamağa və Fransada qalmağa üstünlük verirəm. Mən Tehrana gəlib o toz-torpaqlı xiyabanların kəşif mühitində, palçıqlı qarpi-bacalarda şah olmaq, iranlıların kəşif bürümüş sifətlərinə baxmaq istəmirəm.

(Qeyd: Məhəmməd Hüseyn Mirzə vəliəhd xatirələrində yazır: "Bir gün Parisdə gördüm ki, əlahəzrət Əhmədşah güzgüdə istifadə etmədən saqqalını qırmağa girişib. Dedim:

- Əlahəzrət, niyə güzgüdə istifadə etmirsiniz?

Dedi:

- Həqiqət budur ki, İran camaatına o qədər nifrət edirəm ki, hətta aynada öz anamın üzünə baxmağa hazır deyiləm.)

Mirpənc Rza xanın dövlət çevrilişi

İstəyirəm 1299-cu il (1920) hut çevrilişindən əvvəlki və sonrakı hadisələr, Məhəmməd Həsən Mirzənin (vəliəhd) Tehrandan çıxarılması, Qacar xanədanının süqutu və Rza şah səltənətinin başlanğıcı barədə daha ətraflı danışım. Əslində, indiyə qədər nə danışırsansa, elə həmin mövzu ətrafında olub. İndi deyəcəklərimin də bir çoxu təkrar ola bilər. Ancaq onu da bilirəm ki, çox şeylər unudulub. Məsələn, Rza şahın cümhuriyyət istəməsi. Sonra cümhuriyyət iddiasını birdəfəlik kənara qoyması, Pəhləvi sülaləsinin şahlığa gətirilməsi və onun əbədləşdirilməsinə cəhd. 1299-cu il hut çevrilişi İranın taleyində mühüm rol oynadı və tarixi dəyişdi. Buna görə onun ətrafında geniş danışmağa dəyər.

Əvvəldə dediyim kimi, mənə atam özü yüksək rütbəli kazak idi. Buna görə də, biz İran qoşununun vəziyyətini bilirdik. Tehranda bir məşq meydanı var idi ki, əsgərləri ora aparıb məşq etdirirdilər. (Həmin yer indiki Milli bağ kimi məşhurdur. İranın Xarici İşlər Nazirliyi, Daxili Qoşunların Komandanlığı, qədim İran muzeyi həmin məhəllədədir.)

Bu əsgərlərin nəinki hərbi geyimləri yox idi, kənddən gəldikləri paltarada xidmət edirdilər, üstəlik məşəriyyəti ayaqyalın gəzirdi. Onların tufəngi, sərnəzi, sümbəsi də yox idi. Hər birinin əlinə bir kətək vermişdilər ki, onu əllərində tufəng kimi tutub paradan keçsinlər.

Qarınları da ac idi. Əksər vaxtlar gedib fəhləlik edirdilər: bağlarda, şəhərətrafı əkin sahələrində işləyirdilər ki, bir loxma çörək qazansınlar, əlmuzdu hesabına qanlarını doyursunlar. Dəqiq yadımda deyil, Qəzvinin ya da Kərcin ətrafında bir dəstə əsgərin komandanı kimi Rza özü də belə bir şəraitə düşmüşdü.

Rza igid, ucaboy, iri bədənli olduğundan, xüsusi görkəmə malik idi. O, bütün kazak zabıtları içərisində fərqlənirdi. O, rəhbərliyi altında olan əsgərlərə fəhləlik, muzzdurluq edərək qarınlarını doyurmağa icazə verirdi. Əksinə, ordu harada olurdusa, o, mülkədarları, maldarları məcbur edirdi ki, onun ordusunu yemək, geyim və digər zəruri mallarla təmin etsinlər. Onun əmrinə qarşı çıxanları mütləq şallaqlatırdı...

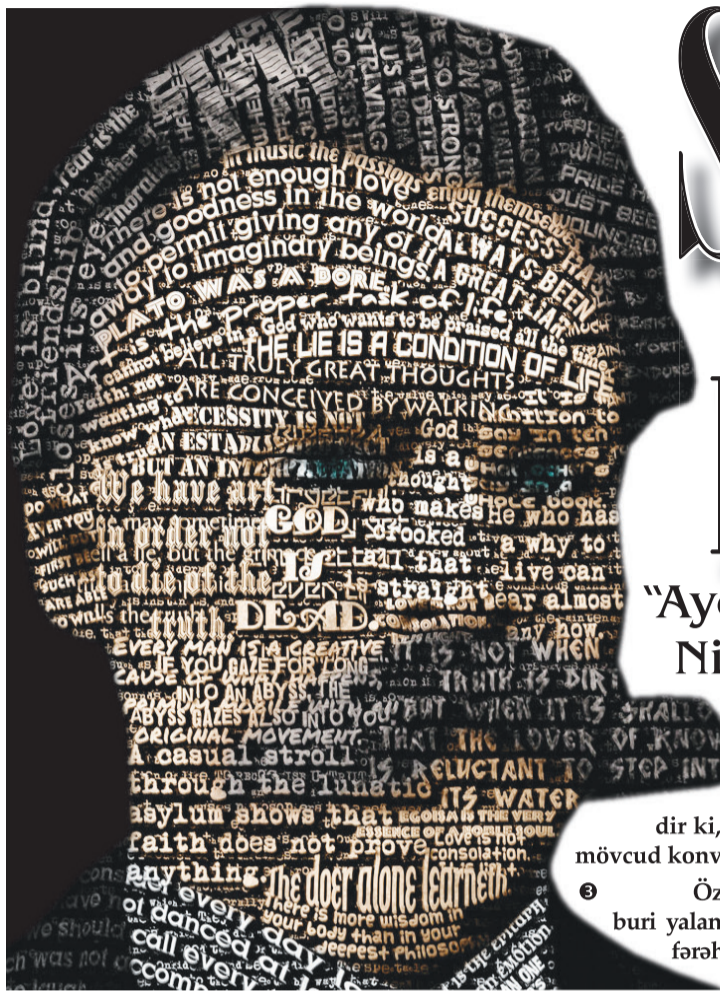
Rzanın başqa bir xasiyyəti bu idi ki, aciz, zəif, xəstə əsgərləri qəbul etmir, onları öz ordusundan müəxxəs edirdi. Buna görə də, onun komandanlığı altında olan əsgərlər ucaboy, güclü və sağlam olurdu. Rzanın kazak – rus komandirləri

Bu mənada Rzanın dəstəsi döyüş görmüş, sınılanmış hərbi hissə idi. Rza özü də atamla birgə Qafqazda bolşeviklərə qarşı döyüşmüş, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, həmin döyüşlərdən birində atamın həyatını xilas etmişdi. O zaman İranda ilan kazaklar çar qüvvələrinə kömək etməyə tələsmiş, bolşeviklərlə döyüşdə gücdən düşmüş, əlbəttə məğlub olub geri qayıtmışdılar.

(Qeyd: Rusiyada çar hökumətinə müxalif olan qüvvələrin qələbəsindən sonra Qafqaz respublikaları, xüsusilə də, Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan inqilabçılara qoşulan ilk bölgələr oldu. Həmin günlərdə təcavüzkar ingilis qüvvələri hind, yuxarıda adı çəkilən İran kazaklarından istifadə etməklə Azərbaycana və Şimali Qafqaz bölgələrinə ordu yeritdilər. Maqsədləri bu neftlə zəngin mənəqəni inqilabçıların əlindən almaq, Londonun istismarına vermək idi. Bəzi mötəbər tarixi kitablarda, o cümlədən Ağayi İsgəndər Deldəm tərəfindən qələmə alınmış üç cildlik "Rza şahın macarə dolu həyatı" kitabında istismar və təcavüzkar ingilis qüvvələri arasında Rza xanın mövqeyinə toxunulub. Lakin birinci dəfədir ki, Rza şahın həyat yoldaşı ərinin inqilabçılar əleyhinə olmasından və onun təcavüzkar Britaniya ordusunda iştrakından danışılır.)

Mənə yadımdadır ki, həmin dövrdə Tehranda asayiş qorunmurdu, məsələn, hava qaralanda əgər bir bəxtiqara qadın hansısa səbəbdən özünü evə çatdırma bilməyəydi, işi bitmiş olurdu, lotular, qoşular onu oğurlayıb, qaçırdılar. Hər məhəllədə, küçədə, döngədə bir dəstə qolu zorlu, boynuyoğun adam dükanlardan xərac alırdı, demək olar ki, hər məhəllənin öz hökuməti var idi.

Ardı 6-cı səhifədə

Sadəlikdə müdriklilik

“Aydın yol” alman filosofu Fridrix Nitsşenin fikirlərini təqdim edir

1 Bu yalançı dünyada həqiqət pafosu haradan gəlir? Əxlaqdan... Yunanların fəlsəfə ilə baş qatmaqları çox qəribədir. Gözəl yalan məşguliyyəti. Lakin ondan da qəribə olan insanların həqiqət pafosunun dalınca düşməsidir. Platon dialektikanın hər şeyə hakim olduğu yeni bir dövlət arzulanır. O, gözəl yalanlar mədəniyyətini rədd edir.

2 «Yalançı qeyri-həqiqi kimi göstərməyə çalışır, bu, o deməkdir ki, o, insanlar arasındakı mövcud konvensiyayı pozur».

3 Özünü müdafiədə, məcburi yalanda nəse gizli bir həzz, fərəh doğuran mistik bir şey var: o, fərdi xilas etməyə yönəlir... Bütün yalanlar ehtiyacdən doğur. Yalan oyunu xüsusi qabiliyyət tələb edir. Əslində, yalnız həqiqət ehtirası gerçək həzz doğura bilər. Ən böyük ehtiras sənət ehtirasıdır ki, həqiqəti bütünlüklə yalan qiyafəsində təqdim edir. Şəxsiyyət məfhumu, hətta mənəvi azadlıq üçün zəruri olan illüziyalar da belədir, bizim bütün həqiqət ehtiraslarımız da yalan üzərində qərar tutur.

4 İnsanlar nə üçün daha çox adi, gündəlik həyatda həqiqəti söyləyirlər? Ona görə yox ki, Allah deyilən bir qüvvə yalanı qadağan edir. Ona görə ki, əvvəla, bu, daha asandır, ikincisi ona görə ki, yalan demək fantaziya, yaradıcılıq və yaddaş tələb edir. Bir də ona görə ki, adi münasibətlərdə sözün düzünü demək, birbaşa demək daha sərfəlidir: mən bunu istəyirəm, mən bunu etmişəm və s.; deməli, açıq istək və məqsəd, iradə yolu hiylə yoluna nisbətən daha etibarlı olur. Əgər bir uşaq ailədə başqa cür tərbiyə görürsə, o, yalana alışır və istər-istəməz öz xeyrinə olanı deyir. Həqiqət duyğusu, yalana qarşı müqavimət onun üçün tamamilə yabançı və əlçatmaz bir şeyə çevrilir və o, günahsızcasına yalan danışmaqla ömür sürür.

- 5 Odisseyin nəyi yunanları məftun edirdi? Hər şeydən əvvəl, yalan demək qabiliyyəti, bir də, hiyləgər və qorxunc qisas həvəsi...
- 6 Gəlin etiraf edərkən ki, biz hər şeyə görə yalana borcluuyuq... Yalan, gözümüz görə-görə həyatı zərurətə çevrilir.
- 7 Dövlət ən qəddar və amansız adamyəyən kimidir. O heç nə olmamış kimi, yalan danışır. Dövlət elə hey bəyan edir ki: „Mən dövlətam, deməli, mən xalqın özüyəm“. Ağ yalan! Bir qrup başkəsən insanları bir yerdə toplayıb tələyə saldı və bunu dövlət adlandırdı... Əsl həqiqət bundan ibarətdir: hər bir xalq öz xeyir və şər dilində danışır, sadəcə olaraq, qonşular bu dili başa düşmür.
- 8 Bütün həqiqətlər sadədir. — Bunun özü ikiqat yalan deyilməz? Çarəməz yoxdur, bu gərdişlə bərişməliyiq... Yalan danışmaq cəsarətli adamların işidir.
- 9 Mahiyyətə qeyri-əxlaqi olan hisslərimiz gerçək dünya haqqında bizə heç də etibarlı bilik vermir. Əxlaq budur: hisslərimizin aldanışından, dünyanın gərdişindən, tarixdən, yalandan mümkün qədər uzaq olmaq. Tarix hisslərə sadıqlıqdən, yalana inamdan başqa bir şey deyil.
- 10 Nə Manu, nə Platon, nə Konfutsi, nə də yəhudi və xristian alimləri heç vaxt özlərinin yalan demək hüquqları olduğuna şübhə etməyiblər. Onlar bir çox başqa hüquqlarından da bol-bol istifadə ediblər... Yunan belə bir düsturla ifadə etmək olar: bəşəriyyətin indiyə qədər insanların əxlaqi üçün istifadə etdikləri vasitələr kökündən qeyri-əxlaqi olub.

Tərcümə edən: S.ABDULLAYEV

Əvvəlki 5-ci səhifədə

Xarici səfirliklər, Tehranda yaşayan xarici vətəndaşların evi də təhlükə altında olurdu. Xaricilər öz təhlükəsizlikləri üçün Rzadan kömək istəyirdilər və Rza onlara mühafizə verirdi. Rza özü uzun müddət ingilis səfirliyinin mühafizəçisi olmuşdu, huşu-başı yerində olan adam olduğu üçün ingilislərdə ədəb öyrənə bilmişdi.

(Qeyd: Tarixdə yazıldığı və sənəd hesab olunan bir şəkildə əks olunduğu kimi, Rza Tehrana gəldiyi ilk vaxtlarda bir müddət ingilis səfirliyinin məktəbi olub, səfirlikdə işləmişdi. Buna görə də Tacülmülük deyəndə ki, Rza xan ingilislərdən ədəb öyrənmişdi, həqiqəti deyir. Əlbəttə, xəyanət, çörək itirmək ədəbini! Nəhayət, öz vəlinəmətinə xəyanət ədəbi öyrənərək, Əhmədşah hakimiyyətini süquta yetirmişdi. Baxmayaraq ki, bir hərbiçi kimi öz vəlinəmətinə xəyanət etməyəcəyinə and içmişdi.)

Rzanın paytaxtda qayda-qanunla məşğul olmaq üçün bütün lazımı imtiyazları var idi. Əvvəl ortalıqda çeviriliş məqsədi yox idi, məqsəd qayda-qanun yaratmaqdan ibarət idi. Gilanda meşələrdə bir bolşevik qrupu təşkil olunmuşdu. Oradan mərkəzə çatan xəbərlərdən məlum olurdu ki, tezliklə Gilan Sovet Sosialist Respublikalarına birləşəcək.

Tehrandə demokratlar qəzet buraxır, Lenini tətifləyir və müqəddəsləşdirir, xalq qarma-qarıqlığa dəvət edirdilər. Təhlükəzliyin əldən getdiyi və Tehrandə itin yiyəsini tanımadığı belə böhranlı günlərdən birində Rzaya Tehrana doğru hərəkət etmək və paytaxtda təhlükəsizliyi təmin etmək tapşırığı verildi. Tarixlər dəqiq yadımızda deyil,

Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Ehsanulla xanın və Xali Qurban xanın rəhbərliyi altında Gilan inqilabçıları xeyli qabağa getmiş, Tehrana doğru hərəkət etmək niyyətlərinin olduğunu bəyan etmişdilər. İngilislər inqilabçıların Qəzvin və Tehrana doğru hərəkətinin qarşısını almaq üçün kazak qüvvələrini Qəzvin ətrafında və Tehrana gedən yol və xətlərin üstündə yerləşdirdilər. Bu hərbi qüvvələrin ən mühüm hissəsi Rzanın rəhbərliyi altında idi. Həmin tarixdə ingilislərin İranda nisbətən diqqətçəkən qüvvələri var idi. Onların böyük hissəsi müstəmləkə ölkələrinin əhalisindən ibarət idi. Yəni əsgərlərin əksəriyyəti hindli, komandanları isə ingilis idi.

Britaniya qüvvələrinin baş qərargahı Qəzvinə “Qrand” hotelində yerləşirdi. Rza da həmin qərargaha gedir, ingilis zabidləri ilə səmimi münasibət saxlayırdı.

Rza bir müddətdən sonra Tehrana gəldi və dedi ki, ingilislər öz hərbi qüvvələrini Qəzvin və onun ətrafına köçürmək istəyirlər və öz təchizatlarını Rzanın komandanlığı altında olan qüvvələrə verməyi, ümumiyyətlə, Qəzvin və onun ətrafını Rzanın komandanlığına verməyi qərara alıblar.

Rzanın iki ingilis tanışı var idi: onlardan biri general Ayrunsayd, digəri polkovnik Smays idi. Mən bu iki nəfəri Rza hakimiyyətə gəlməzdən qabaq öz mənzilimdə qəbul etmişdim. Onlar Rza hakimiyyətə gələndən sonra onunla görüşmək üçün İrana gəldilər və Səədabad sarayında Rza və mənə qarşıladılar. Məhəmmədrzannın hakimiyyəti dövründə general Ayrunsaydın oğlu ingilis səfirliyinin işçisi oldu. Yaddaşım mənə aldatmırsa, adı Şarjdafer idi. Bu oğlan Tehrandə dünyaya gəlmişdi və onun uşaqlığı mənim yadımdadır.

Rza hər vaxt Tehrana, mənə və uşaqları görməyə gələndə özü ilə xeyli xəbər gətirirdi. Məsələn, bir gün dedi ki, ingilislər öz qüvvələrini İrandan çıxarmaq, Nüsrətüd-dövləni baş nazir, Əmir Mussoqi qoşun komandiri qoymaq istəyirlər! Sonra general Diksen adlı bir ingilis zabiti təxliyyədən qabaq ingilis qüvvələrini nizama salmaq, Gilandan Tehrana doğru hərəkət edən inqilabçı qüvvələrə qarşı İran ordusunun müqavimətini təşkil etmək üçün Tehrana gəldi. Bir gün Rza gəldi və xəbər verdi ki, ingilis generalı Diksen bütün zabidlərlə söhbət edib və onu qoşun komandanlığı üçün bəyənərək seçib. Rza dedi ki, bu söhbətdən sonra onu ingilislərin adamı hesab etməyə başlayıblar.

... Rza əslən və əbədən ingilislərin adamı olmayıb. Əksinə, o, İran hökumətinin, İran dövlətinin, İran şahının mövqeyini qoruyurdu. Əhmədşah özü bütövlükdə ingilislərin oyuncağı idi. Buna görə də İran qoşunu üçün komandan təyin edəndə qərarı ingilis zabidləri qəbul edirdi və İran hökuməti buna boyun əyməli olurdu. Çevriliş ərafəsində Əhmədşah da İrana qayıtdı, lakin Tehrandə əşidilən xəbərlər onu narahat etdi və ingilislərdən mühafizə üçün qüvvələri artırmağı xahiş etdi.

1299-cu ilin (1920) bəhmən ayında ingilislər İranın yüksək rütbəli zabidləri ilə çoxsaylı müzakirələr apararaq etibarlı bir adam tapmağa çalışdılar.

P.S. Yazıda qeydlər “Pəhləvi kralıçısı” memuarının redaktoru Doktor Əmir Xatəm Fərfərmaiaya məxsusdur.

ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə etdi: İbrahim QULİYEV

Müasir mərhələdə funksional linqvistikanın müxtəlif sahələri arasında nitq aktları haqqında nəzəriyyə mahiyyəti etibarlı ilə özünəməxsus əhəmiyyətə malikdir. Bu nəzəriyyəyə əsasən, danışq prosesində bizim bütün hərəkətlərimiz sistemli şəkildə təsvir edilir. Nitq aktları haqqında nəzəriyyə əvvəlcə dilin fəlsəfəsində, sonra isə bir sıra başqa linqvistik cərəyanlarda inkişaf etdirilib. Nitq aktları haqqında nəzəriyyənin məzhi ondan ibarətdir ki, kommunikasiyanın minimal vahidi cümlə və ya başqa bir ifadə deyil, məhz fəaliyyətdir, müəyyən aktların həyata keçirilməsidir. Bu nəzəriyyəyə görə, dil vahidləri müəyyən effektlərin əldə olunmasına yönəlmiş kommunikativ təyinatlı tapşırıqların struktur baxımdan mürəkkəb nitq fəaliyyətidir.

Bu prosədə əsas diqqət illokutiv aktların strukturuna və onların təsnifatına yönəlidir. Müasir mərhələdə nitq fəaliyyəti nəzəriyyəsi sahəsində əsas iki istiqamət izlənir: semantik və pragmatik istiqamətlər. Dünyaya aktiv, yaradıcı münasibətdə insanın iştirakından söhbət getdikdə artıq tədqiqatlarda pragmatik yanaşma aktual mahiyyət kəsb edir. Pragmatika müəyyən işarə sisteminin əlamətlərini həmin işarə sisteminin özünün ifadə edə bilmədiyi üsullarla təqdim edir. Məsələn, dilin stilistik xarakteristikası insan intellektinin xüsusiyyət və imkanlarının hesabına alınmasını təxmin edir, eləcə də özü bu xüsusiyyət və imkanların modelləşməsinin şərtlərini aşkar edilməsinə iddialıdır. Pragmatika müasir linqvistikanın inkişafına böyük təsir göstərmişdir. Müasir dövrdə nitq aktları haqqında nəzəriyyə geniş şəkildə linqvistik pragmatika ilə əlaqələndirilir.

Praqmalingvistik dil işarələrinin nitqdə fəaliyyətini öyrənən elm sahəsidir. Başqa sözlə, praqmalingvistikanın tədqiqat obyektini dil vahidləri və onların müəyyən kommunikativ-pragmatik mənada fəaliyyətinin öyrənilməsidir. Xüsusilə, müasir dövrdə semiotikanın əsas dəyəri ondan ibarətdir ki, o, bir metodoloji prinsip əsasında linqvistik tədqiqatları qaydaya salmağa imkan yaradır. Semiotik triadanın tərkib hissələri kontekstində semiotikanın 3 bölməsi ayrılır: sintaktika-ışarələr arasında münasibət; semantika-ışarələrin ifadə olunana münasibəti; və pragmatika-ışarələrin onların interpretatorlarına münasibəti. Praqmalingvistikada, əsasən, iki cərəyan ayrılır: dil vahidlərinin pragmatik potensialının təhlili və ünsiyyət prosesində kommunikatörün qarşılıqlı təsiri məsələlərinin öyrənilməsi. Birinci istiqamətə aid əsərlərdə, əsasən, semantika və pragmatika arasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsinə cəhd edilir. Linqvistik pragmatikanın ikinci cərəyanı keçən əsrin ikinci yarısından nitq aktları nəzəriyyəsi ilə birləşdi. Bu istiqamətlə əlaqədar pragmatikaya aid yeni tədqiqatların aparılmasına cəhdlər edilməyə başlandı.

Ünsiyyət prosesində nitq kommunikatörünün növbələşməsinə, xətti inkişaf edən diskursun məna və formal aspektlərinin strukturlaşmasını, sahmana salınmasını təmin edən qaydalara xüsusi əhəmiyyət verilmə-

yə başlandı. Tərcümənin pragmatik problemlərinə dair məsələlərin öyrənilməsi, pragmatikanın və ya tərcümə nəzəriyyəsinin məzmununa dair hər bir yeni baxış, bu baxışların izahı çox zaman yenidən yaranan problemlərin təhlilinə ehtiyac yaradır. Qeyd edildiyi kimi, pragmatik yanaşmanın diqqət mərkəzində dilin ünsiyyət fəaliyyəti məsələləri durur. Pragmatika bu fəaliyyətin sosial interaktiv xarakterini, konkret dil situasiyasının şərtlərinin xüsusiyyətlərini nəzərdə tutur. Tərcümə

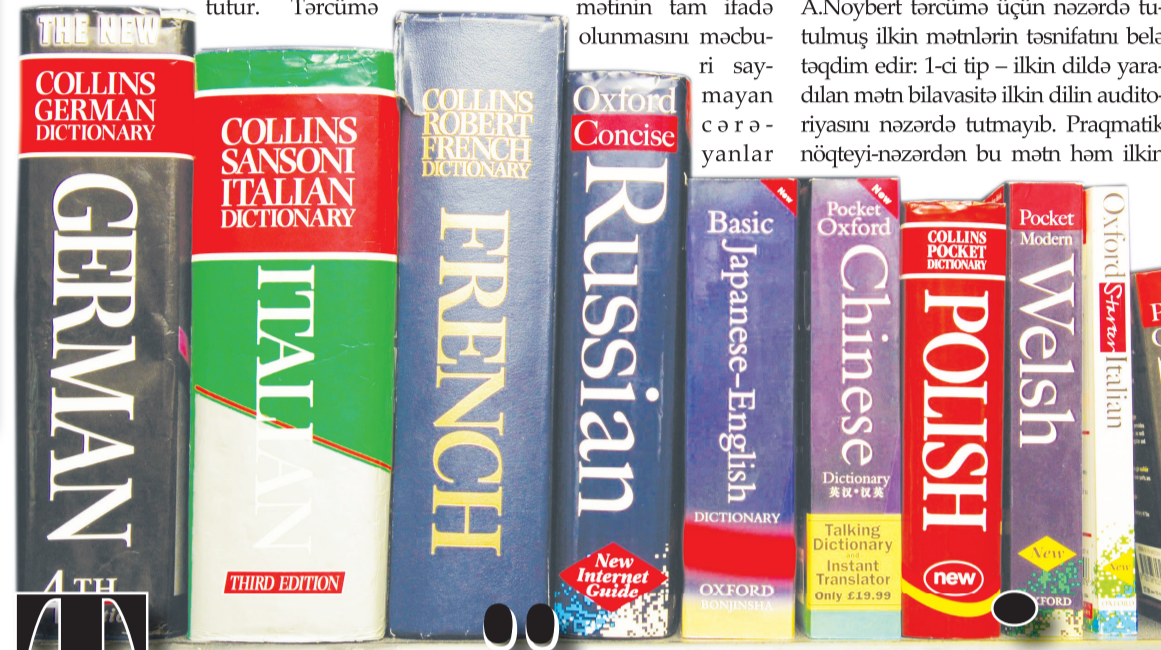
məhdudiyyətlərlə mümkün olur. Nəhayət, bilavasitə müəyyən dil daşıyıcılarına ünvanlanmış xüsusi mətnlərin orijinalında təqdim olunan pragmatik adekvatlığı ifadə etmək, ümumiyyətlə, mümkün olmur (məsələn, qanunvericilik sənədləri, müxtəlif elanlar və s.).

Təbii ki, burada bütövlükdə tərcümənin keyfiyyətindən söhbət gedir. Hər iki dilin daşıyıcılarının orijinala və tərcüməyə reaksiyası nəzərdə tutulur. Müasir tərcüməşünaslıq elmində tərcümə mətninin pragmatik istiqamətinin tam ifadə olunmasını məcburi saymayan cərəyanlar

Kommunikasiya aktının növbəti mərhələsi mətni qəbul edənə onu qavramasıdır. Lakin adekvat qavrayış bu halda yalnız eyni dil daşıyıcılarının arasında yaranı bilər, çünki bu zaman həm mətni yaradan, həm də onu qəbul edən arasında dil maneəsi yoxdur. Tərcümənin pragmatik aspektlərinin təhlilində ilkin mətnin spesifik xüsusiyyətlərinin, kommunikativ təmayülünün müəyyənləşdirilməsinin böyük əhəmiyyəti var. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, bu təmayüllər çox müxtəlifdir. A.Noybert tərcümə üçün nəzərdə tutulmuş ilkin mətnlərin təsnifatını belə təqdim edir: 1-ci tip – ilkin dildə yaradılan mətn bilavasitə ilkin dilin auditoriyasına nəzərdə tutulmayıb. Pragmatik nöqtəyi-nəzərdən bu mətn həm ilkin

özünü göstərir. Bunlar tərcümə mətninin adekvat qavranılmasına mane olur. Müxtəlif informasiyanın fərqli auditoriyalar tərəfindən qavranılmasında meydana çıxan fərqlərin tarazlanmasında tərcümənin rolu böyükdür.

Əsas pragmatik problemlərdən biri də tərcümə prosesində tərcümə mətnini qəbul edənlərdə arzuolunan reaksiyanı yaratmaq məqsədi ilə tərcümənin həyata keçirdiyi hərəkətlərdir. Bu hərəkətlərin həyata keçirilməsi pragmatik adaptasiyanın məzhi təşkil edir, yəni bu hərəkətlər mətnin qavrayışını maksimal şəkildə yüngülləşdirir və müvafiq kommunikativ effektin əldə edilməsinə şərait yaradır. Dil sistemlərində mövcud olan fərqlər də müxtəlifdillilik kommunikatör tərəfindən tərcümə mətninin eyni şəkildə qavranılmasına mane olur. Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, mətnin janr mənsubiyyəti əsaslı şəkildə onun pragmatik adaptasiyasına təsir göstərir. Məsələn, elmi-texniki üslub müxtəlif dillərdə daha az fərqliliyə malik olduğundan, bu mətnlərdə daha az pragmatik adaptasiyaya ehtiyac olur. Bunu bədi ədəbiyyata aid etmək mümkün deyil, çünki bu üslubda pragmatik adaptasiya üsulları tərcümə zamanı məzmunun mahiyyətinə ciddi müdaxiləni nəzərdə tutmur, burada yalnız məzmunun ayrı-ayrı elementləri dəyişdirilir və tərcümə mətnini qəbul edən üçün daha əlverişli, aydın variant təklif edilir. Bəzi hallarda təklif edilən şəkildə pragmatik adaptasiyanın həyata keçirilməsi mümkün olmur. Bunu fərqli mədəniyyətlərə malik auditoriyalarda mətnin qavranılmasında müşahidə etmək olar.

Tərcümənin pragmatik məsələləri

pragmatikasına V.N.Komissarov belə bir tərif verir: Tərcümə prosesinin gedişinə və nəticəsinə təsir vasitəsilə orijinal mətnin pragmatik potensialının təsəvvürdə canlandırılmasına yaranan zərurət və Reseptora nəzərdə tutulan təsiri təmin etmək üçün həyata keçirilən fəaliyyət tərcümənin pragmatik aspekti və ya tərcümənin pragmatikası adlanır. Yəni bütövlükdə mətn onu qəbul edənə təsir etmək imkanına malikdir, başqa sözlə, onun pragmatik potensialı imkanlı var.

Orijinal mətnlə tərcümə mətni arasında pragmatik əlaqənin nisbəti müxtəlif ola bilər, yəni ilkin mətnə mövcud olan pragmatikliyin adekvat olaraq qorunub saxlanması məcburi deyil. Alman tərcüməşünası A.Noybert "Tərcümənin pragmatik aspektləri" əsərində mətnin pragmatik mahiyyətinin ən yüksək səviyyədə tərcüməsinin mümkünlüyündən və bunun tam əksi olaraq, ümumiyyətlə, mümkünsüzlüyündən çıxış edərək tərcümədə dörd pragmatik münasibəti fərqləndirməyi təklif edir. Təklif olunan bölmələri orijinal mətnin xüsusiyyətindən çıxış edərək müəyyən etmək olar. Orijinal mətnin pragmatik mahiyyətini o zaman tam ifadə etmək mümkündür ki, hər iki mətnə pragmatik maraqlar üst-üstə düşür. Bilavasitə tərcümə üçün nəzərdə tutulan mətnlərin pragmatik potensialını bütövlükdə mühafizə etmək mümkün olur. Bədi ədəbiyyatın tərcüməsi zamanı pragmatik adekvatlığın həyata keçirilməsi əhəmiyyətli dərəcədə

da mövcuddur. Bu konsepsianın tərəfdarları hesab edirlər ki, digər mədəniyyətə məxsus məsələlərə yaxşı bələd olan tərcüməçi mətnin tələblərinə cavab verən, lakin orijinala üst-üstə düşməyən mətni yarada bilər. Müəllifin fərdliliyi, onun dünyaya baxışının unikallığı və dil üslubunun təkrarsızlığı mətnin əsas, mərkəzi pragmatik kateqoriyalarından olan intensionallığı təmin edir. İntensionallıq dil vasitələrinin seçilməsi yolu ilə ondan istifadənin yaradıcı xüsusiyyətinin aşkar edilməsi sayəsində realizə olunur. Dil vasitələri müəyyən aksioloji, mədəni-tarixi, estetik və s. mahiyyətlər kəsb edir. Müəyyən kommunikativ intensionu həyata keçirməyə istiqamətlənmiş mətn müxtəlif funksiyalara malikdir. Bir qayda olaraq, hər bir mətni xarakterizə edən dominant funksiyaları müəyyənləşdirmək mümkün olmur. Bu, yaradıcı prosədə mətnin müəllifinin nəzərdə tutduğu funksiyadır. Əgər mətn bədi əsərdirsə, burada bədi-estetik funksiya dominantlıq təşkil edir. Elmi-texniki mətn üçün dominant funksiya informasiyanın təqdim edilməsidir. Publisistik mətn və ya reklam mətni oxucunun şüuruna, əqidəsinə, əxlaqına təsir funksiyası daşıyır. Kontrakt və ya hüquqi sənədlər zəruri informasiyanın böyük dəqiqliklə fiksə edilməsi tələbini irəli sürür. Deyilənləri ümumiləşdirərək belə bir fikir söyləmək olar ki, mətnin dominant funksiyası kommunikativ effekt yaratmaq, yəni mətni qəbul edənə müəyyən pragmatik təsirlər göstərmək mahiyyəti daşıyır.

dilin auditoriyası, həm də tərcümə dilinin auditoriyası üçün eyni səviyyədə maraqlıdır. Məsələn, elmi, texniki ədəbiyyat. 2-ci tip – ilkin dildə yaradılan mətn ilkin dilin auditoriyasının spesifik tələbatlarına cavab verən xüsusi tarixi, iqtisadi, siyasi, mədəni, coğrafi situasiyalı ifadə edən informasiyanı özündə ehtiva edir. Məsələn, qanunların mətni, yerli mətbuat, elanlar. 3-cü tip – buraya bədi ədəbiyyat aiddir. Bu tipin mətnləri ilə 2-ci tipin mətnləri arasında ümumi oxşarlıq var, çünki bunlar, adətən, müəyyən ictimai situasiyada yaranır və interpretasiya olunur. 4-cü tip – mətn ilkin dildə yaradılır və ilk növbədə tərcümə üçün nəzərdə tutulur. Bu qrupun mətnlərinə xarici auditoriya üçün nəzərdə tutulmuş müxtəlif informasiya-təbliğət xarakterli materiallar aiddir.

Təbii ki, bu təsnifat mütləq mahiyyət daşıyır və əlavə tiplərin də tərcümə mətninə daxil edilməsi istisna deyil. Həm orijinal mətni, həm də tərcümə mətnini qəbul edənlər müxtəlif dillərin daşıyıcılarıdır, həmçinin müxtəlif mədəniyyətə, özünəməxsus mentallığa, milli psixologiyaya, dünyagörüşünə malikdirlər. Bu mənada tərcümə prosesinin əsas çətinliklərindən biri qarşıya qoyulan məqsədə müvafiq olaraq müxtəlif mədəniyyətlərin daşıyıcılarının eyni mətni qavramasında qarşıya çıxan ziddiyyətlərin nəzərə alınmasıdır. Bu spəkidən olan uyarsızlıqlar, ziddiyyətlər mətnin ətraflı dərk edilməsinə əngəllər törədir. Tərcümə kommunikasiyası prosesində bir-birindən fərqli mədəniyyətlər qarşılaşdıqda bu uyarsızlıqlar daha bariz şəkildə

Bir çox hallarda tərcüməçi əlavə məqsədlər güdür və bu məqsədlər bu və ya digər şəkildə tərcüməçinin pragmatik məqsədlərindən kənara çıxa bilər. Başqa sözlə, bu hallarda tərcüməçi tərcümə mətnini qəbul edənlərdə orijinal mətnə məxsus olan analoji reaksiya şəraitini yaratmağa can atır. Y.Nayda yazır: "Məsələn, San-Blanslı məzhəbənin məqsədi camaatı əyləndirməkdən ibarətdirsə, bunları tərcümə edən zaman tərcüməçi özünə belə bir sual verə bilər ki, San-Blansın yerli xüsusiyyətləri haqqında öz oxucularına məlumat verim, ya yox?" Bu situasiyalarda tərcüməçinin nəzərdə tutduğu məqsəd çox müxtəlif ola bilər. Beləliklə, tərcümə təcrübəsi göstərir ki, bütün hallarda tərcüməçinin pragmatik neytrallığı tərcümə prosesində özünü doğrultmur və tərcüməçinin məsələlərə mütləq yanaşması keyfiyyətli tərcümə mətninin əldə edilməsinə böyük maneələr yarada bilər. Bütün bunlar bir daha onu qeyd etməyə əsas verir ki, mədəniyyətlərarası kommunikasiyanın pragmatik cəhətlərinin tədqiq edilməsi bütövlükdə problemin kompleks şəkildə həllində müstəsna rol oynayır. Bu yanaşma xalqların həyat tərzinin xüsusiyyətlərinin aşkar edilməsinə şərait yaradır. Bunun nəticəsində mədəniyyətlərarası münasibətlərdə qarşılıqlı anlaşmanı təmin etmək, eləcə də düzgün inteqrasiyanı həyata keçirmək mümkün olur.

Emin VƏLİYEV

Gecə. Sonsuzdur zülmət.
Yuvasını itirib
Hardasa inləyir cüllüt.

Qapını açdım və qərbdə
ibuki dağına gördüm;
Ona nə gilənar çiçəyi lazımdı,
nə də qar;
O elə özü özlüyündə də gözəldi

Necə var, elədi!
Ay işığı da gərək deyil
İbuki dağına.

Ay aman!
Bu balaca qəfəsdə
Əsir süsəri asılmış.³

Ağac əkdilər bağda.
Payız yağışı ahəstə pıçiltıyla
Ürək-dirək verdi ona.

Ey «Dinçlik yoxdu
uşaqların əlindən!..» –
Deyən adamlar, sizinçün yəqin
Heç gilənarın çiçəyi də əziz deyil.

Varlılar dadlı ətdən yeyib kef
çəkir, igid cəngavərlər vəzərayın
yarpağını, kökünü yeyir.
Mən isə... mən isə adicə kasıbam

Qarlı səhər. Yalqızam.
Quru balıq qismətim.
Budu taleyim mənim

Uzun yaz günü
Nəğmə deyir, doymaq bilməyir,
Ötür torağay.

Əl saxladı bir an
Çəltik döyən kəndli,
Baxdı aya.

Doqquz il şəhərdə kasıbcılıq eləyib,
nəhayət, Fukaqavanın kənarlarına
köçdü. Qədimlərdə bir nəfər müd-
rik söz deyib: «Çağanın paytaxtı –
lap bünövrədən şöhrət ilə var-döv-
lət mərkəzidir və o adamın ki, cibi
boşdu, burada yaşamaq onunçün
çətin işdi». Mən də belə fikirləşirəm,
çünki mən də yoxsulun biriyəm

Süpürəyib çay yarpaqlarını
Çırpır taxta qarıya
Soyuq qış qasırğası.

Şagirdə

Bir gün sən də
Anlırsan ki, qocalıq nədir!
Payız çiskini, duman...

Dağ üstə ay.
Yamacda duman.
Tüstülənir düzlər.

Şair Matsukura Ranranın⁶ ölümünə ağı

Hardasan, dayağım mənim?
Bir payız küləyi əsib
Sındırdı möhkəmtut ağacından
kəsilmiş əsamı.

Şagirdlərimə

Məni yamsılamayın siz!
Axı, nə mənası bu oxşayışım?
Yemişin iki yarısı.

Şairlərin yığıncağında

Payız kasıb qapını,
Könül könülə meyl edir.
Darısqal daxmada.

Sən əvvəlki tək yaşıl qala bilərdin...
Ancaq yox!.. Məqamın yetib sənin,
Qırmızı bibər.

Doqquzuncu ayın üçüncü günü Ranranın qəbrini ziyərət edirəm

Sən də bunu görmüşdün –
Bu nazik orağı... Amma indi o
İşildəyir sənin məzarın üstə.

Şairə Sonomenin evində⁷

Yox! Görməzsən burda sən
Ağappaq xrizantemanın ləçəyində
Bircə toz zərrəsi də.

Gavalının ətri içində,
Dağ cığırı üstündən
Günəş göründü birdən.

Buludlar arasıyla ötüb-gedir ay,
Ağaclarınsa yarpağından
Yağış yağır hələ də.

Yapışdım saman çöpündən
Dayaqdır deyə...
Necə də çətindi ayrılıq dəmi!

Ah, bu əyalət yolları!..
Payızın alaqaaranlığı,
Nə ins var, nə cins.

Bağ sükut içindəydi!
Qayaların ürəyinə işlədi
Cırcıramanın ahəstə səsi.

1. «Kimsəsiz qarlar» dağımın (Obasute) adı əfsanə ilə bağlıdır. Qədim zamanlarda arvadınm böhtanlarına inanən bir nəfər, ona analıq etmiş qoca xalasını kimsəsiz bir dağa aparıb azdırır. Amma sonra tərtəmiz ayın dağların üzərindən necə qalxmasını görüb, əmələndən peşman olur və qarını yenə də evə qaytarmaq üçün həmin dağa tələsir.
2. Tatiqi əyalətindəki bir qayanın yanında yerdən zəhərli qaz çıxır, quşları, haşəratı məhv edir. Əfsanəyə görə, öldürülmüş bir tülkü bu qayaya çevrilmişdir.
3. Yaponiyada, eləcə də Çində cırcıramaları, süsəriləri də quş kimi evdə, kiçik qəfəslərdə saxlayırlar.
4. Oı Suruqa körfəzinə töküülən 120 kilometrlik bir çaydır.
5. Mikasa dağı Nara şəhərinin qarşısında yerləşir. Bu dağ, elə bil ki, həmişə yolçuların səsinə səs verir; əks-sədası eşidilir.
6. Ranranın bu topluda hokkusı verilməmişdir. Bax: «Şairlər haqqında məlumat».
7. Sonome (1664-1726) – istedadlı yapon şairəsidir. Basyo öz ölümündən bir az əvvəl Sonomenin evində qonaq olmuşdu.

hökku haqqında

Yeni il ərəfəsində

Nə balığa, nə quşa
Qibtə etməm daha... Unuduram
İlin bütünü acılarım.

Eybəcər qarğa!
Amma o da gözəldi
Qış səhəri ilk qarda!

Budaqdan-budağa
Qaçırsırs damlalar yavaşıca...
Yaz yağışı.

Ey əzəmətli Oı çayı,⁴
Qov tutqun səmadan
May buludlarını.

Dostlarla vidalaşarkən

Torpaq qaçır ayağımın altından.
Yüngül bir sünbüldən yapışırım mən...
Çatıb ayrılıq dəmi.

Yayda bülbülün səsi!
Körpə bambuk pöhrəliyində
Fəryad edir «Qocaldım!» deyə.

Zülmətdən səfeh nə var?!
Atəşbəcəyi tutmaq istədim –
Əlimə tikan batdı.

Kəpənəyin uçuşu
Oyadır sakit talanı
Günəşin işığında.

Əlində badə tutub çaxır içən bir nəfəri təsvir edən şəkilo

Ayın da, gül-çiçəyin də
Fərqi nə varmır, elə hey çaxır içir
Tək-tənha.

Ehey, çoban oğlanlar!
Gavalıdan çubuq kəsəndə
Qoyun, özünü də bir budaq qalsın.

Yox, yox, tapammaram mən
Səninçün hazır bənzətmələr,
Üçgünlük ay!

Yayda çay yarpaqları yığılır

Bütünü yarpaqları
yığıdı qızlar...
Eh, bilmədiklər heç...
Çay yarpaqlarıyçün
Payız küləyi onlar!

Gün batır.
Yolçular da toranda
Əriyib gözdən itir...

Yaz küləyi.
Kiminsə səsinə səs verdi
Mikasa⁵ dağı.

Dostumdan ayrılarkən

Ayrılıq şeirini
Yazmaq istədim yelpikdə –
O da sındı əlimdə.

Dağ kəndində

Keçmiş saray xidmətindən
Rahibənin hekayəti...
Hər tərəfi bürümüş qar.

Payızdır. Təkəm evdə...
Neynək, meyvə yığaram
Budaqlardan.

Qərb əyalətlərinə getmiş dostuma

Qərb, Şərq –
Eynidir bədbəxtlik hər yerdə,
Külək əsəndə üşüdür eyni cür.

Bir şeir yazmaq istərəm –
Oxşamam bu qırıqmiş üzümə,
Ey çiçək açmış ilk gilənar.

Tərcümə Mərkəzi xalq
yazıçısı ELÇİNİN tərcü-
məsində "Bizim həyatımız - bir
şəh damlası" kitabını nəşrə hazırlayır.

Mixail MAKSİMOV

(Əvvəlki ötən sayımızda)

İş

Əgər biz konslagerlərdə insanın özünü təsdiq etməsi vasitəsi axtarsaq, ilk ağılıma gələn şey iş olacaqdır. Bu vasitə sayəsində nəyisə dağıtmaq yox, qurmaq mümkündür. İnsan bu cür fikirləşir: "Eybi yoxdur. Mən ətrafda nə baş verdiyini görürəm. Amma öz işimin öhdəsindən bacarıqla gəlirəm. Mən mütəxəssisəm. Mənə hörmət edirlər və bunu mənim əlimdən heç kim ala bilməz". Əlbəttə, konslagerdə ixtisaslaşdırılmış əmək üçün o qədər də geniş imkanlar yoxdur. Bununla belə burada kiçik zavodlar, emalatxanalar mövcuddur. Təsəvvür edə ki, bir ziyalı kərpic zavoduna göndərilib. Əvvəlcə onun bişirdiyi hamar, dördkünc kərpicdən daha çox, yastı kökəyə oxşayır. Amma o, əlləşib vuruşur. Üç ay keçir və o artıq əməlli-başlı kərpic bişirməyi öyrənir. Düzəltmə kərpiclərinin özünün də xoşu gəlir, artıq onları başqalarına göstərəndə əvvəlki kimi utanmır. Ancaq bir fikir ona rahatlıq vermir: bu kərpiclərdən nə hörlər? Onlardan qonşu konslagerdə minlərlə, milyonlarla insanın, bəlkə hətta onun özünün də yandırılacağı krematori tikilir. "Mən də öz kərpiclərimlə bu krematorinin tikintisində iştirak edirəm". Düzdür, özünə güc gəlib bütün fikrini kərpic bişirməyini daha da təkmilləşdirmək üçün cəmləyə bilərsən. Amma eses nəzarətçisi kərpic bişirməyi öyrəndiyini görəndə sənə digər bir yerə – daha ağır işə göndərir. Məqsəd – sənə bacarığının, canfəşanlığının, özündən asılı olmadığını göstərməkdir. Sən hamunun görə biləcəyi işi görəcəksən. Əgər bu mənasız işdirsə, lap yaxşı. Məhbuslara daşları oradan bura, buradan ora daşıdığımız, vaqonlara ovuca qum doldurduğumuz məqsədi də məhz budur.

Dediğim kimi "işverənlər" də konslagerdə heç bir xüsusi imtiyaza malik deyillər. Prinsip eynidir: məhbusun öz gücünə nəyəyə nail olmağına, öz hərəkətləri ilə vəziyyətini yaxşılaşdırmağına imkan verməmək.

Bu yolla insanın əlindən ən güclü müdafiə vasitəsi – iş alınır.

Elita

Özünü təsdiq digər bir güclü vasitəsi hakimiyyətdir. İnsanları idarə etmək, qərar vermək, bu insanların həyatına görə məsuliyyət daşımaq – bütün bunlar heç şübhəsiz ki, insan şəxsiyyətini sement kimi möhkəmlədir. Konslagerdə belə bir imkan var. Çünki konslageri məhz məhbuslar idarə edir.

Gözlə qarşısında

(Müdafiə)

Barakda bu, başçıdır. Bölmələrdən ibarət böyük baraklarda onun tabeliyində bölmə başçıları olur. Baraklar "adalarda" birləşir, hər "ada"ya bir məhbus başçılıq edir. Lap yuxarıda isə konslager başçısı durur. Kapo – işçi qrupunun rəisidir. O da məhbusdur. Yeməxana, emalatxana, poliklinika rəisləri də dustaqların arasında seçilir. Buna görə də, yüz nəfər eses nəzarətçisi on minlik konslageri idarə edə bilər. Çünki onların yerinə demək olar ki, bütün işləri məhbuslar özləri görür. Bu qollu-budaqlı, çoxşaxəli iyerarxiyanın təmsilçiləri konslagerdə "elita" adlandırılır.

Elitaya daxil olan adam doğrudan da hakimiyyətə yiyələnir. Amma o, məqsədlərinin eses administrasiyasının məqsədləri ilə tam üst-üstə düşdüyünü unutmamalıdır. Əgər sən başçısansa, özünü və barakadakı insanları müdafiə edərkən burada həmişə nizam-intizamın qorunub saxlanılmasına çalışmalısən. Elə eses nəzarətçisinin də istədiyi budur. Konslagerdə baş verənlərin fəal iştirakçısına çevrildiyini düşünmək sənə ruhunu zəhərləyir. Əlbəttə, sən öz adamını qaz kəmərisindən qurtara bilərsən. Amma onun əvəzinə bir başqasının adını siyahıya salmalı, bu siyahının altına imza atmalısən.

Elitaya daxil olan insanın adı məhbus olduğu vaxt üzləşdiyi məhrumiyyətləri, çəkdiyi zülmətləri qısa zamanda necə unutması da çox maraqlıdır. Məsələn burasındadır ki, elitanın həyatı məhbusların həyatından ciddi şəkildə fərqlənir. Elita nümayəndəsi ayrıca otaqda yaşayır, adı məhbusdan daha keyfiyyətli yemək yeyir, daha yaxşı geyinir, az işləyir, vaxtının çoxunu öz

otağında keçirir. Budur, başçı məhbusu ən ağır cinayətlərdən birini törədən – kartof qabığı tapmaq ümidi ilə zibillikdə eşlənərək yaxalayır və onu ölməyə yollayır. Cəmi üç ay bundan əvvəl bir tikə kartof qabığına görə həyatının yarısını qurban verməyə hazır olan həmin bu başçı, indi belə aqlığın mümkün olduğunu təsəvvürünə də gətirmir. Bu, insan psixikasının qaribə xüsusiyyətidir: dözülməz şəraitdən daha yaxşı şərait düşən insan hər şeyi unudur. Buna görə də, başçı özünü artıq məhbus yerində görmür, baş verənlərə məhbus gözü ilə baxa bilmir. Başçı üçün məhbus artıq ayrı cinsdən olan məxluqdur. O, sanki tikanlı məfillərinin biri tərəfinə keçməklə esesçi ilə yaxınlaşır.

Sağ qalmaq dərsləri

Bettelqeymin "Ziyalı ürək" kitabı bir çox dillərə tərcümə olunub. Kitabın fransız nəşrinin ön sözünün müəllifi onu "sağ qalmaq dərsləri" adlandırır. Burada hər iki söz vacibdir. Birincisi, o insana öz şəxsiyyətini məhv etmədən qorumağa kömək edir. Ekstremlə şəraitdə bu, fiziki mövcudluğu qorumağa bərabərdir. İkincisi, kitabda çoxlu sayda konkret "davranış qaydaları" tapmaq olar. Onlar hamısı bir fəsildə toplanmayıb – bu kitabı sən özün oxumalısən və özünə lazım olanları buradan seçib götürməlisən. Bu, sözün həqiqi mənasında bir dərsləkdir.

Beləliklə, konslagerlərdən birinə düşdüyümüzü təsəvvür edə ki, Biz də Bettelqeym kimi bir az da burada qalsaq "kitabımızın bağlanacağını" anlayırıq. Müqavimət göstərmək lazımdır. Amma necə? Xilasa doğru birinci addım – nəyə müqavimət göstərməyi müəyyənləşdirməkdir. Konslager bizim özümüzün iştirakı ilə şəxsiyyətimizi sındıraraq bizi "ideal

məhbusa" çevirmək istəyir. Deməli, müqavimət göstərmək – şəxsiyyəti daha da möhkəmləndirmək, özünü təsdiq vasitələri tapmaqdır.

Bunun üçün ən birinci şərt – öz ətrafında Muxtar Davranış Ərazisi yaratmaqdır. Elə bir ərazi ki, onun daxilində müstəqil şəkildə nə isə bir iş görə və bu gördüyün işə görə məsuliyyət daşıya biləsən. Xarakterinin tərzindən asılı olaraq bu ərazinin sərhədlərini sən özün müəyyənləşdirərsən. Bu, çox kiçik ərazi də ola bilər.

Uşaq tərbiyəsi barədə danışarkən (tərc.: müəllif başqa məqaləsində bu barədə danışır) Bettelqeymin konslager həyatından misal çəkdiyim bir epizodu yenidən xatırlatmaq istədim. Konslagerə təzəcə düşmüş Bettelqeym yemək otağında qabağına qoyulmuş horra dolu qabı itələyir. "Ağsaqqal" (konslagerdə stajlı məhbusları belə adlandırırdılar) qonşusu ona belə bir məsləhət verir: "Əgər tez gəbərmək istəyirsənsə, yeməyə bilərsən. Amma sağ qalmaq fikrin varsa, yadında saxla: birincisi, nə vaxt yemək verirlər ye, ikincisi, boş vaxtın olan kimi ya yat, ya da kitab oxu, üçüncüsü, səhərlər dişlərinə fırçala". Bununla, "ağsaqqal" konslagerdə məhbusun görməyə məcbur edilmədiyi işlərin demək olar ki, hamısını sadalayır. Buna görə də, məsələn, səhərlər diş fırçalamayı şücaət saymaq olar. Burada vacib məsələ təkcə bizim şücaət göstərməyimiz deyil. Bu şücaət həm də bizi möhkəmlədir. Bu sanki forma düzəldən bir qələbidir.

Kitabın bu fəslini çox bəyəniyəm. Burada vurğu şəxsi, individual müqavimət üzərinə qoyulur. İnsan yalnız nəyə qarşı mübarizə apardığını özü üçün aydınlaşdırdıqdan sonra təbii mübarizə apara bilər. "Tək əldən səs çıxmaz" – mən çox məşhur olan və tez-tez işlədilən bu məsələ razılaşdırıram. Tarixdə ta qədimdən bu günə qədər cəmi bir adamın ayağını

yerə dirəyib: "Yox! Razi deyiləm" deməklə haqsızlığın qarşısını alması ilə bağlı çoxlu faktlar mövcuddur. Konslagerdə bu əməlin əhəmiyyətli nəticəsi olmasa da, bir "ideal məhbus" azaldı – deməli, konslager mütləq qələbə qazana bilmirdi.

Bettelqeym onunla eyni vaxtda konslagerdə olan iki filatelist haqqında da danışır. Bu filatelistlər əlbəttə ki, birlərini tez tapırlar və bir dəqiqə boş vaxtları olan kimi havəslə öz kolleksiyalarını müzakirə edirlər. İlk vaxtlar bu məşğuliyyət onlara konslagerə müqavimət göstərmək imkanı verir. Amma get-gedə bu müqavimət zəifləyir – axı onların kolleksiyaları evdə qalıb. Konslagerin tikanlı məfillərindən o tərəfdə olan şeylər onlar üçün mövcud deyil. Bu iki filatelistin taleləri faciəlidir. Onlar daha bu söhbətlərdən güc ala bilmirlər, dostluqları pozulur və çox keçməz ki, məhv olurlar.

Amma Bettelqeymin konslagerdəki tədqiqatı tamamilə fərqli fəaliyyət nümunəsidir. Bu fəaliyyət birbaşa onu əhatə edən həyatı ünvanlanıb. Onu da əlavə etmək lazımdır ki, bu ölüm təhlükəsi olan bir tədqiqat idi – axı psixoloqun işi "pasiyentin" rəyini öyrənməkdən ibarətdir. Bəs necə olub ki, "işverənlərlə" qaynaşan konslagerdə heç kim onu satmayıb? Bunu ancaq Bettelqeym şəxsiyyətinin öz ətrafında yaratdığı mühtəməl izah etmək olar.

Bu ümumi düşüncələrdən sonra mən kitabdakı iki konkret qayda haqqında danışmaq istəyirəm.

ardı gələn sayımızda

Tərcümə:

Rövşən RAMİZOĞLU

Kənan HACI

○ "İnsan öləndə belə, dirilərin əlindən canını qurtara bilmir". Bu fikri neçə illər bundan qabaq Əziz Nesinin hansısa kitabında oxumuşam və həmişəlik yaddaşıma hopub. O, sağlığında narahat bir həyat yaşadı, neçə dəfə sürgün həyatı yaşamaq zorunda qaldı və ölümündən sonra da dirilər ona dinclik vermədi. Oğlu atası üçün səkkiz yerdə məzar qazdırmışdı ki, düşmənləri onun dəfn olunduğu yeri bilib oranı murdarlamasınlar. Aforizmə çevrilmiş və Əziz Nesinin yaşadığı ömrün son qənaəti kimi səslənən, ölümündən sonra da təsdiqlənən bu fikrin özəyində çox böyük, həm də sadə mətləblər gizlənidir. Ölümündən sonra da dirilər tərəfindən zaman-zaman haqlı-haqsız mühakimə olunan və özlərini müdafiə etmək imkanı olmayan zərərçəkmişləri həmin gərəşənlərin əlindən xilas etmək mümkün olmur.

Ədəbiyyatda dünyasını çoxdan dəyişmiş insanların pasportuyla yaşayan və onların artıq çoxdan tamamlanmış ömrünün davamını sürdürən qəhrəmanlara da rast gəlmişik. Bu obrazlar adətən, detektiv əsərlərdə oxucunun rastına çıxır. Bu halda yazıçı əsərdə bir insanın həyatını ikinci dəfə sanki "istismar" edir. Bədii əsərdə də ölmüş qəhrəman diri yazıçının əlindən canını biryolluq qurtara bilmir. Yazıçının öldürüb-diriltiyi obrazlar əsər çap olunandan sonra da tənqidçilərin əlinə keçir, tənqidçilər də hər iki dünyasından olmuş bu didərgin obrazlar üzərində növbəti əməliyyatlar aparırlar. Tarixi şəxsiyyətlərin obrazını yaradan yazıçılar da öz müstəsna hüquqlarından yararlanıb onları görmək istədikləri kimi təsvir edirlər və nəticədə oxucu düşüncəsində çox böyük ziddiyyətlər əmələ gəlir. XVII əsr Fransasında dövlət xadimi kimi yetişmiş Kardinal Rişelye Avropa tarixinin gedişatına çox güclü təsir göstərmiş şəxsiyyətlərdən olub. Lakin fransız yazıçısı Aleksandr Düma "Üç müşketyor" əsərində Rişelyenin obrazını məqsədli şəkildə mənfə planda təsvir edib. Özünün də bu haqda fikri var: "Mən Rişelyenin obrazını elə yaradacağam ki, hamı ona nifrət eləsin". Düma niyyətinin səbəbini açıqlamayıb və bu sualı hələ də açıq qalır. Dümanın Rişelyesi ilə eyni taleyi bölüşən, ədəbiyyata təhrif olunmuş şəkildə düşmüş tarixi şəxsiyyətlər çoxdur, onlar bu hermetik mühitdən çıxıb bilmirlər. Onların ölümlərindən sonrakı talehərini

sığortalamaq üçün nə imkanları var, nə də belə bir təşkilat mövcud deyil. Fantastik romanları ilə vaxtı qabaqlamış Herbert Uelsin "zaman maşını" da ölümləri gələcəyə apara bilmir. Yalnız yaddaşımız vasitəsilə keçmişə qayıdıb "ölənləri sağ görmək" (Ramiz Rövşən) imkanımız var. Amma gerçək mənada da nisbilik nəzəriyyəsi zamanla gəriyə dönməni istisna etmir. Digər tərəfdən, bu

zaman-zaman müzakirə obyektinə çevrilən yaşanıb bitmiş ömür hər dəfə dəyişən, yeniləşən dəyərlər prizmasından çözüdür. Biz bəzən sələflərimizə kontekstdən çıxarılmış mətn kimi yanaşıyıq və bu da yanlış nəticələrə gətirib çıxarır. Bu, həm də keçmişlə gələcək zaman arasında "sınımsız körpülər" deməkdir, yəni keçmişdəki insanlar gələcəyə salamat gedib çıxıb bilmirlər.

bağlı qapılara açar sala bilirdi. O, ömrünün sonuna yaxın tarixin zibilliklərindən on iki cildlik "Xatirələr"i ilə çıxdı. Sveyq yazır ki, "Kazanovanın dühasını göstərən şey həyatını danışmaq və yazmaq forması deyil, yaşama formasıdır. Bir başqasının icad etmək zorunda qaldığı şeyi o, öz nəfəsilə hiss edib, başqasının beynində planlaşdırdığı şeyi o, isti və şəhətli bədəniylə gerçək-

mümkündür. Bu dahi fırladaqçı ölümündən sonrakı həyatını da xatirələrilə bir növ, sığortalayır. Kazanova üçün günah hissi və tövbə deyilən bir məfhum yoxdur. Onun sanki həyatda bir sadıq dostu olub - şeytan. O şeytan da yan-yörəsində yox, içində idi və bütünlüklə onun ruhuna hakim kəsilmişdi. Bütün qüvvəsi tükənəndən sonra ölüm ayağında onun əlinə qələm verib on iki cildlik kitab yazdırandan da elə həmin sadıq dost idi. O kitab əslində şeytanın yazdığı bir əsər idi. Həyatın son mərhələsi olan qocalıq onun bədənini mühasirəyə alsada şeytani xislətini islah edə bilmədi.

Alman filosofu və riyaziyyatçısı Leybnis deyirdi ki, biz dünyaların ən yaxşısında yaşayırıq. Vaxtilə Volter bu fikrə ironiya ilə yanaşmışdı. Hər halda yaşadığımız dünyadan ayrısı bizə tanış deyil və buna görə də müqayisə etmək imkanımız yoxdur. "Dünyaların ən yaxşısı" olan bu dünyada hər kəsin öz həqiqəti var və hər kəs yaşadığı ömrü özü üçün müəyyənləşdirdiyi həqiqət prinsiplərinə uyğun yaşamağa çalışır. Amma dəyişməyən əbədi həqiqətlər də var. Onlardan biri də budur: necə yaşamırsansa, elə də xatırlanacaqsan. Tarixdə müfəttişlər yox, təftiş obyektləri qalır. İnsanlara təlqin edilən uydurma həqiqətlər gec-tez dövriyyədən çıxır və yerini sabit həqiqətlərə verir. Hüseyin Cavidin, Mikayıl Müşfiqin, Əhməd Cavadın və məhbəslərdə, sürgünlərdə haqsız yerə cürüdülmüş insanların haqqını tarix onlara qayıtdı. Qoca tarix Nazım Hikmətin öz vətəninə vətəndaşlığının bərpası edilməsini gözlərimiz önündə sərgilədi. Zaman uzun, həyatısa qısadır, buna görə onlar bu tarixi qələbədən xəbərsiz qaldılar.

Əziz Nesin isə deyirdi: "Həyat acı bir zarafatdır".

Dirilərin ölülərlə həyat məşqi

dünya ilə bağları qırılmaqda olan insanı keçmiş yox, gələcək düşündürür. O, gələcəklə bağlı niğənciliklərini da özüylə birgə qəbrə aparır. Gələcək onun xeyrinə, yoxsa ziyanına işləyəcək? Zaman həyat lövhəsindən onun adını siləcək, ya saxlayacaq? Bu sualların cavabı onlara ayrılmış zamanın xaricindədir.

Bəlkə də o dünyadan qayıdıb gəlsələr və onlar haqqında yazılmış romanları oxusalar, özlərini o əsərlərdə tapa bilməzlər. Sağlıqlarında heç ağillərindən ucundan keçməyən fikirlərin onların adına yazılmasını yəqin ki, həmin yazıçılara bağışlamazlar. Amma yazıqlar olsun ki, kütlə öz tarixi şəxsiyyətini tarix kitablarında yox, bədii əsərlərdə olduğu kimi qəbul edir.

Ədəbiyyatdan kənara çıxsaq, yenə eyni mənzərənin şahidi olaçağıq. Çox uzağa getməyəək, sovet ideologiyası uzun illər Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurucularının adına min cür ləkə yaxdı, onların adını tarix kitablarından, yaddaşlardan silirdi. Onların tarixi xidmətləri bilərəkdən unutturuldu. Əziz Nesinin sözüylə desək, sağlıqlarında çəkdikləri zillətlər bəs deyilmiş kimi, öləndən sonra da dirilərin əlindən xilas ola bilmədilər.

Bu ölümlər səltənətinin müfəttişləri əslində özləri də bilmədən onların ölümündən sonrakı həyatlarına donorluq edirlər. Digər tərəfdən insanın (xüsusən yaradıcı insanın) özündən sonra qoyub getdiyi həyat anarxist xassəlidir,

XVIII əsrdə yaşamış məşhur avantürüst, macəraçı, şəhvət düşgünü Xakomo Kazanovanın həyatını xatırlayın. Bu adam tarixdə misli görünməmiş fırladaqçı olub. Stefan Sveyq "Öz nəğməsini oxuyanlar" kitabında Kazanovanın portretini ustalıqla yaradıb. Sveyqin bu cümləsi Kazanovanın ziddiyyətli şəxsiyyətini çox aydın xarakterizə edir: "İnsanlığın həyat enerjisi ilə dolu, qanlı-canlı və arzuyla dolub-daşan belə bir örnəyin psixoloji meyiti yarılsa, ilk olaraq ortaya çıxan mənzərə heç bir əxlaqi orqanın tapılmaması olacaq".

Bütün müqəddəs, insani hissələrdən məhrum olan Kazanova özünün fitnəkar təbiətilə bütün

ləşdirib, buna görə də burada qələmin və xəyal gücünün reallığı sonradan süsləməsinə gərək yoxdur: forma baxımından tam anlamıyla dramatik olan belə bir həyatın içərisində hər hansı bir anı təsvir etməsi yetərlidir. Öz zamanının heç bir yazarı (o gündən bu yana bəlkə Balzakdan başqa, demək olar ki, heç bir yazarı) Kazanovanın həqiqətən yaşadığı qədər fərqli hadisələr və vəziyyətlər icad edə bilməyib..."

Kazanova həyatda sudan necə quru çıxırdısa, ölümündən sonra da özüne misilsiz bir bəraətname qoyub getdi; nə az nə çox, on iki cildlik xatirələr! Onun xatirələrində hər cür alçaqlığa "haqq qazandırmaq"

qətlər də var. Onlardan biri də budur: necə yaşamırsansa, elə də xatırlanacaqsan. Tarixdə müfəttişlər yox, təftiş obyektləri qalır. İnsanlara təlqin edilən uydurma həqiqətlər gec-tez dövriyyədən çıxır və yerini sabit həqiqətlərə verir. Hüseyin Cavidin, Mikayıl Müşfiqin, Əhməd Cavadın və məhbəslərdə, sürgünlərdə haqsız yerə cürüdülmüş insanların haqqını tarix onlara qayıtdı. Qoca tarix Nazım Hikmətin öz vətəninə vətəndaşlığının bərpası edilməsini gözlərimiz önündə sərgilədi. Zaman uzun, həyatısa qısadır, buna görə onlar bu tarixi qələbədən xəbərsiz qaldılar.

"Dəf(i)nə yarpağı" Bədii Tərcümə Mükafatının təqdimat mərasimi keçiriləcək

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin bədii tərcümə əməyinin dəyərləndirilməsi, tərcümə sahəsinin inkişafının stimullaşdırılması məqsədi ilə təsis etdiyi "Dəf(i)nə yarpağı" adlı Bədii Tərcümə Mükafatının təqdimat mərasimi keçiriləcək.

Mərasim mart ayının 17-si, saat 12:00-da "Excelsior" hotelinin "Afurja" zalında keçiriləcək.

dəfinaə yarpağı

– Azərpaşa müəllim, Azərbaycan teatri bu günlərdə 142-ci yaşına qədəm qoyur. Rejissor Zəfər Nemətovun ailəsində dünyaya gəlmisiniz, teatr ənənələrinə bağlı ailədə böyümünüsünüz. Son yarım əsrdə teatrda gedən proseslərin canlı şahidi kimi Azərbaycan teatrinin keçmiş və bu günü barədə nə deyə bilərsiniz?

– Düzdür, keçmişə bağlı nostalji düşüncələr, ötn illərə qayıtmaq istəyi var. Amma bu, o demək deyil ki, bu günümüz pisdir. Bu günün də öz gözəlliyi var. Çünki məhz bu günü yaşaya-yaşaya gələcəyi düşünürsən. Bu gün gələcək, keçmiş isə tarixlə bağlıdır. Keçmişin arxasınca qaçarlardan deyiləm. Ancaq unutmam olmaq ki, keçmiş olmasa, biz də olmazdıq. O bizim tariximiz, zəminimiz, bünövrəmizdir. Təhsilimiz, tərbiyəmiz, savadımız da oradan – keçmişdən gəlir. Keçmişdən bunları əxz edib, öz əlavələrimizi qatıb, gələcəyə yol salmışıq. Çalışırıq ki, incəsənətimizin işıqlı gələcəyi olsun.

– Cənab Prezidentin “Azərbaycan teatri 2009-2019-cu illərdə” Dövlət Proqramı teatrimizin inkişafına tökan verdi. Bir peşakar kimi görülmə işləri necə dəyərləndirirsiniz?

– Cənab Prezidentin 29 dekabr 2006-cı ildə imzaladığı “Teatr və teatr fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və “Azərbaycan teatr sənətinin inkişaf etdirilməsi haqqında” 19 fevral 2007-ci il tarixli sərəncamı bir-birini tamamlayan, olduqca bütöv və hərtərəfli konsepsiya xarakteri daşıyır. 2009-2019-cu illər Dövlət Proqramı isə bu mənada daha geniş müddəti və daha çox sahəni əhatə etdiyi üçün xüsusi vurğulanır. Proqram çərçivəsində ölkədə fəaliyyət göstərən 27 teatrin demək olar ki, hamısı əsaslı təmir olunub. Gənçədə tamamilə yeni teatr binası tikiləcək. Şəki teatrinin isə həm zahiri, həm daxili tamamilə dəyişib. Qrım otaqları, tamaşaçı salonu, tamaşaçı foyesi, bufetlər bütün müasir tələblərə cavab verir. Orada olanda sən Bakıdan kənara çıxdığına, əyalətdə olduğunu düşünürsən. Yalnız pəncərədən baxanda Şəkiddə olduğunu xatırlayırsan. Teatr salonunda əyləşirsən və onun Bakı teatrlarından heç nə ilə fərqlənmədiyini şahidi olursan. Ümumiyyətlə, kollektiv də, repertuar da çox maraqlıdır, Şəki sözün ən yaxşı mənasında modern şəhərə çevrilib. Qədim tikililər, müasir memarlıq abidələri gözəl bir rəsmə bənzəyir. Təsədüfi deyil ki, ötn ilin sentyabrında Birinci Beynəlxalq Teatr festivalı məhz Şəkiddə keçirilib. Şəki bir neçə beynəlxalq tədbirə, festivala ev sahibliyi edib. Açıqlş tamaşası da İlyas Əfəndiyevin eyniadlı pyesi əsasında hazırlanan “Sevgililərin cəhənnəmdə vüsali” tamaşası olub. Kifayət qədər uğurlu tamaşa alınıb və bir neçə gün öncə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təsis etdiyi “Zirvə” mükafatına layiq görülmüş.

– Bildiyimiz kimi, Akademik Milli Dram Teatrla ilə yanaşı, Şəki Teatrında da gənclər üçün yeni və Avropa standartlarına cavab verən teatr studiyaları açılıb. Bu studiyaların gənclər kadrların hazırlanmasında nə kimi rol ola bilər?

– Bu studiyalar da Prezidentin “Azərbaycan teatri 2009-2019-cu illərdə” Dövlət Proqramına əsasən yaradılıb. Bütün teatrlara icazə verilib ki, belə studiyalar açsınlar. Dövlətdən onların saxlanması üçün lazımı vəsait də ayrılıb. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi də layihələrə lazımı dəstəyi göstərir. Bildiyim qədərli bu studiyalarda universiteti bitirənlər də var, digər sahələrdən gələn həvəskarlar da. Studiyaların fəaliyyəti həm də ona görə müsbət haldır ki, gənclər boş vaxtlarını çayxanalarda keçirmir, boş-boşuna gəzmir, sevdiqləri işlə, peşə ilə məşğul olurlar. Vaxt öldürmür, mənəvi qida, güc alırlar.

– Ötn il yenidən Teatr Xadimləri İttifaqının sədri seçildiniz. Gənclərlə iş sahəsində aparılan işlər bir qədər də aktivləşdi. Gənclər dramaturqların yetişməsi, püxtələşməsi üçün “Axundzadə dərsləri” laboratoriyası açıldı. Bu gün mətbuatda tez-tez səslənən gənclər dramaturq çatışmazlığı fikri ilə razısınızmı?

– Hazırda laboratoriyamızın işlənilmə məşğul olan şəxs işdən çıxıb. Müəyyən fasilə yaransa da, işlər qaldığı yerdən davam etdiriləcək. Dramaturq çatışmazlığını əlbəttə, hiss edirəm. O demək deyil ki, hekayə yazan, roman yazan, şeir yazan adam pyes də yazıb. Dramaturgiya tamam başqa sahədir. Hər əsərin içində dramaturgiya var. Bir də var ki, sırf dramaturgiyanın özü ilə məşğul olasan, ayrıca bir əsər yaradasan. Məşhur rus tənqidçisi Belinski deyirdi ki, dramaturgiya ədəbiyyatın tacidir. Yəni bu adi ədəbiyyat deyil, onun tacı, zirvəsidir. Bizdə isə qələm adamını təqdim edəndə yazıçı-dramaturq, şair-dramaturq deyirlər. Birinci şairi, yazıçıyı vurğulayırlar, sonra dramaturqu. Sanki ikinci dərəcəli, laqəydə yanaşırlar. Əgər bir adın qarşısında dramaturq yazılıbsa, və o, əsl dramaturqdusa, bu sözün arxasında şair də var, yazıçı da. Şekspirin, Molyerin, Axundzadənin, Caviddin adının qarşısında heç vaxt dramaturq sözü yazılmayıb. Onların adı artıq hər şeyi deyir.

Çox savadlı adamlar var ki, dramaturgiyanı bilmədən bu sahəyə can atırlar, pyeslər yazırlar. Əsər elə olmalıdır ki, rejissor onu oxuyan kimi tamaşa, səhnə gözünün qarşısında canlansın. Rejissor özü də əsəri hamı kimi, hamının oxuduğu bucaqdan oxumamalıdır. Qeyri-adi, heç kimin duymadığı məqamlar duymalı və tamaşaçıya çatdırılmalıdır. Bəzən illər keçir, tamaşa haqda danışanda rejissorların yox, müəllifin adı çəkilir. Amma rejissorun əməyini qiçiltmək və unutmaq olmaz. Unutmaq olmaz ki, bu əsərə məhz o, səhnə ömrü verib, canlandırılıb.

“Axundzadə dərsləri” laboratoriyasında da biz gənclər dramaturqlarına, qələm sahiblərinə istiqamət verməyə çalışacağıq. Çalışacağıq ki, onlara dram əsəri yazmağın incəliklərini, hadisə və dialoqların qurulmasını – bir sözlə, hər şeyi öyrədək. Dramaturq özü də yaxşı rejissor olmalıdır. Artıq yazı prosesində əsərin səhnə həlli barədə düşünməlidir. Yoxsa görürsən ki, “bu dedi-o dedi” yazır, adını da qoyur dialoq. Əslində, bu, heka-yədir, dramaturgiya deyil.

– Ötn gün keçirilən sorğuda Akademik Milli Dram Teatrinin ən çox baxılan tamaşası sizin quruluş verdiyiniz, aktyor Fuad Poladovun baş rolunu ifa etdiyi “Şah Qacar” tamaşası olub. Tamaşanızın uzun müddət repertuarda qalır, illər keçsə də, maraq demək olar ki, azalmır...

– Mənim tamaşaların repertuardan tələbat və izləyicilərin olmadığı üçün yox, müdiriyyətin qərarı ilə çəxənlib. (gülür) “Şah Qacara”a gəlinəcə isə, əsər üzərində böyük iş aparılıb. “Şah Qacar” əsl dramaturgiyadır. Hələ məşqlərə başlamamış, rol bölgüsü aparılmamış əsər, mövzu üzərində bir il işləmişik. Quruluş vərəndə də kassa, bilet barədə düşünməmişəm. Düşünmüşəm ki, yaxşı, tamaşaçıların zövqünü oxsayacaq bir iş çıxarıb ortaya. Tamaşaya göstərilən maraq xalqımızın, teatrsevərlərin yüksək zövqünü göstərir. Yaradıcı adamlar var deyər mətbuat yazır-pozur.

Bir də görürsən ki, bir aktyorla digər aktyor arasında ki xırda anlaşmazlıq mətbuata çıxarılır. Bu çirkli paltarı yumaq-dansa, təmizlənmək-dənsə onları bir yerə atıb qarışdırır, ortaya atırlar, bu çirkli paltarın qoxusu da çəkiləcək. Dünya teatrində prodüser olur, baş direktor olur. Direktor aktyorları, rejissorları seçir və tamaşalar hazırlanır. Orada heç bir aktyor direktoru müzakirə etmir, “görəsən o, niyə belə elədi”, “o rejissoru niyə işə götürdü”, “bu tamaşa niyə hazırlandı” söhbətləri aparılmır. Media da bu fəaliyyəti tarazlamalıdır. Mətbuat özü şou-biznesə çevrilib, çalışır ki, teatrdə qatsın bu xaosun içində. Buna görə də müsahibə vermərəm, düşünürəm ki, ehtiyac varmı?! Teatr müqəddəsdir, orada çalışan insanlar da müqəddəsdirlər. Olduqca maraqlı, qeyri-adi insanlardırlar. Onları qorumaq lazımdır.

– Hamlet repertuardan çıxarıldı, mən də “Boy çiçəyi”ni, “Şah Qacar”ı hazırladım. Mən həmişə “ancaq irəli” devizi ilə yaşayıram. Çünki dönüb arxaya baxanda sən yaxşılarla yanaşı, pis şeyləri də xatırlayırsan. Çalış irəli gədəsən ki, o pis şeylərdən uzaq-

laşasan. Həm də kiminlə gedəcəyini də bilməlisən, ətrafındakılara saf-çürük etməlisən. Ən yaxşı adam, ən çox sevdiyini adam yanında olmalıdır, ya da səndən öndə sən yaxşılarla yanaşı, pis şeyləri də xatırlayırsan. Çalış irəli gədəsən ki, o pis şeylərdən uzaq-

– Teatrin mətbuatda, xüsusilə də televiziyalarmızda təbliğatı sizə qane edirmi? Mətbuatda teatr haqda yazılan yazıları izləyirsinizmi?

– Vəzifəmlə əlaqədar mətbuatı izləsəm də, açığı teatr haqda yazılan məni bir o qədər də maraqlandırır. Çünki aktyor, re-

jissor, dramaturq, yəni ümumilikdə teatr olmasa, nə mətbuat yazıb, nə də müzakirə olunacaq, nə də müzakirə olunacaq. Yaradıcı adamlar var deyər mətbuat yazır-pozur.

– Bəzən mətbuatda incəsənət sahəsində təhsil alan gənclərin bilik səviyyəsindən narazılıqlar səslənir. Onların diplom xatirənə oxuduğu, və bu peşanı davam etdirmədiyi deyilir. Bu halda, teatr və kinomuzun gələcəyə bağlı niğbin fikirlər səsləndirmək olarmı?

– Savadsızlıq və səviyyəsizlik hər yerdə var. Amma bu sənətin əşiqləri də çoxdur. Onlar ürəklərinin ən mübhəm nöqtəsinə qədər bir işi sevən insanlardır. Oranı bitirən adamların hamısı teatrdə, kinoda çalışmayı, nə vardı ki? O vaxt mənimlə birgə 10 nəfər teatr rejissorluğunu bitirmişdi. Mətbuat özü şou-biznesə çevrilib, çalışır ki, teatrdə qatsın bu xaosun içində. Buna görə də müsahibə vermərəm, düşünürəm ki, ehtiyac varmı?! Teatr müqəddəsdir, orada çalışan insanlar da müqəddəsdirlər. Olduqca maraqlı, qeyri-adi insanlardırlar. Onları qorumaq lazımdır.

müsahibə

Bir dəfə bir yazı gətirdilər, oxudum. Görürəm aktyor 2 ildir rol almamasından şikayətlənir. Həmin aktyorla söhbət etdim, dedim sən rol almırsansa, fikirləş ki, niyə rol almırsan, harada səhv edirsən, harada öz peşəndən uzaqlaşırısan. Özündəki səhvləri görmək istəmirsən. Buna müdir neyləsin? Deyir aktyoram, ondan asılıyam. Aktyor heç kimdən asılı deyil. Ona qalsa, mən də asılıyam, rəhbərlik iş verməsə, müqavilə bağlanmasa, mən də tamaşa hazırlaya bilmərəm. Repertuardan narazılıq edirlər, halbuki, dünyanın ən yaxşı müəlliflərinin əsərləri səhnəyə qoyulur. Deyirlər ki, nə olsun müəllif yaxşıdır, uşağ-muşağ quruluş verir. Mən

Amma çox sənətkarlar yetişdi. Bütün proseslər ayrı xələ hərəkət edir. Qalır, enir, yəni bir yerdə dayanır. Dünya teatrlarının tamaşalarına da baxıram. Zirvədə olan tamaşalar barmaqla sayılır. Daha sonra orta tamaşalar gəlir. Bizim tamaşaların çoxu ortadır. Bizdə pis tamaşalar azdır. Tamaşaların səviyyəsinə çıxarmaq üçün dövlət dəstəyilə yanaşı, sponsorlar da olmalıdır.

– Azərbaycandan kənar da tamaşalar hazırlamısınız. İngiltərədə, Almaniya da keçirilən bir sıra festivalları münisif kürsüsündə əyləşmişiniz. Bu gün ənənəvi rejissorlar ölkəmizdə bir sıra tamaşalar hazırlayır, amma bu proses nədənsə birtərəfli inkişaf edir.

Bir müddət əvvəl gənclər rejissorlarından biri bizim rejissor laboratoriyasında tamaşa hazırlamışdı. Həmin tamaşa ilə Türkiyədəki festivallardan birinə qatıldı. İşini bəyəndilər və onu Türkiyəyə dəvət etdilər. Mən özüm hələ müs-təqillik illərindən əvvəl Türkiyədə tamaşa hazırlamışdım, böyük maraqla da qarşılanmışdı. Sözümdən canı odur ki, münasibətlər siz deyən kimi birtərəfli inkişaf etmir.

– İttifaqın rejissor laboratoriyasından danışdıq. Teatr Xadimləri İttifaqının nəzdində yaradılan “Zəfər” studiyasında hazırlanan tamaşalar böyük maraqla qarşılanırdı. Stüdiyada işlər bu gün hansı səviyyədədir?

Bir müddət əvvəl gənclər rejissorunun zövqü, dünyagörüşü ilə tanış oluram. Hansı musiqiləri dinlədiyini, hansı müəllifləri oxuduğunu öyrənəndən sonra bəyəndilər və onu Türkiyəyə dəvət etdilər. Mən özüm hələ müs-təqillik illərindən əvvəl Türkiyədə tamaşa hazırlamışdım, böyük maraqla da qarşılanmışdı. Sözümdən canı odur ki, münasibətlər siz deyən kimi birtərəfli inkişaf etmir.

– İttifaqın rejissor laboratoriyasından danışdıq. Teatr Xadimləri İttifaqının nəzdində yaradılan “Zəfər” studiyasında hazırlanan tamaşalar böyük maraqla qarşılanırdı. Stüdiyada işlər bu gün hansı səviyyədədir?

“Səviyyəsizlik hər yerdə var, amma bu sənətin əşiqləri də çoxdur”

“Aydın yol” qəzetinin suallarını Xalq artisti, Teatr Xadimləri İttifaqının sədri Azərpaşa Nemət cavablandırır

də deyirəm ki, balaca bir ölkədə on böyük rejissor ola bilməz. Ancaq əvvəllər var idi, Hüseynağa Atakışiyev də var idi, Vaqif İbrahimov da. Onlar dünyasını dəyişib, bəziləri yaşlanıb, gənclər də o səviyyəyə çatmayıb. Buna görə böyük bir nesil boşluğu yaranıb. Bəli, problem var, biz onu dəf etməli, növbəti marhələyə keçməliyik. Keçmək üçün də yalnız çalışıb və zəhmət çəkmək lazımdır.

– Bəzən mətbuatda incəsənət sahəsində təhsil alan gənclərin bilik səviyyəsindən narazılıqlar səslənir. Onların diplom xatirənə oxuduğu, və bu peşanı davam etdirmədiyi deyilir. Bu halda, teatr və kinomuzun gələcəyə bağlı niğbin fikirlər səsləndirmək olarmı?

– Savadsızlıq və səviyyəsizlik hər yerdə var. Amma bu sənətin əşiqləri də çoxdur. Onlar ürəklərinin ən mübhəm nöqtəsinə qədər bir işi sevən insanlardır. Oranı bitirən adamların hamısı teatrdə, kinoda çalışmayı, nə vardı ki? O vaxt mənimlə birgə 10 nəfər teatr rejissorluğunu bitirmişdi. Mətbuat özü şou-biznesə çevrilib, çalışır ki, teatrdə qatsın bu xaosun içində. Buna görə də müsahibə vermərəm, düşünürəm ki, ehtiyac varmı?! Teatr müqəddəsdir, orada çalışan insanlar da müqəddəsdirlər. Olduqca maraqlı, qeyri-adi insanlardırlar. Onları qorumaq lazımdır.

Sizə, xaricə çıxmaq üçün Azərbaycan rejissoruna hansı keyfiyyətlər lazımdır?

– Bilirsiniz, xaricə çıxmaq üçün ilk növbədə böyük rejissor olmaq lazımdır. Mənə indi də çoxsaylı təkliflər, dəvətlər gəlir. Sadəcə, Bakıdan qırağa yaşaya bilmərəm. Əvvəllər cavan olanda tez-tez xaricə ölkələrdə olur, tamaşalar hazırlayırdım. İndi mənim əlşidığım bir mühit, sevdiyim şəhər, sevdiyim dil və gözəl xalqım var. Mən bu şəhərdən, bu insanlardan güc, enerji alıram. Bilirəm ki, tamaşa hazırlasam, ən azı iki ay ölkədən uzaqda olmalıyam. Hər teatrdə də öz planı, repertuarı var. Hər şey mənim istəyimlə olur, işləyəcəyim teatrdə qrafikənə uyğunlaşmalıyam. Bəş il əvvəl də xaricə teatrlardan dəvət almırdım. Özü də biri var sənə hansısa əyalət teatrdə dəvət etsinlər, gedib tamaşa hazırlayasam, biri də var, səni o ölkənin mədəniyyəti naziri, böyük və nüfuzlu bir teatrın rəhbərliyi dəvət edə. Səh-təmdə də problemlər var, ona görə bu mühiti, bu ab-havanı itirib bilmərəm. İtirsəm, elə bilərəm ki, dünyamı da itirərəm. Bakı özü də gün-gündən gözəlləşir. Piyada gəzməyi çox sevirəm, Bakının ayrı-ayrı yerlərində oluram və sadəcə, zövq alıram.

– “Zəfər” studiyasının hazırladığı “Finalı Timon” tamaşası böyük səs-küyə səbəb olmuşdu. “On ikinci gecə”ni isə buraxılış kursu ilə birlikdə hazırlamışdınız. Sonra Milli Dram Teatrinin rəhbərliyi də tamaşaya maraq göstərdi və əsəri yenidən işlədik.

Hazırda stüdiyada yeni tamaşa hazırlanır. İlk adlı gənclər rejissor var, İoneskonun “Kürsülər” pyesi üzərində çalışır. Bilirsiniz ki, İoneskonun teatrdə yaradıcılarından biridir. “Kürsülər” də onun ən maraqlı işlərindən hesab olunur. Əsəri rejissor və aktyorlar özləri təcrümə edib, üzərində işləyirlər. Mən də nəzarət edir, birbaşa tapşırıqlarımı verirəm. Çünki mənim admla bağlı olan işdə bir zövq, bacarıq və peşakarlıq olmalıdır. Müəyyən şeyləri müzakirə edir, yaradıcı mübahisələr aparırıq. Bəzən gənclər tələsib, hövsələsizlik edirlər. Onlara təzyiq etmirəm, sadəcə, zamanla doğru yola yönəlmələrinə çalışıram.

İndi “Kürsülər” üzərində üç aktyor və bir rejissor çalışır. Məşq-həmdə də problemlər var, ona görə bu mühiti, bu ab-havanı itirib bilmərəm. İtirsəm, elə bilərəm ki, dünyamı da itirərəm. Bakı özü də gün-gündən gözəlləşir. Piyada gəzməyi çox sevirəm, Bakının ayrı-ayrı yerlərində oluram və sadəcə, zövq alıram.

– Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqının sədri olduğunuz yaradıcı işinizə, rejissorluq fəaliyyətinizə mane olurmu ki?

– Bunlar tamam ayrı-ayrı işlərdir. İttifaqda işim təşkilati məsələlərə bağlıdır. Əvvəldə də qeyd etdiyim kimi, bu gün mədəniyyət və incəsənət sahəsində çoxsaylı sərəncamlar var, hamı tamaşa hazırlayır, cavanlar uğurlarını, qüsurlarını görürlər. Biz onlara meydan veririk, öz potensiallarını reallaşdırırıq.

– Tamaşaçının marağını nəzərə aldığımızı deyirsiniz. Bu gün tamaşaçı hansı mövzuda tamaşa istəyir?

– Hər sahənin öz adamları, hər tamaşanın öz tamaşaçısı var. Ola bilməz ki, hamı gəlib “Hamlet”ə baxsın. O, ilk növbədə “Hamlet” səviyyəsinə gəlib çatmalıdır. Gərək o səviyyəyə çatsın və dərk etsin ki, bu tamaşada Fuad Poladov oynayır. Şükür ki, belə tamaşaçılar var. Düzdür, indi insanlar komediyani, şounu – bir sözlə, əyləncəni daha çox sevirlər. Rafael və Coşqunun tamaşalarını əlaqələndirir. Onların prodüseri çox gözəl işləyir. Yaxşı reklam kampaniyası aparılır və biletlər satılır. Amma kontingent tamamilə fərqlidir. “Hamlet”ə gəlib baxanlar akademiklər, ziyalılardır. Ümid edirəm ki, zamanla hər şey düzələcək. Yəni balans qorunacaq.

– Necə etmək lazımdır ki, zövqlü tamaşaçı yetişsin? Bunun üçün müəyyən bir formulu varmı?

– Tamaşaçının əzliyi teatrdə repertuarından asılıdır. Gərək teatr rəhbərliyi bunu dəqiq bilsin. Hər teatrın öz tamaşaçısı var. Bu gün məktəblərdə bilet satılmasına icazə verilir. Başa düşürəm, sanki insanlar teatrdən, mədəniyyətdən uzaqlaşdırmaq üçün belə edirlər. Telekanallarda da bu sarıdan bir qədər laqəydlilik hiss olunur. Amma “Mədəniyyət” kanalı açıldıqdan sonra diqqət çəxalıb. Bu, məhz “Mədəniyyət” kanalının işidir və onlar bizim tamaşaları vaxtızırı göstərirlər. Başqa kanallarda tamaşaların lent yazısı yoxdur. Onlar gərək “Mədəniyyət” kanalından o lenti alsınlar, sonra efir versinlər. Belə olsa, əlbəttə, yaxşı olar. Bir kanal teatrlarmıza əzliq edir.

Tanınmış şair-tərcüməçi Xaqani Qayıblı Azərbaycan Ədəbi Əlaqələr və Tərcümə Mərkəzinin göndərişi ilə Estoniyanın Tartu Universitetini bitirib. 25 ildir ki, Tartu şəhərində yaşayır, universitetdə türkologiya mərkəzinə rəhbərlik edir. Bir çox elmi əsərlərin müəllifidir. Həm də Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini eston dilinə tərcümə edir. Xaqani Qayıblı həm də iki poetik toplu müəllifidir.

Qürbətın ahı çəkilmir

Allahverdi Təhləliyə

Uzun illərdən sonra şair qardaşımla telefonda danışarkən: "Dərdin alım, bu qürbətə nə barışa bildinmi?" – deyə soruşdu...

Nə söyləyim sənə, dostum,
Qürbətın ahı çəkilmir!
Xəyanət olmur Sözə də,
Sözün günahı çəkilmir!

Ağuşuna alar səni,
Haldan-hala salar səni...
Yalnız yaşanan gecənin
Danı – Sabahı çəkilmir!

Çəkilmir o Dan, o Sabah –
Həyat sənə olmur agah!
Lap birtəhər dözsürsən gah,
Nədənsə "gah"ı çəkilmir!

Yaşayarsan eldən perik,
Ömrün-günün didik-didik...
Biney-başdan bu Qəriblik
Çəkilmir, yahu, çəkilmir!

Tartu,
19.07.2012

Səni qürbətə gətirdim

Gördüm yaman darıxıram,
Şeiri minnətə gətirdim.
Bağışla, səndən xəbərsiz
Səni Qürbətə gətirdim...

Qürbətə gətirdim Səni –
...Payız Qürbətdən keçmədi...
Nə dağ çəkəndə Payıza,
Dirəndi, Dərddən keçmədi!

Sən gələn Gün diləklər xoş,
Xəyallar da gerçək oldu...
...Payız kəlmə kəsəmmədi –
"Könül sevən göyçək oldu!"

Əyriqar,
03.08.2012

Gün olur...

Gün olur arzu diləklər
Üzü sabaha yol alır.
Yol alan arzular, oğlum,
Sənin başına dolanır...

Arzu-diləklərin çin-çin,
Heç bitməyən Yolun olsun!
Kürəyini söykəməyə
Topdağıtmaz qala bürcün,
Sarsılmaz sağ-solun olsun!

Yol var – addıma tamarzı,
Yol var – çox tünlүkdü, oğlum.
Seçkin bir Yol seç özünə –
Dünya beş günlүkdü, oğlum!

Tartu,
18.07.2013

Yüz təkləyən olsun, tək Təkləməsin Söz adamı!

O mənəm

O mənəm – Səndən ötrə
Yağış yağanda darıxan.
Şaxtalı qış gecələri
İsti yorğanda darıxan...

Xəbərin yox, yağan yağış
Yaddaşıma nələr deyir.
Damlalar əllərin olub
Pəncərəmi döyəcəyir.

Bir biləsən uzaqlarda
Sənsiz darıxmaq necədir!
Çaşub adını çağırmaq,
Sonra karıxmaq necədir...

...Göy üzünü bulud alsa
Sən olursan dərdim-sərim –
Bilirəm ki, eyvandasən.
– Üşüyərsən, gir içəri!

Tallin-Tartu-Tiflis,
28-29.08.2012

Yurd

İllərdir bu Yurd can çəkir,
Can çəkir canı üstündə!
Yarası söyər yerindən –
Qurumur qanı üstündə!

Çağırır bu Yurd hey məni,
Dərdi eləyib key məni...
Bu Yurddan Ölüm eymənir –
Kimsə yox canı üstündə!

Tayası odlanıb qalıb,
Dəryayı qatlanıb qalıb,
Dəhrəsi paslanıb qalıb...
Çəpəri yanı üstündə!

Sürüsünü güdəni yox,
Bir hal-əhval edəni yox!
Gələni yox, gedəni yox,
Yox bir həyanı üstündə!

Yalan, yurd sevgisi yalan...
Gör, neçə yol oldu talan!
Eh, bu Yurddan bizə qalan
Quru ad-sanı... üstündə!

Tartu,
29.09.-01.10.2012

İçimdə payız sevinir

Qəfil haqladı dağları,
Pilə kimiymiş dağ qarı...
Boylandım arxaca sarı –
Köçümdə payız sevinir!

Nəfəs dərmədik bir hovur,
Həyat – ömür, vurhavur...
Qarıda ölüm durur,
Seçimdə payız sevinir!

Canımı qoymağa yer tapmır canım

Canımı qoymağa yer tapmır canım,
Yerin nə günahı, can ələ gəlmir!
Bir göz qırpımında puç olub gedir,
Dövrən ələ gəlmir, an ələ gəlmir...

Gəlmir, ömrüm-günüm, gəlmir can ələ,
Vermir yaxasını bu dövrən ələ...
İstər diz çök yalvar, istər qan elə –
Ötüb keçən şöhrət, şan ələ gəlmir!

Yoxdum, varda cəm oldum!
Dərdə ortağ – tən oldum,
Qürbət oldu, mən oldum
İçimdə payız sevinir!

Tartu,
02.02.2013

Təklənmək

Adam təklənməsin gərək –
Gözlər hədəqədən çıxar!
Quruyar yaddaş, ortaya
Cansız, quru bədən çıxar...

Çıxar özündən təklənən –
Damarda qanı təntiyər.
Lafını edər baş-ayaq,
Təşvişdən canı təntiyər.

Karıxar kəlmə kəsməyə,
Nə deməyə sözü olar.
Dünya böyüyər gözündə,
Gözləri ov gözü olar!

Macal tapmaz bu Dünyanın
Qaçıb küncünə sığına.
Üzüb əlini hər yerdən
Sözün içinə sığınar...

Təklənmək Tənhalıq deyil –
At oynada Sözüadamı...
Yüz təkləyən olsun, tək
Təkləməsin Söz adamı!

Tartu,
08.02.2013

Qalmaq

Eh... daha bu məmləkətin
Dadı, nəşəsi qalmaq!
Hərdən baş alıb qaçmağa
Doğma guşəsi qalmaq!

Dost yox – üstündə əsməyə,
Yar yox – naz edib küsməyə...
Mənimlə kəlmə kəsməyə
Çayı, meşəsi qalmaq!

Sonu yox dərdin, məlalın
Yox məni məndən alanım...
Tükəndi əldə qalanım –
Məlum şüşəsi qalmaq!..

Tartu,
13.03.2013

Canıymış əyilən əllidən sonra,
Anıymış öyülən əllidən sonra,
Demə, baxt deyilən əllidən sonra
Dönüb olur sultan, xan – ələ gəlmir!
Laukna,
05.10.2013

Ölüm şəbbəxeyir gəlir

Ölüm şəbbəxeyir gəlir
Qaş ilə göz arasında!
Hərdən cana doyur adam
"Dözmə"ylə "döz" arasında.

Ömrüm sizə sirr – yaşadım
Nə yaşadım, hür yaşadım!
Bir seçkin ömür yaşadım
Əyriylə düz arasında!

Görünəcək əvvəl-axır
Vurulan yerdən qan çıxır...
Bir ömrün dərdi tuncxır
Dirsəklə diz arasında!

Bu həyatın hənginə bax –
Olum-ölüm cənginə bax...
Bəd xəbərin rənginə bax
Dırnaqla üz arasında!

Tartu-Tallin,
17.09.2012

Sabaha sağ çıxan şair

Nurafiza

Zinrik-zülmət gecənin
Sübhü-Danı özgədir!
Sabaha sağ çıxmağa
Yenə canım Söz gəzir...

Yenə at çapır Ölüm
Bu havalı başımda...
Ruhum ilişib qalıb
Zamanın Yaddaşında!

Sübhün şəfəqlərində
Yenə itib-azacam...
...Sükut saçını yolur –
Deyən, şeir yazacam...

Tartu,
25 noyabr 2013

Tomas VULF

XX yüzil dünya ədəbiyyatının ən nəhəng nümayəndələrindən olan Tomas Vulfun yaradıcılığı Azərbaycan oxucularına Afaq Məsudun tərcüməsində məşhur "Dünyanın hörümçək toru" romanı ilə tanışdır. Yazıcının kiçik həcmli əsərlərində də təkrar olunmaz üslub gözəlliyi, insan psixologiyasının dərinliklərinə bələdlilik aydın duyulur.

Bəzənsə erkən payızda, sentyabrda şəhərə məşhur sirk truppaları - Rinqlin, Robinson, Barnum, Beyli qardaşları - gəlirdilər; mən onda poçtalyon idim, şəhərə sirk gələn həmin gün hələ dan yeri ağarmamışdan, əvvəl olduğu kimi, soyuğu sümüyü işləyən qaranlıqda marşrutum üstündəki bütün evlərə dəlilsəy qəfildim. Sonrasa evə cumur, qardaşımı yataqdan sürüyüb çıxarırdım.

Asta, həyəcanlı səsə danışmadan sentyabr yarpaqlarının xışiltısı altında cəld şəhərə geri qayıdırdıq, sərin küçələrsə, elə bil, qəfildən nəhəng Yeri yenidən açan günün dilsiz, sirli-sehirli ilk işıqlarında bozarırdı, yer zülmətin içindən qorxunc, əzəmətli, heykəlvəri hərəkətsizliylə peyda olurdu, insan da ona vəcdilə, hey-rətlə nəzər salır, yaqın, yer üzündəki ilk adamlar torpağa elə o cür baxıblar, çünki bu, həmişə adamların öləndə xatırladıqları mənəzrələrdən biridi.

Bir küncündə atamın yad, həm də tanış uçuq-sökük emalatxanasının zülmətdən qarabasma kimi peyda olmağa başladığı heykəlvəri hərəkətsiz meydanda qardaşım- la sirkın boşaldığı vağzala gedən lap birinci tramvaya minirdik. Bəzənsə tanışlarımızdan kimsə rast gəlib məşinında bizi ora aparırdı.

Vağzalın miskin, hissə bulaşmış, köhnə binasına çatanda tramvaydan, yaxud məşindən düşüb, cəld yolla gedirdik – artıq burda parovozlardan çıxan odlu püskürtüləri, buxar yığınına görürdük, bir-birini qovan yük vaqonlarının qıçırtısını, taqçılığını, manevr eləyən parovozların seyrək gurultusunu, stansiya zənginin cingiltisini, yanımızdan ötən böyük qatarların səsinə eşidirdik.

Yolların, səyahətlərin, səhərlərin, bərq vuran səhərlərin sevinc dolu öncəgörmələriylə dolu olan bütün bu tanış səslərə, qatarların bütün kəskin, həyəcanlandırıcı qoxularına – kül, boğucu tüstü, kiflənməmiş, pashı yük vaqonlarının, yeşiklərin düzəldildiyi təmiz şam taxtalarının qoxusuna - kafelərin, anbarlardakı təzə ərzaqların, portağalların, narınginin, döş ətinin, papiros kötüyünün, un və mal ətinin qoxusuna - indi gələn sirkın bütün sehirli, tanış olan qəribə səsləri, qoxuları qarışırdı.

Əsas ifaçıların yaşayib-yatdıqları gözəl, sapsarı vaqonlar hələ də tutqun, lap tərtemiz idilər, yollarda uzun sırayla düzülmüşdülər. Hər yerdəsə onların ətrafında boşaldılan sirkın səs-

dakı kimi, ağlagəlməz tezliklə yərə mıxlayan sirk pəhləvanlarının yorğun sifətlərini işıqlandırır. Hava işıqlaşanda, Günəş çıxanda-sa bütün meydança seyr, nizam, parlaqlıq meydanına çevrilirdi. İlxiçilər qışqırır, öz heyvanlarıyla xüsusi dildə danışdırdılar, benzənlə işləyən mühərrik fısıldayırdı, qarmaqarı-şışq səs çıxarırdı, sə-rəncəmçilər bağırır, söyüşür, yərə vurulan dirəklər ağac səsi çıxarırdı, ağır zəncirlər cingildəyirdi.

Həmin müddətdə artıq sirk yeməxanasını – divarsız iri brezent talvarı – qurdular, biz də indi o talvarın altındakı dayaqqlar üzərində qoyulmuş masalar arxasında artistlərin necə səhər yeməyi yediklərini görə bilirdik. Onların yedikləri, bizim güclü həyəcanımıza, heyvanların kəskin, amma saf qoxularına, seyrə, gözəlliklə bərq vuran səhərin sevincinə, saflığına, seyrinə, sirkın gəlişinə qarışırdı, elə bil, həmin qoxu nə vaxtsa yediyimiz, yaxud haqqında nə vaxtsa eşitdiyimiz yer üzündə ən qıçıqlandırıcı, ən ləzzətli xörəkdən gəlirdi.

Amma onlar brezent damın altına səhər yeməyi yemək üçün gələndə sirkın digər artistlərlə nəzakətlə söhbət eləyir, uzun masalardan birinin arxasında bir ailə kimi oturur, bol səhər yeməklərini ciddi-yətlə, diqqətlə, daha çox dinməzəcə yeyirdilər, danışanda da sakit, təmkinli, az danışır-dılar.

Qardaşım mən də ovsunlanmış kimi, onlara baxırdıq: qardaşım bir müddət dazbaş kişiyə göz qoyur, sonrasa mənə sarı çevrilib pıçıldayırdı:

Səhər erkəninin sirki

(hekayə)

ləri artıq qaranlığı əməlli-başlı doldurmuşdu. Arxada qalan gecənin ötüb-keçən zülmətinə şirlərin qəzəbli nəritisi, iri tropik pişiklərinin qəfil bağırması, fillərin qulaqbatırıcı qışqırtısı, atların ayaq tappılısı, cəngəllik sakinlərinin nəfəskəsən, tünd, naməlum qoxuları – sarımtıl qəhvəyi dəvə qoxusu, qaplan, zebr, pələng, fil və ayıların qoxuları - qarışmışdı.

Sirk vaqonlarının böyryülə uzanan yoldasa sirk əməkdaşlarının kəskin bağırması, söyüşü, qaranlıqda fənərlərin sehirli ritmik rəqsi vardı, sonrasa qəfildən yük vaqonlarından platformaya itələnen boşaldılmış furqonların, yərə atılan qayıqların bərk gurultusu eşidilirdi. Gecənin, başlayan günün həyəcanlandırıcı seyrinin hər yerində qarmaqarı-şışq, tələsik, amma eyni zamanda, nizamlı hərəkət duyulurdu.

Dörd-dörd, altı-altı qoşulmuş, iri, boz-poladı atlar ilxiçilərin kobud bağırması altında zəncirlərini yüyənələrini cingildədə-cingildədə tələmədən yolun qalın, ağımtıl tozunun üstüylə addımlayırdılar. İlxiçilər onları yolun o biri tərəfindən axan çayda sulamağa aparırdılar, dan yerinin ilk səfəqləri altında tanış çayda suya yavaş-yavaş, ehtiyatla girən fillərin, iri atların çırpınmasını görmək olardı.

Sirk üçün ayrılmış meydançadada yuxudakı kimi, möcüzəli şəkildə sürətlə çadırlar dikəlirdi. Bütün ərazidə də (bura səhərdə sirkın yerləşə biləcəyi yeganə kifayət qədər düz, iri meydanaçaydı; üstəlik də, stansiya yaxın idi) həmin coşğun, dəlisov, amma nizamlı qarmaqarışılıq hökm sürürdü. Qaz fənərlərinin parlaq işığı ağır çəkiclərlə – şövqlü pərçim çəkiclərlə – dirəkləri ahəngdar, dəqiq döyəcləyən, onları sürətləndirilmiş kinokadrlar-

Amma budur, geniş, təmizlənməmiş meydançada, tapdalanmış tozlu torpağa tamaşanın göstəriləcəyi əsas çadırın dirəkləri vurulur. Meydançaya ağır-ağır yeriyyə-yeriyə fil yaxınlaşır, boynuna oturmmuş adamın əmirilə iri, yırgalanan başını aşağı əyirdi, qırıq şortumunu bir-iki dəfə tərpedir, yerdəki sürətli yelkənli qayıqların dor ağacı kimi uzun dirəyə dolayırdı. Sonra fil yavaş-yavaş geri çəkilib, nəhəng dirəyi kibrit qutusundan çöp çıxaran kimi asanlıqla çıxarırdı.

Qardaşım da bunu görüb gülməkdən qəşş eləyir, yəndəmsiz barmaqqlarıyla qabırğalarına toxunurdu. Filin düzəldiyi tamaşanı bərəlməmiş gözlərilə seyr eləyən iki səhərli qaradərili oğlansa öz meymunsayağı sifətlərini bir-birinə çevirir, çöməlir, eyni vaxtda əllərini dizlərinə çırpır, sonrasa sual-cavab oyunlarını başlayırdılar:

- Axı o, məzələnmir, hə?
- Yox, ser! Heç kəsin də arxasınca göndərmir.

- O: "Bir dəqiqə gözləyin" demir?

- Yox, ser! O deyir: "Haydı, haydı!"

- Həm də, o, tap-tapla gedir! – Oğlan deyir, fili yamsılayıb öz qara sifətini yərə əyirdi.

- O onu itələyir, - digəri deyir, elə bil, başıyla nəvisə itələyə-itələyə aşağı əyirdi.

- O "Ar-ram" deyir, - biri deyirdi.

- O deyir: "Ağa, hazırıdı! Qaydasındadı!" – Digəri cavab verirdi.

- Ha! Ha! Ha! Ha! Ha! – Onlar bağırır, özlərinin dərin güllüşlərindən boğulur, filin hərəkətini yamsılaya-yamsılaya, onun gücündən vəcdə gələ-gələ əllərini bərkdən dizlərinə şappıldadırdılar.

Biz sirk artistlərinin öz güclərindən-qüdrətlərindən həzz ala-ala bol səhər yeməklərini necə ləzzətlə aşırırdıqlarını görə bilirdik: onlar əspazın oyunbaz bacarığıyla havaya atdığı, ucaboy ofisiyant qızına iri məcməyiləri hündürə qaldırıb, əzələli əlinin barmaqqlar üzərində inamla saxlaya-saxlaya masalara apardığı iri bifştekləri, döymə donuz ətinə, qızardılmış döş ətinə, altı yumurtanı, qızardılmış iri mal ətinə yeyirdilər. Təmiz, dadlı yeməyin bütün bu adamı yerindən oynadan qoxuları üzərində də həmişə, elə bil, səhərin bu qüdrətli, həyəcanlandırıcı həyatına xüsusi mənə, kəskinlik verən tünd, heyrətamiz ətir – buludların ağlagəlməz dərcədə iri, gözəl qəhvə-dandan, artistlərin bir-birinin dalınca fincanlardan iri qurtumlarla içdikləri tünd qəhvənin ətri - asılıb qalırdı.

Sirk artistlərinin özləri, qadınlar-kışılərsə – tamaşanın «ulduzları» - qeyri-adi dərəcədə cazibədar, güclü, gözəl idilər, demək olar, ciddi ləyaqətlə danışır, hərəkət eləyirdilər, onların həyatı bizə çox gözəl, heyrətamiz gəlirdi. Hərəkətlərində heç vaxt həyasız, kobud, yaxud abırsız bir şey olmurdu, sirkdəki artist qadınlar ənikli-kirşanlı küçə qadınlarına oxşamırdılar, kişilərlə də özlərini sırtıqcasına aparmırdılar.

Mənə daha çox elə gəlirdi ki, bu adamlar, təccüblü şəkildə təkərlər üzərində abırlı həyat keçirən, tanımadıqları böyük-kiçik səhərlərdə daim ciddiyyətə həyat sürən, ailə həyatında abır-həyanı qoruyan icma yaratmağa nail olublar. Onların arasında cavan güclü kişi, heyrətamiz gözəlliyə malik, sarışın saçlı, möhkəm bədənlə qadın, ciddi, etibarlı, qınsız sifətli, dazbaş, tökmə atletik cüssəli kişi də vardı. Ola bilsin, onlar trapesiyada birgə işləyirdilər – cavan kişiyə qadın qübbənin altından yaşlı kişiyə doğru uçurdular, kişi onları tutur, var gücüylə geri, trapesiyanın ensiz tirinə doğru atırdı, onlar da yelləncəyi havada tutmalı, əlləri çatanacan daha üç dəfə çevrilməli, təhlükəyə fikir vermədən insanın malik olduğu bütün gözəlliyi, çevikliyi, dəqiqliyi nümayiş etdirməliydilər.

-B-bax, o da-a-azbaşı g-görür-sən? O, tutucudu, - başı çıxan kimi deyirdi. - Hə, h-h-həmin b-bax, o, onları tutur. B-bunu ç-çox yaxşı b-bacarmalıdı. Bilirsən, əgər o-onları tutmasa, nə olar, hə? – qardaşım soruşurdu.

-Nə? – Sehirlənmiş kimi soruşdum.

Qardaşım barmaqqlarını havada şaqıldadırdı:

-Hər şey bitər! – cavab verirdi. – Onlar yığırlarlar. B-bəli, nə baş verdiyini anlayanacan canlarını tapşırlarlar. Buna söz yoxdu! – Başını bərkdən yelləyib əlavə eləyirdi. – Bu f-f-faktdı! Əgər o, azacıq səhv eləsə, hər şey bitər! O adam öz işini bilməli, - qardaşım deyirdi. – Bilirsən, - səsinə alqaldıb dərin inamla davam eləyirdi, - əgər ona həftədə yetmiş beş, yaxud yüz dollar versəydilər, h-h-heç də t-təaccüblü olmazdı. Heç də təaccüblü deyil! – Qardaşım qətiyyətə səsələnirdi.

Biz də yenidən heyrətli baxışlarımızı həmin yaraşlıq, romantik adamlara dikirdik, onların həyatı bizim həyatımıza oxşayırdı, elə bilirdik, sirk artistlərini çoxdan tanıyırdıq, sevirik. Sonra, lap işıqlaşanda, gün çıxanda həvəssiz halda sirk meydançasını tərək eləyir, evə qaayırdıq.

Amma, nədənsə, həmin gözəl səhər gördüyümüz, eşitdiyimiz hər şey bərədə xatirələr, brezent dam altındakı heyrətamiz qoxulu xatirələr bizdə elə kəskin, yırtıcı acıq doğururdu ki, artıq evə çatıb səhər yeməyi yeyəcəyimizi gözləyib bilmirdik. Şəhərin qəlyanaltıxanalarından birinə girir, piştaxtaların yanındakı hündür oturmaçılarda əyləşir, acgözlüklə mal ətinin, yumurtalı buterbrodların, qırmızı, ətirli, ləzzətli, isti bifşteklərin, qəhvənin, köpüklü südün, yağın üstünə düşürdük, sonrasa, masa arxasında bizə verilən hər şey yemək üçün evə gedirdik.

Tərcümə edən: Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Amma sovet yazıcısının belə bir azadlığı yoxdur. Onun son sözü qanun tərəfindən müəyyən-ləşib və sadəcə yazıçı yox, oxucu da bunun fərqindədir. Bu halda yazıçı oxucunun marağını diri saxlamaq üçün nə etməlidir? Bunu etməyin bir neçə üsulu var. Əvvəla, xoşbəxt sonluq fikri xarakterlərə yox, polis dövlətinə işarə olduğu və hər sovet romanının gerçək qəhrəmanı sovet dövləti olduğu üçün, nəticədə Mükəmməl Dövlətin qalib gəlməsi şərtiylə, bir neçə kiçik karakterə – əslində yaxşı bolşeviklər olsalar da – ağırlı ölüm bəxş etmək olar. Hətta bəzi gözüaçıq yazıçılar işlə-rini elə tuturlar ki, kommunist qəhrəmanın son səhifədəki ölümü, xoşbəxt kommunist düşüncənin zəfəri mənasına gəlir: So-
vetlər birliyi yaşasın deyər ölürəm mən. Metodlardan biri budur, fə-qət təhlükəli metoddur, çünki yazıçı, qəhrəmanla bir yerdə sim-volu da öldürməklə, od tutmuş göyertədəki gəncə bir yerdə, də-niz donanmasının hamısını yan-dırıb kül etməkdə ittihaz oluna bilər. Amma yazıçı diqqətli və hiy-ləgərdirsə, aqibəti pis olan kom-munist qəhrəmanına kiçik bir zəiflik, azca – ahh, azca! – siyasi sapqınlıq, ya da bir parça burjua eklektizmi bəxş edər. Bu da onun fərdi faciəsinə qanuna uyğun şə-kildə haqq verəcək, fəaliyyətindən və ölümündən ötrü hiss et-diyimiz acıma duyğusuna da təsir etməyəcək.

Vladimir Nabokov

(Əvvəli ötn sayımızda)

Yetkin bir sovet yazıcısı fabrik, ya da zamilərdəki personajları toplayarkən, eynilə sirli hekayələrin, cinayət baş verəcək bir kot-tec, ya da qatar stansiyasında bir qrup insanı toplayan yazıçılar kimi hərəkət edir. Sovet heka-yələrində cinayət fikri, bir sovet insanının işini, planlarını əngəl-ləməyə çalışan gizli düşmən bi-çimində olur. Sirli bir hekayədəki kimi xarakterlər elə göstərilir ki, sərt və kədərli adam həqiqə-tən pisdirmi və ya şirindilli, nə-şəli tip göründüyü kimidirmi, əmin olmurdu. Burada detektiv, Rus İç Savaşındə bir gözünü itir-miş yaşlı fəhlə, ya da filan malın istehsalının niyə azaldığını araş-dırmaq üçün mərkəzi bürodan göndərilmiş, mükəmməl dərə-cədə sağlam gənc qadın təmsil edir. Xarakterlər – məsələn, fab-rik işçiləri – dövlət şüuruna sahib olmağın bütün tonlarını göstərə-cək biçimdə seçilmişdir; bəziləri güvənilir və dürüst realistlərdi, bəziləri inqilabın ilk illərinə dair romantik xatirələrin daşıyıcısıdır, digər xarakterlər isə bilgiləri və təcrübələri olmasa da, sağlam Bolşevik intuisiyasına sahibdir-lər. Oxucu, aktları və dialoqları izləyir, ipuclarına baxır, bunlar-dan hansının səmimi olduğunu, hansının qaranlıq bir sirri giz-lətdiyini anlamağa çalışır. Süjet xətti inkişaf edir və kulimina-siyaya çatanda, güclü qaradim-məz qız pis adamın maskasını yırtanda, onsuz da şübhələndi-yimiz şeyi kəşf edirik – fabriki xaraba qoyan adam, Marksist terminləri yanlış tələffüz edən çirkin sifətli, tösbərək yaşlı fəhl-ə deyilmiş sən demə, bu yaxşı adam salamat yaşasın. Günah-kar marksist irfanı sağlam olan, mülayim, hiyləgər adam imiş; gizlətdiyi qaranlıq sirr isə ögey

“Nədir o?” – Vladimir soruşdu. Olqa duru-mavi gözlərini Vladimira zilləyib, tez cavab verdi: Partiyamız”.

Başqa bir nümunə-yə baxaq, Qladkovun “Enerji” romanından bir parça:

zəhinləri xaricdə yaşayan qar-daşlarının zehindən fərqlənir. İşin açar nöqtəsi budur: necə ki, istedadlı yazıçı milli baryerlər ta-nımır, eləcə də istedadlı oxucu da zaman və məkan qanunlarından azad, bəşəri bir fiqurdur. Sənət-çini təkrar-təkrar imperatorlar, diktatorlar, rahiblər, puritanlar, qara cahillər, siyasi əxlaqçılar, polisler, poçtxana müdirleri və çoxbilmişlər əliylə yox edilmək-dən xilas edən, oxucu qardaşları-mızdır. Bu təqdirəlayiq oxucunu sizin üçün təsvir edim. Heç bir vicdan nəzarətçisi, heç bir kitab klubu onun ruhuna nəzarət edə bilməz. Onun bir ədəbiyyat əsərinə yanaşması, primitiv oxucunun özünü bu və ya di-gər personajla identifikasiya etməsindən, “təsvirlərin üst-ündən keçmək” kimi gənclik həyəcanlarından uzaqdır. Bu yaxşı, təqdirəlayiq oxucu, ki-tabı yaradan zəhinlə eyniləşir. Yaxşı oxucu bir rus ro-manında Rusiya ilə əlaqədar bilgilər axtarmaz, çünki bilər ki, Tolstoy və ya Çexovun Ru-siyası tarixdəki Rusiya yox, individual dühanın fantaziya

Fikrimi cəmləyərkən, yeni-dən vurğulamaq istəyirəm: rus romanında Rusiyanı axtarma-yaq; individual dühanı axtaraq. Şedevrə baxaq, çərçivəsinə yox; çərçivəyə baxan digər insanların üz-lərinə də baxmaraq. Qədim, mədəni Rusiyadakı oxucu, əlbəttə Puşkinlə, Qoqolla fəxr edirdi, fəqət eynilə Şekspir-lə də, Danteylə də, Bodlerlə də, Edqar Po ilə də, Floberlə də, Ho-merlə də qürur duyurdu; bu, rus oxucusunun gücüyüdü. Haqqın-da danışdığım məsələyə xüsusi marağım var, çünki əcdadlarım yaxşı oxucular olmasaydı, bu-gün burda olmaz, belə danış-mazdım. Yaxşı yazıçılıq və yaxşı oxuculuq qədər önəmli olan baş-qa şeylərin də olduğunu fər-qindəyəm, fəqət hər şeydə birba-şa əsas olana, mətnə, mənbəyə, mahiyyətə getmək daha ağıllı iş-dir – yalnız bu yolla filosofu, ya da tarixçini razı salmaq, yaxud bugünün ruhuna uyğun nəzə-riyyələr yaratmaq mümkündür. Oxucular azad doğulur və azad da qalmalıdır, mühazirəmin so-nunda oxuyacağım Puşkinin şeiri, sadəcə şairlərə yox, şairləri sevən hamıya aiddir.

Ali, uca qaydalar

kimə verir-versin həzz,
Məndən ötrü o şeylər
qara qəpiyə dəyməz.
Vergilərə etiraz eləmək səadəti -
qismətimdə yox imiş,
incimirəm mən qəti.

Rus yazıçıları, senzorlar və oxucular

(Rus ədəbiyyatından mühazirələr)

anasının xalası uşağının gizli bir kapitalist olmasıymış. Nasist romanlarının eyni şeyi irqçi xətdə təkrarladığını gördüm. Ən bo-yat detektiv romanlara xas olan struktur bənzərliyindən başqa, burda “yalançı-dini” örtüyü aşkarlamaq lazımdır. Görün-düyündən daha yaxşı olduğu ortaya çıxan nərmə-nazik yaşlı adam, ağıllı riyakarlar cəhənnə-mə vasil olanda, tanrının cənnə-tinə düşməyə haqq qazanmış, ağı az, amma ruhu və inancı sağlam adamların ürəkbulandı-rıcı parodiyasıdır. Bu şərtlər içində ən əyləndirici şey sovet romanlarındakı romantizm temasıdır. Başdansonovdu seçdiyim iki nümunəni təqdim edirəm. Əvvəlcə Antonovun 1957-ci ildə çap olunmuş “Böyük ürək” ro-manında bir hissə:

“Olqa sakit idi.
“Ah,” Vladimir çığırdı, “niyə mən səni sevdiiyim kimi, mənə elə sevmirsən?”
“Mən ölkəmi sevirəm,” - Olqa dedi.
Vladimir, “Mən də,” - hayırdı.
Olqa özünü gənc oğlanın qollarından qurtarıb, “Çox sevdiiyim bir şey də var,” - dedi.

“Gənc fəhlə dəzgahı tutdu. Me-tali hiss eləyəm kimi həyəcanlandı, canından üşütmə keçdi. Dəzgahın adamın qulağını kar edən səsindən Sonya uzağa çəkildi. Sonra alini İvanın çiyinə qoyub, qulaqlarının üstünə düşən saçlarına tumar çək-di...”

Ardınca ona baxdı, başına ke-çirtirdiyi balaca kepka İvana qəri-bə gəlirdi, onu coşdururdu. Eyni anda iki gəncin bədənindən sanki tok keçdi. İvan dərin-dərin köks ötürərək, cihazdan daha möhkəm yapışdı”.

XIX əsrdə sənətçinin ruhu üçün döyüşən gücləri və nəhayət, so-
vet polis dövlətində sənətə tətbiq edilən təzyiqləri, kədərli şəkildə yox, xoruldaya-xoruldaya təsvir etdiyimi düşünürəm. XIX əsrdə düha, təkcə yaşamamışdı, həm də inkişaf etmişdi, çünki ictimai rəy çarların hamısından güclü idi və yaxşı oxucular da tənqid-çilərin təmənnalı fikirlərinin tə-sirindən çıxı bilirdilər. Rusiyada ictimaiyyətin hökumət əliylə tə-mamən əzildiyi bu dönmədə, hə-lə də Tomskdə, ya da Atomskdə yaxşı oxucular mövcuddur bəlkə də, amma səsləri gəlmir, qidalan-ma rejimləri nəzarət altındadır

ilə yaratdığı özəl bir dünyadır. Yaxşı oxucu ümumi fikirlərlə maraqlanmaz, onun üçün özəl bir obraz, təxəyyül daha maraq-lıdır. Onun bir kitaba sevgisi, ki-tabın ona qrup arasında ünsiyyət qurmağı öyrətdiyi üçün deyil (proqressivlərin şeytani klişesi). O, kitabı sevər, çünki mətnin hər detalını içindən keçirdib başa düşmüş, yazarın vermək istədiyi həzzi hiss etmiş, içi başdan-baş-a işıqla dolmuş, emalatxanasında xeyallara çökic vuran usta də-mirçinin, sehrbazın, sənətçinin sirli-sehrli təsvirlərinə baxıb hə-yəcanlanıb.

Keçmişə obyektiv yanaşsaq, necə ki, rus yazıçıları başqa dil-lərdə yazanlar üçün nümunə olub, eləcə də köhnə rus oxu-cuları da başqa oxuculara ör-nək olublar. Bu oxucu öz oxu-cu karyerasına çox erkən yaşda başlayar, hələ uşaq otağında-ykən qəlbini Tolstoya və ya Çe-xova verər. Yaxşı oxucu ixtisar edilmiş şedevrlərdən, Karenin qardaşlar haqqındakı axmaq filmlərdən, tənbəllərə yarımaq üçün möhtəşəm əsərləri kəsib-doğramağın bütün yollarından uzaq gəzməyi öyrənər.

Çarların saçıyoldusu

məni etmir narahət,
Vecimə də deyil heç azaddımı mətbuat.
Axmaqlar aldanırlar,
senzuraımız həssasdı-
Nə vecimə senzorlar
jurnala nəyi basdı.
Bütün bunlar, bilirsiz, sözdü, sözdü,
təkcə söz.
Başqa şeylər gözümə daha doğma,
daha düz;
İstəyir çara əylir, istəyir xalqa sığm
Mənim üçün əzizdir
mənim öz azadlığım.
Fərqi varmı mənimçün?
Qoy canları sağ olsun.
Şairin üzü görək öz yanında ağ olsun,
Öyilməsin heç kimə -
nə hakim, nə əyana,
Şair gərək özünün vicdanına inana.
Təbiətdən ruhlanmaq,
onu heyrətlə süzmək-
Gəzmək öz kefin üçün,
min cür diyarı gəzmək.
Titrayib coşmalıdır
insanın ruhu ancaq,
Sənətin və ilhamın həzzini anlayaraq.
Bax elə budur xoşbəxtlik!
Elə budur qanun-haqq...¹

¹ Şeirin tərcüməsi sərbəst tərcümədir

Tərcümə edən: QİSMƏT

Avropa xalqlarının böyük əksəriyyəti "Quran"la birbaşa və ya bilavasitə fransız mütərcimlərin sayəsində tanış olublar.

Avropada müqəddəs kitabların tərcüməsi uzun müddət qadağa predmeti olub. Dini kitabları tərcümə etməyə cəhd göstərənlərin həyatına inkvizisiya tonqalları və digər dəhşətli edamlar son qoyub.

Yalnız orta əsrlərin sonlarına yaxın tərcüməyə münasibətdə yumşalma hiss edildi. Vəziyyətin dəyişməsində avropalıların Şərqi, müsəlman aləminə artan maraqları da ciddi rol oynayırdı.

İlk təşəbbüs

"Quran" nazil olduqdan 5 əsr sonra Avropada ilk dəfə latın dilinə tərcümə edilir. Klüni əyalətindən olan abbat Şərəfli Pyer (Pierre le Vénérable 1092-1156) və digər 3 rahib (o cümlədən, 1 ingilis) Səlib yürüşləri zamanı "Quran"ın latın dilinə tərcüməsini ərsəyə gətirirlər. Onlara bu işdə Toledolu Reymond adlı bir nəfər də yardımçı olur. Dini mənbələrə görə, o, xristian dininə mənsub ərəb olub və ərəb dilini latın dilindən daha gözəl bilib.

Pyer tərcüməyə başlamazdan əvvəl İspaniyanı, o cümlədən Toledonu gəzib - dolaşır. Bu dövrdə orada islam dövləti və mədəniyyəti yüksəliş dövrünü yaşayırdı (Müsəlman İntibahı). 7-ci əsrdən bəri xristianlar müsəlmanlarla ciddi rəqabətdə idi. Heç şübhəsiz, bu rəqabət tərcümənin meydana gəlməsində rol olub.

Şərəfli Pyer Toledoda məskunlaşır və ingilis Robert de Kettona "Quran"ı latıncaya çevirməyi tapşırır. Şərəfli Pyerin maddi köməyi ilə 1141-ci ildə tərcümə hazır olur. Kitabın 1143-cü ildə tərtib edilmiş nüsxəsi hazırda Parisin Arsenal kitabxanasında saxlanılır.

Tərcümə ərsəyə gələndən sonra ciddi polemikalara yol açır. Fransız mənbələrinə görə, bu, tərcümədən daha çox ərəb mətninin latın dilində şərhinə bənzəyirdi. "Quran"ın orijinalındakı ahəng, ritm, axıcılığı büsbütün itmişdi.

Lakin tərcüməçi məqsədinə müəyyən dərəcədə nail olur. Təqribən 5 əsr ərzində bu tərcümə xristianlığın islam əleyhinə təbliğatına xidmət edir.

1543 və 1550-ci illərdə İsveç teoloqu Teodor Bukman bu tərcüməni Bazeldə 2 dəfə nəşr etdirir. Lakin bu addım da xoş niyyətdən xəbər vermir.

1529-cu ildə türklər Vyana'nın ətrafını sarmışdı. Düşmənin kitabını nəşr etdirən teoloq bura islamda olmayan əlavələri edir. Kitaba 3 ön söz yazılır. Birinci ön sözün müəllifi Filip Melankton, ikincinin Bukman özü idi. Üçüncü ön sözün müəllifi Robert isə "Quran"ın, ümumiyyətlə, bir əfsanə olduğunu göstərirdi. Əvvəlki 2 ön söz də təhriflərdən xali deyildi.

"Quran"ın latın dilinə tərcüməsi Avropada böyük marağa səbəb olur. Latın dilinə tərcümə əsas götürülərək, müqəddəs kitab Avropanın bir neçə dilinə çevrilir.

1734-cü ildə Jorj Salın tərcüməsi ərsəyə gəlir. Kitab fransız kübar cəmiyyətində böyük maraq doğurur. Hətta Volter özü islam və "Quran" haqqında bu kitab vasitəsilə məlumat əldə edir.

1782-1783-cü illərdə Klod Etyen Savarinin tərcüməsi işıq üzünə çıxır. Savari ərəb danışıq dilini çox yüksək səviyyədə bilsə də, ədəbi dilə dərinlən bələd deyildi. Bu səbəbdən onun tərcüməsi uğurlu alınmur. Tərcümə yarımçıq və qüsurlyudur. Həmin tərcümə 1787, 1821 və 1826-cı illərdə təkrar nəşr edilir. Savarinin kitabının üstün-

İkinci Dünya müharibəsindən sonra "Quran"ın fransızcaya tərcüməsində bir növ canlanma müşahidə olundu. Müqəddəs kitabı 1949-cu ildə Reji Blaşer (təkrar nəşr -1957, 1960), 1959-cu Məhəmməd Hamidullah, 1967-də Denis Masson, 1967-də Əhməd Budib (Əlcəzir), 1972-də Həməzə Bubəkr (Mərakəş), 1983-də Pyer Qode, 1976-da Nurəddin bin Mahmud, 1980-də Sadiq Maziq, 1981-də Səlahəddin Kəşrid, 1990-da Jak Berk və Andre Şuraki fransız dilinə çevirdilər.

Adları qeyd edilən müəlliflərdən Məhəmməd Hamidullahın tərcüməsi daha böyük maraq doğurur.

Fransaya qayıtdıqdan sonra o, bir sıra universitetlərdə islam hüququndan dərs deyir, Pakistanın ilk konstitusiyasının hazırlanmasında iştirak edir və 1961-ci ildə Cenevrə İslam Mərkəzi və 1963-cü ildə "Fransada islamçı tələbələr assosiasiyası"nı yaradır. Hər cür millətçiliyi rədd edən Məhəmməd Hamidullah 1978-ci ildə Parisdə "İslam xristian əməkdaşlığı" cəmiyyətini təsis edir. Onun bu cəmiyyətlərdə ətrafına topladığı insanlar arasında İranın ilk prezidenti Əbülhəsən Bənisədr də vardı (hazırda Fransada mühacirətdədir).

Quran Avropaya necə yayıldı?

Fransız dilinə tərcümələr

1647-ci ildə Andre dü Ryer (1580-1660) "Quran"ı orijinaldan fransızcaya çevirir. Fransanın Misirdəki konsulu olan mütərcim ərəb, fars, türk dillərini gözəl bilirdi. Tərcümə uğurlu alınır və bir çox Avropa dillərinə də çevrilir. 5 il ərzində kitab "Məhəmmədin Qurani" adı ilə 5 dəfə nəşr edilir. Ümumilikdə, bu tərcümə 1716-cı ilədək 24 dəfə nəşr olunur.

"Quran"ın fransız dilinə tərcüməsi Avropada bu sahədə bir növ canlanma yaradır. Dü Ryerin tərcüməsindən ilham alınaraq "Quran" əksər Avropa dillərinə çevrilir. Sonradan fransızlar "Quran"ı orijinaldan tərcümə etməyə üstünlük verirlər. Bu tendensiya tezliklə bütün Avropaya sirayət edir.

Görkəmli rus alimi Postnikov Dü Ryerin tərcüməsini rus dilinə çevirərək 1716-cı ildə Peterburqda nəşr etdirir.

1698-ci ildə Marakşinin tərcüməsi nəşr edilir. Bu tərcümə Dü Ryerin tərcüməsinə nisbətən daha sanballı olsa da, mütərcim öz xələflərinin strategiyasına "sadiq qalaraq" tərcüməyə islamla əlaqəsi olmayan, hətta islama zidd olan halları daxil edir (türklərin həmin dövrdə Avropanı fəth etdiyini nəzərə alsaq, bu münasibətin səbəblərini araşdırmağa zərurət qalmır). Sonradan bu tərcümə variantı alman və holland dillərinə çevrilir.

lüyü ona islam peyğəmbərinin həyatı, islam haqqında ümumi məlumat əlavə olunmasında idi.

1840-cı il Kazimirskinin tərcüməsi ilə əlamətdardır. Ən yaxşı tərcümələrdən hesab olunan bu variant Parisdə 1841, 1844 və 1970-ci illərdə də nəşr olunur. Kazimirskinin tərcüməsi tiraj etibarilə ən çox nəşr olunan "Quran" tərcüməsi hesab edilir. Marakşi və Savarinin tərcümələrini gözdən keçirən Kazimirski "Quran"ı yenicdən tərcümə etmək qərarına gəlir. Milliyyətə macar olan Kazimirski Fransanın Tehrandakı səfirliyində çalışıb. Burada əldə etdiyi biliklərin tərcümədə karına gəldiyi də şübhə doğurur.

Fransız teoloq və tərcüməçilər "Quran"ı transliterasiya etməyi də yaddan çıxarmayıblar. "Quran" 1647, 1649, 1672, 1683, 1719, 1734, 1770, 1775-ci illərdə fransız alifbası ilə nəşr edilib. 20-ci əsrdə ərsəyə gələn nəşrlərin bəzilərinə də transliterasiyaya yer ayrılıb.

Nəhayət, XX əsrin birinci yarısında "Quran" fransız dilinə 3 dəfə tərcümə olunur. Eduard Mone (1929), Laimes və Bendaud (1931, Oran, Əlcəzir), Pesi və Ticani (1931, Rabat) bir-birindən ayrı şəkildə "Quran"ı tərcümə edib nəşr etdirirlər.

Məhəmməd Hamidullah kimdir?

Məhəmməd Hamidullah 1908-ci ildə Hindistanın şimalında, Heydərabad əyalətində anadan olub. İlk təhsilini doğma şəhərdə alan Məhəmməd Hamidullah sonradan Camiyyəti-Nizamiyyədə dini təhsil görüb. Bu məktəb həmin dövrdə Misirin Əl-Əzhər Universiteti ilə müqayisə edilirdi.

O, təhsilini Hindistanın Osmaniyə Universitetində başa vuraraq beynəlxalq islam hüququ sahəsində diplom əldə edir. Universitet onu təhsilini davam etdirmək üçün Almaniyaya göndərir. 1932-ci ildə o, fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi ilə Bonn Universitetində ərəb və urdu dili müəllimi işləməyə başlayır.

Həmin ildə İstanbula gələn Məhəmməd Hamidullah burada görkəmli alimlərlə tanış olur. Fransız kollecində tanış olduğu Vilyam Marsenin təklifindən sonra o, Sorbonn Universitetində "Peyğəmbər və ilk xəlifələr dönməsində diplomatiya" adlı dissertasiya müdafiə edərək ədəbiyyat üzrə doktorluq dərəcəsi əldə edir. 1936-cı ildə vətənə qayıdaraq doğma universitetdə ərəb və urdu dillərini tədris edir. 1948-ci ildə hind ordusu şəhəri işğal etdikdən sonra Fransaya mühacirətə gedir.

Səhhətində ciddi problemlər olan Məhəmməd Hamidullah 1996-cı ildə ABŞ-a gedir və 2002-ci ildə Floridada vəfat edir. 22 dildə danışa bilən Məhəmməd Hamidullah ömrünün sonuna yaxın çin dilini öyrənirdi.

Quranı fransızcaya çevirən ilk mütərcim

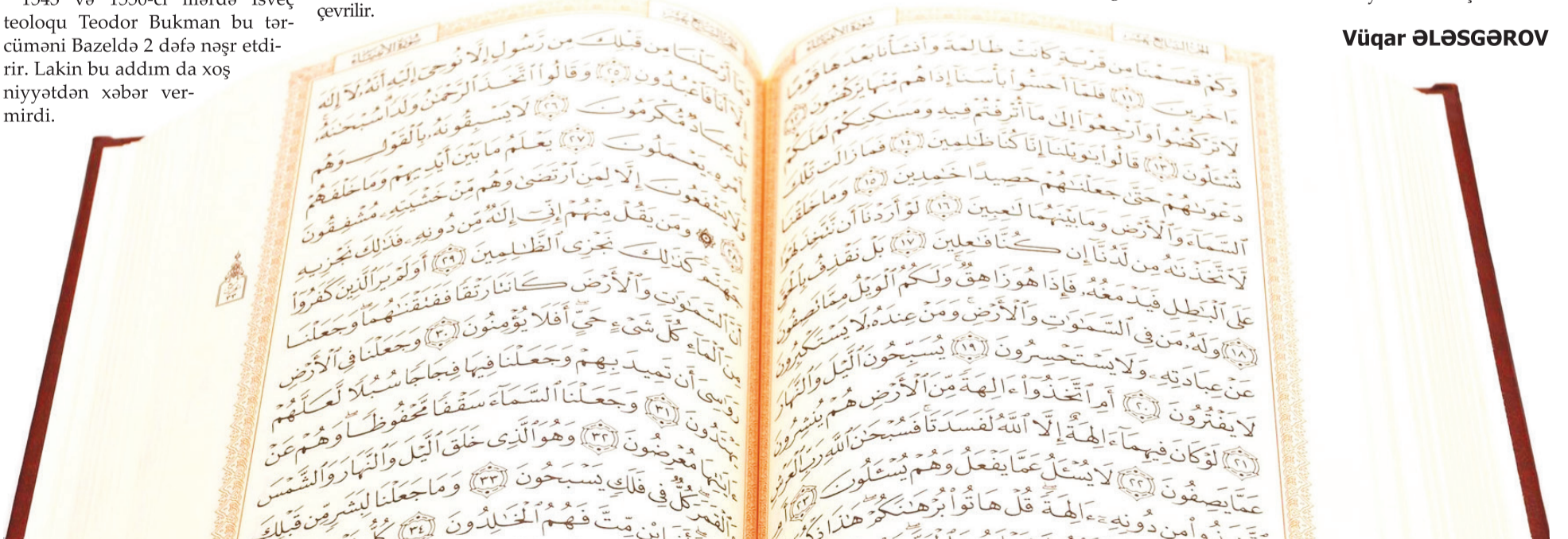
Məhəmməd Hamidullahın tərcümə etdiyi "Quran" 1959-cu ildə Fransa Kitab Klubu tərəfindən nəşr edilir. Alim tarixə "Quran"ı fransızcaya çevirən ilk mütərcim kimi düşdü. Kitabın tərcüməsində Mişel Leturmi ona yaxından kömək etmişdi. Kitab dünyanın fransızdilli əhalisi arasında böyük maraq doğurdu. Kitaba İslam Liqası da müsbət rəy verir və təkcə Fransada 1959-1986-cı illərdə 12 dəfə nəşr edilir. İndinin özündə də, Məhəmməd Hamidullahın tərcüməsi ən yaxşı tərcümə hesab edilir, tədqiqatçılar ona dönə-dönə istinad edirlər.

Hazırda "Quran"ın tərcüməsi üzərində iş dayanmayıb. İstər müsəlman, istərsə də qeyri-müsəlman dövlətlərində "Quran" tərcümələri üzrə tədqiqatlar aparılır.

Nəticə

"Quran"ı tərcümə edən müəlliflər mənanı tam çatdırma bilmədiklərini, ilahi kəlam qarşısında aciz qaldıqlarını etiraf ediblər. Hətta ən mükəmməl hesab edilən tərcümələr belə, ciddi tənqiddə məruz qalıb. Lakin nəticəsi və niyyəti nə olursa olsun, "Quran"ın fransız dilinə çevrilməsi həm tərcümə işini genişləndirdi, həm də Avropada bu səmavi kitabə marağı artırdı. Avropa xalqlarının böyük əksəriyyəti "Quran"la birbaşa və ya bilavasitə fransız mütərcimlərin sayəsində tanış oldu.

Vüqar ƏLƏSGƏROV

Səməd SƏRDARİNIYA Tarixçi-alim, İran

○ Erməni millətçilərinin zaman-zaman Rusiyanın imperiyapərəst qüvvələri ilə əlbir olaraq azərbaycanlıların başına gətirdikləri faciələr tariximizin qanlı səhifələrini təşkil edir. Bu barədə ölkə tarixçilərimiz kifayət qədər ciddi və sanballı əsərlər ortaya qoyublar. Onların əməli fəaliyyətləri olaraq artıq beynəlxalq aləmdə "məzlum erməni" mifi aradan qalxmaqdadır. Bunun nəticəsi kimi xarici ölkə alimlərinin Azərbaycan xalqının başına gətirilənlər barədə obyektiv elmi-tədqiqat işləri meydana gəlməkdədir. Həmin tədqiqatlardan biri də İranın görkəmli tarixçi alimi Səməd Sərdariniyanın "Qarabağ tarixin keçidlərində" adlı əsərdir. Müəllif həqiqətləri olduğu kimi, haqq və ədalət mövqeyindən əks etdirməyə çalışıb. Həmin kitabdan bir hissəni oxuculara təqdim edirik.

1917-ci ilin fevral və oktyabr aylarında Rusiyada baş verən inqilablar çarizmin hakimiyyətinə son qoydu. Diktatura altında millətlər, o cümlədən Arazın o tayındakı azərbaycanlılara millətlər həbsxanası adlanan Rusiya imperiyasının yüzillik alçalıcı əsarətindən xilas olmağa fürsət yarandı. Lakin sonrakı hadisələr bu millətlərin rus inqilabçılarının da nəzərində bərabər olmadığını göstərdi. Belə ki, çarizmin azərbaycanlılara etimadsızlıq, ermənilərlə isə müttəfiqlik siyasətini inqilabçılar da davam etdirdilər. Erməni tarixçisi Hrant Pasdramacıyan bu acı həqiqəti belə bəyan edir: "1917-ci ilin fevral inqilabı nəticəsində çar hökuməti süqut etdi. Bu inqilabın ən mühüm səbəblərindən biri Rusiyanın millətlər arasında ayrı-seçkilik qoyması idi. Fevral inqilabı nəticəsində Sankt Peterburqda Ermənistan məsələsinə maraqlarını açıq şəkildə büruzə verən Lvov, Milyukov və Kerenskidən ibarət müvəqqəti hökumət yarandı. Bu hökumət yalnız üç millətə tam müstəqillik verilməsi ilə razılaşdı: Finlandiya, Polşa və Ermənistan. Fevral inqilabı Türkiyədən azad olan Ermənistanın idarə edilməsini Osmanlı ermənilərinin özlərinə həvalə etdi".

Arazın o tayında bir əsr Romanovlar diktaturasının əsarətində yaşamış azərbaycanlılar da öz müstəqillikləri uğrunda mübarizəyə girişərək, nəhayət, 1918-ci ildə milli istiqlaliyyət əldə etdilər. O il mayın 28-də elan olunan Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixə "birinci cümhuriyyət" adı ilə daxil oldu. Ceyhun Hacıbəyov bununla bağlı yazırdı: "Azərbaycanın müstəqilliyinin elanı hadisələrin məntiqi nəticəsi idi. Bu hökmün həm tarixi zəmini var idi, həm də azərbaycanlıların düşdüyü vəziyyətdən irəli gəlirdi. Rus imperiyası süquta uğrayan zaman azərbaycanlılar digərləri ilə bərabər hüquqlara malik deyildilər. Buna baxmayaraq, imanlarını, adət-ənənələrini və dillərini qorumuşdular".

Azərbaycanlılarla eyni vaxtda Tiflisdə Gürcüstan və İrəvanda Ermənistan Respublikası yarandı (Qeyd edək ki, Ermənistan Respublikası Azərbaycanın dörd vilayətindən biri olan Çuxursəddə meydana gəlmişdi. Bədnam "Gü-

lüstan" (1813) və "Türkmənçay" (1828) müqavilələrindən əvvəl həmin torpaqlar azərbaycanlıların məskəni olmuşdu). 1918-ci ildə rus qoşunu Qafqazdan çıxandan sonra daşnaklar İrəvan və onun ətrafındakı 211 kəndə hücum edərək, 300 min müsəlmanı qətlə yetirib, onların meyitləri üstündə Ermənistan Respublikasını qurdular. Üstəlik, onlar qanlı əldə etdikləri ilə qane olmayıb, rus inqilabı və daxili müharibə nəticəsində Azərbaycanda yaranmış qeyri-sabit və böhranlı vəziyyətdən istifadə edərək, nəhayət, 1920-ci ildə birinci cümhuriyyəti süquta uğratdılar.

Mənşur Gurgani yazır: "1297-ci il fərvərdin ayının 10-da (1918-ci il martın 30-da) ermənilərlə bolşeviklər Lənkərana gedən müsəlmanların bir dəstəsinin qarşısını almaqla toqquşmaya səbəb oldular. Bolşeviklər ermənilərə yardım edərək, dənizdən öz gəmiləri ilə qədim Bakının qalasını topa tutdular. Təzəpir məscidinin minarələri və şəhər qalasının bir hissəsi dağıldı. Döyüş 52 saat davam etdi və nəhayət, bolşeviklər şəhəri ələ keçirdilər. Ermənilər fürsətdən istifadə edərək minlərlə müsəlmanı qətlə yetirdilər. Bu müharibədə 500 nəfərə yaxın iranlı həlak oldu.

M.Ə. Rəsulzadə Şaumyanın qüvvələri ilə Daşnakların müttəfiqliyi barədə yazır: "Bolşevik hökumətinin nümayəndəsi Şaumyan Azərbaycanın muxtariyyətinə hədələyici reaksiya verdiyi halda, Türkiyə ərazilərindən işğalçı rus qoşununun çıxarılması ilə bərabər həmin həmin ərazilərdə Leninin fərmanı ilə muxtar erməni dövlətinin yaradılmasını razılıqla qarşıladı. Lenin bu fərmanla erməni təşkilatlarına "məzlum erməni millətinə milli ideyalarını gerçəkləşdirmək üçün" Şaumyana bütün köməklərin göstərilməsini tapşırırdı".

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin yazdığına görə: "Bakının üsyançı bolşevikləri tezliklə qırğınlara başladılar. Bu təcavüzkar qüvvələrin içində Amasab və Avtişov kimi erməni və Petrov kimi rus topçuları da vardı. Gəncəyə gedən bu qüvvələrin hücumundan birinci Şamaxı ziyan gördü. Şirvanşahların əski paytaxtı, şəhərin tarixi cümə məscidi külə çevrildi. Yalnız erməni məhəlləsinə toxunulmadı, şəhərdə iki kilsədən başqa bütün tikililər dağıldı. Lənkəran, Salyan, Quba, Kürdəmir və digər şəhər və qəsəbələr də Şamaxı kimi tə-

Azərbaycanda mart qırğını

(1918-20-ci illərdə Bakı və digər şəhərlərdə müsəlmanların soyqırımı)

Azərbaycanlılar istiqlal uğrunda mübarizə apardıqları zaman ermənilər onlara zərbə vurmaq üçün əllərindən gələni etdilər. Belə ki, 1918-ci il martın 31-də, Azərbaycan müstəqilliyini elan etməzdən təqribən iki ay əvvəl, ermənilər silahsız əhaliyə hücum edib, onları qətlə yetirməklə dəhşətli cinayətlər törətdilər. Bu barədə Məhəmməd Əli Mənşur Gurganinin yazdıqlarına nəzər salmadan öncə onu qeyd edim ki, azərbaycanlılara qarşı soyqırımı törədənənlər rus ordusunda xidmət edən erməni zabit və əsgərlərindən ibarət xüsusi diviziya olmuşdu. Hrant Pasdramacıyanın yazdığına görə, Almaniya və Avstriya cəbhəsindən yenidən qayıtmış bu diviziyanın komandirləri Rostom (Stepan) Zuriyan adlı Daşnaksyutun partiyasının yaradıcılarından biri idi. Bu silahlı diviziya silahsız əhaliyə hücum edərək minlərlə dinc sakini qanuna qəltan elədi.

Ölənlərin arasında İran konsulu generalının qardaşı da var idi. Sonda ifratçı bolşeviklərin hökumətinin rəsmən tanınması və müsəlmanların tərki-silah olması ilə bağlı müqavilə imzalandı. Beləliklə, Bakıda Şaumyanın başçılığı altında bolşevik hökuməti təşkil olundu".

O günlərdə İranın Bakıda baş konsulu olmuş Məhəmməd Saəd Mərağai həmin dəhşətli hadisələri xatırlayaraq Bakıda 5 mindən çox müsəlmanın qətlə yetirildiyini qeyd edir: "Bu qırğını təsəvvür etmək mümkün deyil. Bakının küçələrində müsəlman meyidləri əlindən tərpanmək mümkün deyildi. Qətlər bir həftə davam etdi. Nəhayət, mənim vasitəçiliyimlə iki tayfanın başçıları görüşüb, bu dəhşətli qırğına son qoydu".

1918-ci ildə ermənilər Bakı ilə yanaşı, Şamaxı, Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və başqa yerlərdə dinc əhaliyə divan tutaraq yüz minlərlə insanı qətlə yetirmiş, kəndləri yandırmış və tarixi abidələri məhv etmişdilər.

"Bakı bolşevikləri Seym tərəfindən Zaqafqaziyanın müstəqilliyinin elan edilməsini Sovet Rusiyasına xəyanət hesab edərək, aprelin 25-də solçu inqilabçıların yardımı ilə "sovnarkom" adı altında hökumət təşkil etdilər. Bu şüaranın başçısı Şaumyan idi. Çaparidze (daxili işlər), Karqanov (müdafiə), solçu sosialist Suxartsov (poçt və teleqraf) və s. nazir vəzifəsini öhdələrinə götürdülər. Bakı Soveti 1918-ci il 1 may bəyanatında mərkəzi Rusiya hökumətinə sdaqətini, bütün Qafqaz və Dağıstanda son nəfəsədək sovet iqtidarının istiqlalı yolunda döyüşəcəklərini bildirmişdilər".

cavüzə məruz qaldı. Bu təcavüz zamanı qətlə yetirilmiş insanların, namusu tapdalanmış qadın-qızların, viran olmuş evlərin, qarət olmuş mal-dövlətin faciəsini təsəvvür etmək mümkün deyil. Təhlükə artıq Gəncəyə çatmışdı. Bir tərəfdən Gəncə təhlükə altında idi, o biri tərəfdən Qarabağ erməniləri Bakı bolşevikləri ilə əməkdaşlıq üçün plan cızırıdılar. Heç bir şübhə yox idi ki, plan Azərbaycanı qılıncdan keçirmək və külə çevirmək idi. Şaumyanın qəzeti Azərbaycanın milli qüvvələrinə müraciət edərək yazırdı: "Muxtarlıq əvəzinə xarabalıq qazanacaq".

Qafqazda gürcülər, azərbaycanlılar və ermənilər birinci Zaqafqaziya Federasiyasını təşkil etmişdilər. 1918-ci il mayın 26-da Gürcüstan özünü Rusiyadan ayrı müstəqil respublika elan etdi. Zaqafqaziya Federasiyasından gürcülərin çıxması ilə federal hökumət əməldə dağıldı. Bu məsələdən sonra seymin müsəlman üzvləri də gürcülər kimi, Milli Şura yaratmaq qərarına gəldilər. İki gündən sonra, mayın 28-də həmin Şura Azərbaycan müstəqilliyini elan etdi. Bu fərman mayın 30-da yekdilliklə bütün dövlətlərin nəzərinə çatdırıldı. Milli Şura müstəqilliyin elanı ilə bərabər Azərbaycan dövlətini təşkil etdi. Rus imperiyası xarabalıqları üzərində qurulan respublikaların arasında Azərbaycan yeganə müsəlman dövlət idi ki, avropalılar tərəfindən rəsmiyyətə alınmışdı. Bu yeni yaranmış türk hökuməti bütün islam aləmində birinci respublika idi. Erməni tarixçisi Riçard Hovanesyan yazır: "1918-ci ilin noyabr və dekabr aylarında Xan Xoyski elə bir Milli Məclis təşkil etdi ki, orada Azərbaycanın bütün etnik qrupları təmsil olundu".

Ardı var

**Tərcümə edən:
İbrahim QULİYEV**

Kanada əsilli müğənni Selin Mari Klodett Dionun adı və səsi "Titanik" filmi izləyən tamaşaçılara yaxşı tanışdır. Filmdə Dionun ifasında səslənən kompozisiya "Ürəyim sənin üçün döyünür" (My heart will go on) - "Oskar" və üç "Qremmi" mükafatına layiq görülüb. Kvebek əyalətində, çoxuşaqlı ailədə dünyaya gələn Selin Dion hələ yeniyetməlik çağlarında fransızdilli publikanın sevimlisinə çevrilib. Meneceri və gələcək həyat yoldaşı Rene Ancelilin gərgin səylərindən sonra Dionun ilk ingilisdilli albomu - "Unison" işiq üzünü görüb. 1990-cı ildə satış rekordları qıran albom Selin Dionu dünya şöhrəti gətirib. Ötən il isə müğənni səhnədən getdiyini elan edib. Selin Dionun bu qərar verməsinə səbəb həyat yoldaşı Rene Ancelilin xərcənglə mübarizə aparması olub. Dion bütün konsert proqramlarını və dünya turnesini təxirə salıb.

1996-cı ildə işiq üzünü görən "Falling Into You" (Sənə doğru) albomu ilə Dion karyerasının zirvəsinə qalxıb. Albom həmin ilin ən çox satılan albomu olub.

Titanik

"Let's Talk About Love" (Gəl, sevgi haqda danışaq) Dionun uğur əsəsinə davam etdirib. Bu albom müğənninin bütün karyerası ərzində ən çox və tez satılan albomu olub. 1997-ci ildə albom Amerika-da 10 milyon tirajla satılıb. Orada səslənən "My Heart Will Go On" mahnısı dinləyicilərin sevimlisinə çevrilib.

Tənqidçilərin fikrincə, Dionun musiqisi tez-tez pop və soul janrlarından uzaqlaşır və həddən artıq sentimental olması ilə fərqlənir. Bu, Selinin fransız dilində səsləndirdiyi mahnılarında daha aydın hiss olunur.

Selin Dion pop musiqisinin ən nüfuzlu nümayəndələrindən biri hesab edilir. Uitni Hyuston və Merayey Keri ilə yanaşı 1990-cı illər musiqisinə göstərdiyi təsir və bir-birindən maraqlı ifalarına görə ifaçı popun kralçası da adlandırılır. "Blender" jurnalının tərtib etdiyi "22 ecazkar səs" reytingində Selin Dion onuncu pillədə qərarlaşıb. Selinin vokal diapazonu beş oktavadan ibarətdir.

2010-cu il oktyabrın 15-də çoxsaylı xeyriyyə layihələrinə imza atan Selin Dion BMT-nin xoşməramlı səfiri təyin olunub.

Uzunömürlü sevgi

Onların ilk görüşü işgüzar xarakter daşıyıb. On iki yaşlı Dion anası ilə birgə 38 yaşlı prodüser Rene Ancelilin yanına gəlib. Selinin ifasını ilk dəfə eşidən prodüser göz yaşlarına hakim ola bilməyib. Rene Selin Dionun zirvəyə gedən yolunda onu bir dəqiqə belə olsun yalnız buraxmayıb. Prodüser ona özünü kübar cəmiyyət arasında necə aparmağı, düzgün geyim və uğurlu mahnılar seçməyi öyrədir, keçirdiyi çoxsaylı plastik əməliyyatlar üçün xeyli pul xərcləyib, ilk albomunun işiq üzünü görməsi üçün evini girov qoyub. Ən əsası isə o, Selinə inanıb və onu da bu uğura inandırıb.

İkinci ata adlandırıldığı Reneyə aşiq olan Selin yalnız səkkiz il sonra bunu etiraf edib. Həmin vaxt üçüncü həyat yoldaşından ayrılan prodüser ağır depressiyadan əziyyət çəkib. Ancelilin sözlərinə görə, o ağır günlərdə Selinin sevgisi onu həyata qaytarıb. Mətbuatın diqqət mərkəzində olan cütlük 1994-cü ildə Notrdam kilsəsində ailə həyatı qurub. Selin və Renenin toy mərasimi bu gün də musiqi tarixinin ən dəbdəbəli və səs-küylü hadisəsi hesab olunur.

Bir müddət sonra ana olmaq Selinin yeganə arzusu na çevrilib. 1999-cu ildə həkimlər Reneyə qorxunc diaqnoz qoyub - xərcəng. Reneyə qulluq etmək üçün Dion iki il ərzində səhnədən uzaqlaşdı, bir dəqiqə belə olsun həyat yoldaşının yanından ayrılmayıb. Həkimlər cütlüyün övlad sahibi ola bilməyəcəyini desə də, müğənni bununla başmayıb. Uzun illər davam edən müalicə və əməliyyatlar öz nəticəsini verib. 2001-ci il yanvarın 25-də Selin Dion oğlu Reneşarlı dünyaya gətirib.

2010-cu ildə isə Ancelilin həyat yoldaşının yenidən hamilə qaldığını elan edib. Oktyabrda cütlüyün əkiz övladları dünyaya gəlib. Selin oğlanlarından birini sevimli bəstəkarı Eddi Mamenin şərfinə Eddi, digərini isə CAR lideri Nelson Mandelanın şərfinə Nelson adlandırdı.

Ötən ilin martında isə müğənni səhnədən getdiyini açıqlayıb. Dünya turnesini də yarımçıq qoyan Selin Dion həyat yoldaşı Rene Ancelilin xərcənglə mübarizədə tək qoymayacağını açıqlayıb.

"Titanik" in səsi - Selin Dion

14 uşaqlı ailə

Selin Dion 1968-ci il martın 30-da Kanadada anadan olub. On dörd uşaqlı ailənin dördüncü övladı olan Selin olduqca kasıb, amma özünün də vurğuladığı kimi, xoşbəxt ailədə böyüyüb. Musiqi doğulduğu andan Selinin həyatının bir parçası olub. Valideynləri Ademara Diona və Tereza Tanqa qızlarını məşhur fransız müğənnisi Yuqo Ofrenin ifasında səslənən "Celine" mahnısının şərfinə belə adlandırdılar.

Hələ Selin balaca olanda valideynləri "Qədim çöllək" adlı ailə restoranı açıb. Məhz bu restoranda, qardaşı Mişelin toyunda beş yaşlı ulduz ilk dəfə səhnəyə çıxdı. "Mənim arzularım" adlı məşhur fransız mahnısını ifa edən Selin tamaşaçıların rəğbətini qazandı.

Qardaş və bacılarının müşayiəti ilə ifa etməyi sevən Dion uşaq yaşlarından müğənni olmaq istəyib. O, 1994-cü ildə "People" jurnalına müsahibəsində belə deyib: "Ailəm üçün çox danxırdım, amma heç vaxt gənciyimi itirdiyim üçün peşman olmamışam. Mənim bir arzum var idi: müğənni olmaq".

12 yaşında Dion anası və qardaşı Jakla birlikdə "Bu sadəcə yuxu idi" mahnısını bəstələyib. Qardaşı Mişel isə səs yazmanı menecer Rene Ancelilə göndərib. Mahnı Reneni valeh edib və o, Selin Diondan ulduz yaradacağına söz verib.

Zirvəyə doğru

1981-ci ildə Rene öz evini girov qoymaq hesabına Dionun ilk albomunu çıxardı. "Tanrının səsi" albomu çox sürətlə satılıb və Selin ölkəsində əsl ulduza çevrilib. Bir il sonra Tokioda keçirilən "Yamaha" festivalında iştirak və qələbə onun populyarlığını birə-beş artırır.

Növbəti beş ildə fransız mahnılarından ibarət 9 albom çıxaran Dion 1983-cü ildə Fransada "Qızıl val" mükafatını qazanan ilk kanadalı müğənni olub. 1988-ci ildə İrlandiyada baş tutan "Avroviziya" müsabiqəsindəki qələbəsindən sonra bütün dünya müğənni haqda danışmağa başlayıb.

Amerikanın fəthi isə hələ qarşıda idi. Fransız mahnıları ifa edən Selin on səkkiz yaşında Maykl Ceksonun konsertini izləyib və menecerinə onun kimi ulduz olmaq istədiyini deyib. Gənc qızın istedadına güvənən Ancelil onun imici və obrazı üzərində ciddi işləməyə başlayıb. Selin də Amerikanın fəthi üçün Berlits məktəbinə yollanıb, ingilis dilini mükəmməl öyrənib, bir neçə plastik əməliyyat keçirib və yeni imic yaradıb. 1986-cı il ərzində Dion yalnız yeni imici və qarderobu üzərində çalışıb.

1990-cı ildə Selin Dionun ilk ingilisdilli albomu - "Unison" işiq üzünü görüb. Elə həmin ildə albom bütün satış rekordlarını qırıb. Bir il sonra Selin Pib Braynsla birgə "Gözəl və eybəcər" cizgi filminin saundtrəkinini yazıb. Cizgi filmi üçün yazılan duet nüfuzlu "Billboard Hot 100" musiqi çartında ilk onluğa düşüb.

Dionun ikinci Amerika albomu 1992-ci ildə satışa çıxarıldı. Bir il sonra hazırladığı "The Colour of My Love" (Sevgimin rəngi) albomu ilə Selin Amerika və İngiltərə tamaşaçılarına qələbəni fəth edib.

Selin Dionun əsl triumfu 1994-cü ilə təsadüf edib. "Think Twice" (İki dəfə düşün) albomunda səslənən bir neçə mahnı Britaniya hit paraddlarında birinci pilləyə yüksəlib.

Həmin il dünya şöhrətli rejissor Ceyms Kameron müğənniyə gözlənilməz təklif edib. Dion "Ürəyim sənindir" hitini rejissorun 11 "Oskar" mükafatına layiq görülən, 90-cı illərin kult filmi hesab olunan "Titanik" də səsləndirib. Bu ifasına görə Selin Dion da ən yaxşı film musiqisi nominasiyasında "Oskar" və üç "Qremmi" mükafatı qazandı. Mahnı Dionu dünyada tanıtdırıb və ən sevilən ifalarından birinə çevrilib.

Yeni əsrdə Selin silsilə duetlər yazdırdı. Onun duet ortaqları arasında Barbara Streyzand, Kerol Kinq, Brayan Adam, Andrea Boçelli, Luçiano Pavarotti, Enni Myürey, Ar Kelli və başqaları da var. 2002-ci ildə "A New Day Has Come" (Yeni günlər gəlib) albomunu dinləyicilərin ixtiyarına verən Dion fransız dilində də mahnılar oxuyub, iki albom buraxıb.

Yalnız Amerika Birləşmiş Ştatlarında Selin Dionun albomları ümumilikdə 50 milyon tirajla satılıb. Müğənni Amerikanın ən çox gəlir gətirən 30 ifaçısından biri seçilib. Dünyada da kifayət qədər sevilən Dionun albomlarının ümumi tirajı 200 milyona yaxındır.

Ölümündən sonra kitablarının satışı artdı

92 yaşında vəfat edən yazıçı Yaşar Kamalın əsərlərinin satışı ölümündən sonra 4 dəfə artıb. 146 kitab mağazasının və internet satışlarının əsas götürüldüyü məlumatda deyilir ki, Yaşar Kamalın kitablarının satışı 417 faiz artıb.

Onun ən çox oxunan kitabı "İncə Məmməd" in birinci cildidir. Ondan sonra "Ağrı dağın əfsanəsi" gəlir. Üçüncü yerdə "İncə Məmməd" in ikinci hissəsi, dördüncü isə 79 səhifəlik "Quşlar da getdi" kitabıdır. Yaşar Kamal "Quşlar da getdi" kitabında quş satan, sata bilmədikləri quşları yeyən uşaqlar vasitəsilə İstanbuldakı dəyişikliklər və böhrandan bəhs edir. Yazarın çox satılan kitabları arasında beşinci yerdə dörd cildlik "İncə Məmməd" in üçüncü hissəsi yer alıb.

Herta Müller Putini tənqid etdi

Qalib oldu və "Avroviziya" dan imtina etdi

A İmaniyada seçim turunun qalibi olan müğənni Andreas Kümmert Avstriyanın paytaxtı Vyanada təşkil ediləcək 60-cı "Avroviziya" musiqi yarışmasına getməyəcəyini açıqlayıb.

Hannoverdə təşkil edilən və Almaniyanın birinci televiziya kanalı ARD vasitəsi ilə yayımlanan seçim turunda "Ev mənim əllərimdədir" ("Home is in my hands") mahnısı ilə finala yüksələn və finalda tamaşaçıların dəstəyi sayəsində birinci olaraq Vyana biletini alan Kümmert yarışda iştirak etmək istəməməsinin səbəbini açıqlamayıb.

Tamaşaçılara dəstəklərinə görə təşəkkür edən və seçim turunda ikinci yerə sahib olan Ann Sofinin bu yarışda iştirak etmək üçün daha münasib olduğunu söyləyən müğənninin qərarını nə aparıcı, nə də salonda olan tamaşaçılar dəyişə bilib: "Mən, həqiqətən də, bu seçimi qəbul edəcək halda deyiləm".

Müğənninin bu qərarı çoxları tərəfindən tənqid olunub. Beləliklə, may ayında Avstriyada keçiriləcək "Avroviziya" musiqi yarışmasında Almaniyayı 24 yaşlı Ann Sofi təmsil edəcək.

Xatırladaq ki, Almaniya 1982-ci və 2010-cu illərdə bu yarışın qalibi olub.

"Bozun əlli çaları"na daha bir qadağa

Hindistan hakimiyyəti "Bozun əlli çaları" filminin kinoteatrlarda nümayişini qadağan edib. Film Sertifikatlaşdırma Komissiyasının rəhbəri Şravan Kumarın açıqlamasına görə, sözügedən film Hindistan ərazisində nümayiş olunmamaqca. O bildirib ki, Hindistan hakimiyyəti qadağanın səbəbinin izahına ehtiyac duymur. Xatırladaq ki, Hindistandan əvvəl üç ölkə – İndoneziya, Malayziya və Keniya da "Bozun əlli çaları"na qadağa qoyub.

"Qürur və qəzəb" romanının markaları hazırlanıb

Ingiltərədə Jeyn Ostinin (1775-1817) "Qürur və qəzəb" romanının nəşr edilməsinin 200 illiyi münasibəti ilə poçt markaları buraxılıb. Seriyada məşhur yazıcının altı romanının altısı da əks edilib.

"Royal Mail" dövlət poçt idarəsinin məlumatına görə, Ostinin ömrünün son illərini keçirdiyi Hemsşir qraflığının Çoton şəhərinə və doğulduğu Stiventona gedən məktublarda xüsusi sətərlərlə işlənən marka ilə göndəriləcək. Sitat belədir: "Necə eləyirsən-elə, ancaq sevgisiz evlənmə".

40 yaşlı Hollivud ulduzunun avtobiografik kitabı

Hollivud aktrisası Dryu Berrimor "Dutton" nəşriyyatı ilə müqavilə imzalayıb. O, öz uğur hekayətini qələmə alacaq. Berrimorun rəsmi nümayəndəsinin verdiyi məlumata görə, aktrisa yeni peşəsinə çox ciddi yanaşır. Bu yaxınlarda ikinci dəfə ana olan aktrisa karyerasına fasilə vermək fikrində deyil.

Naşir Ben Şiver əmindir ki, avtobiografik kitab böyük maraqla qarşılanacaq və dünya şou-biznesini tanımaq istəyənlərə bələdçilik edəcək. Berrimor kitabında ən xoş hadisələri əks etdirəcəyini deyir: "Yumoristik, emosional və xoş xatirələrlə dolu hadisələrdən zövq alıram və kitabımı da bu istiqamətdə yazacağam".

○ "Nobel" mükafatı laureatı, alman əsilli yazıçı Herta Müller yerli "Die Welt" qəzetinə verdiyi müsahibəsi ilə hamını heyrətləndirib. Rumıniyada böyüyən alman yazıçı Müller öz müsahibəsində Adolf Hitlerlə Vladimir Putinə müqayisə edib. Onun sözlərinə görə, Hitlerin işğalçılıq siyasəti ilə Putinin Ukrayna konfliktini oxşadı: "Mən düşünmürəm ki, Putin bu müharibələrə son qoyacaq. O, Krım dəhlizinə qədər gəlib çıxmaq niyyətindədir. Müasir günümüzə belə işğalçı siyasət yeridən Putinin Üçüncü Reyxin Füreri Adolf Hitlerdən heç bir fərqi yoxdur".

Misir piramidalarıyla bağlı fətva verildi

Qətdə dövlət tərəfindən maliyyələşən islamyönlü bir sayt Misirdəki antik mədəniyyət nümunələri olan Sfinks və piramidaların dağıdılması haqqında fətva verib. Misir mətbuatında geniş rezonans doğuran fətvada "Sfinks və piramidalar islama zidd olduğuna görə dağıdılmalıdır", – deyilib.

Misirdə bu fikrə dəstək verən islamyönlü başqa portalların da olduğu bildirilir. Onların fikrincə, "bu abidələrin dağıdılmasına əngəl olan avtoritar quruluş və onlara dəstək olan müsəlmanlar böyük günah işlədirlər".